

Theodore
Besterman

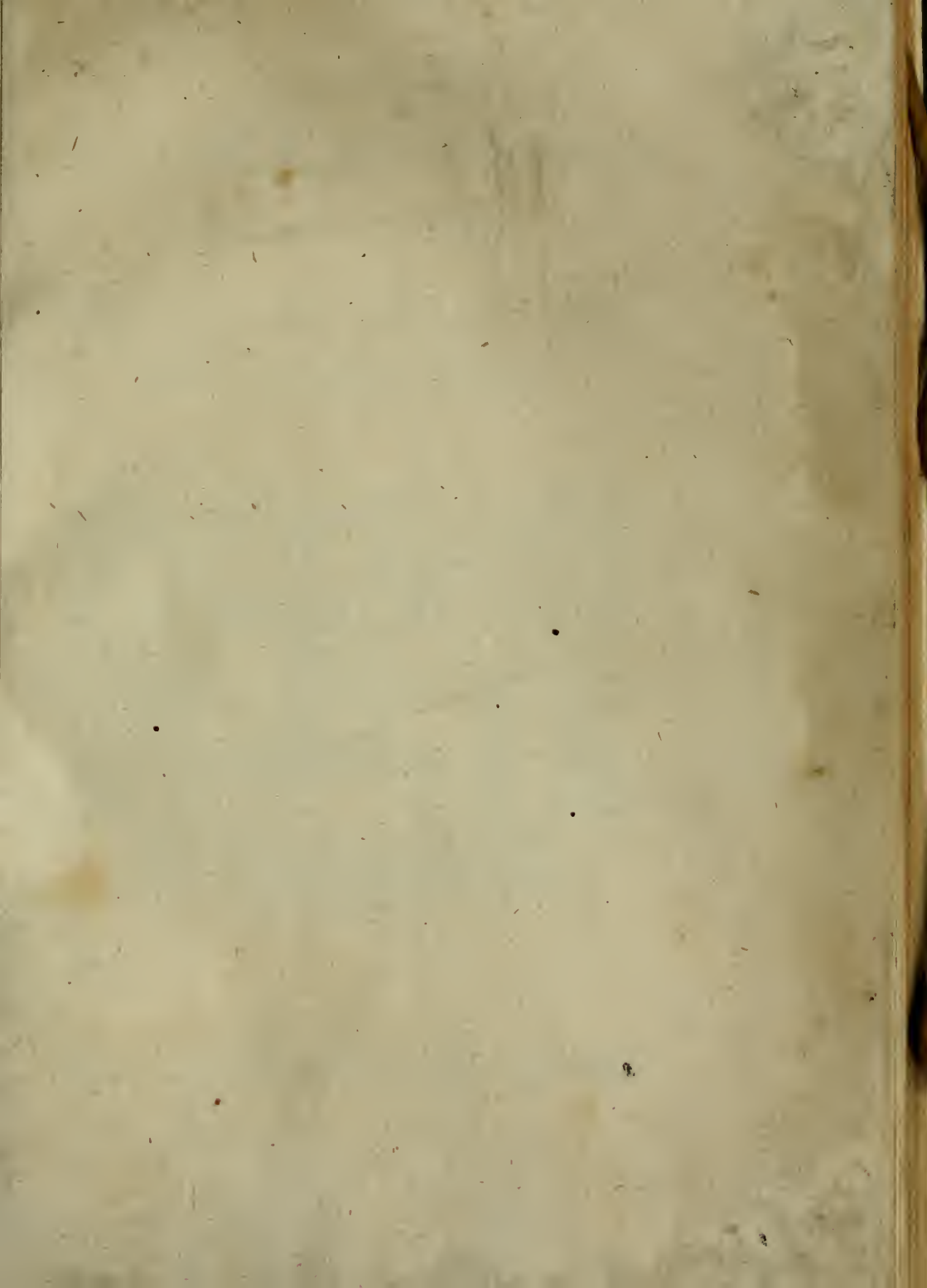
218

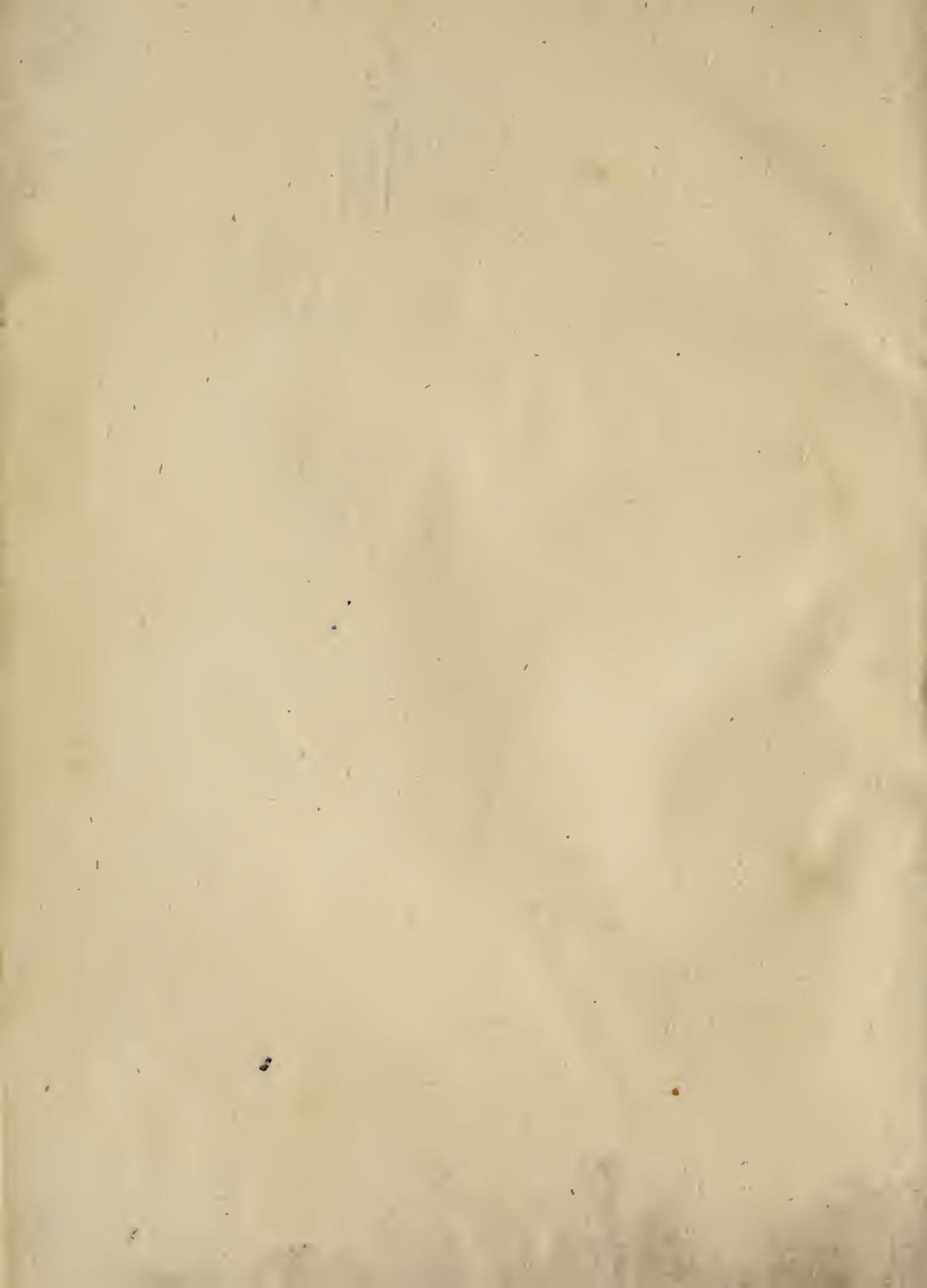
P

S

3 books

IVSTI LIPSI
DE CONSTANTIA
LIBRI DVO,

Qui alloquium præcipuè conti-
nent in Publicis malis.)

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum.)
cIo. Io. LXXXIV.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT ON THE PROGRESS OF WORK
DURING THE YEAR 1900

BY
ROBERT A. MILLIKAN
AND
WALTER D. HULL

CHICAGO, ILL., 1901

Published by the University of Chicago Press
1901

NOBILIBVS ET
MAGNIFICIS
CONSVLIBVS

ET

SENATVI POPVLOQVE

ANTVERPIENSI

IYSTVS LIPSIYS

dedico consecróque.

LIBROS: istos quos de
Constantiâ in mediis
patriæ meæ turbis cõ-
stanter scripsi & per-
scripsi: eos vobis dare
dedicare mihi visum,
urbis magnæ magni Senatores. Splen-
dor vester me impulit, prudentia, vir-
tus. humanitas etiam illa, quam co-
ràm sum expertus, propria vobis in
bonis & eruditos. Nec, arbitror, pro
ingrato erit munus. quod per se haut
magnum, pondus ab animo meo ac-
cipiet: quia dedi quod, hoc quidem
tempore, optimum maximumque in
omni meo litterario censu. Denique

nouitas etiam forsan aliqua illud com-
mendauerit: quoniam, nisi fallor, in-
terclusam diu & spinis obsitam hanc
Sapientiæ viam, sternere & munire
aggredimur primi. quæ illa profectò
est, quæ sola possit ducere ad Tran-
quillitatem & Quietem. Mihi certè
animus gratificandi vobis, iuuandi a-
lios, non defuit. si vires: tam æquum
est æquos vos aduersum me esse,
quàm ego aduersus magnum illum
deum sum: quem scio non vni om-
nia dedisse. Valete.

AD LE-

AD LECTOREM,
DE CONSILIO MEO
SCRIPTIONIS ET FINE.

NIHIL me fugit, Lector, in
nono hoc scribēdi genere no-
ua mihi iudicia parata &
censuras. siue illorum, quos
percutiet inopinata hac Sa-
pientia professio ab eo, quem
amoenioribus tantum litteris censebant opera-
tum: siue aliorum, quibus vilescet & proleui
erit, quidquid in hoc studio aut stadio sudabitur
post antiquos. Quibus utrisq. ut breuiter re-
spondeam, meâ interest, imò etiam tuâ. Ac pri-
mi quidem illi duabus diuersissimis rebus peccare
mihi videntur, Incuriâ & Curâ. Hac, quòd
in aliena studia actionesque ultrò inquirendum
sibi censeant. Illâ, quòd inquireant tamen parum
cautè aut diligenter. Ut enim ipse iis me indi-
cem; nunquam ita colles illi fontésque Musæ-
rum totum me ceperunt, ut non oculos idem-
tidem mentémq. reflexerim ad seueriorem istam
Diam. Philosophiam dico. cuius studia iam-

*tum à puero ita mihi placuêre, ut peccare iuuenili quodam ardore viderer & franco atq. inhibitione fuerim coërcendus. Sciunt præceptores mei, qui in Vbiis: excussos mihi velut per vim libros eos omnes è manibus, & scripta etiam Commentariósq. ereptos, quos laboriosè confeceram ex omni interpretum face. Nec mutavi sanè postea. & in omni hoc studiorum cursu, si non recto rigore & linea, tamen flexu tetendisse me scio ad illam Sapientia metam. Nec id eâ viâ, quâ hic philosophantium vulgus. qui in spinis argutiarum aut laqueis quaestionum male dediti, non aliud quàm subtili quodam disceptationum filo texunt eas & retexunt. Haerent in verbis aut captiunculis: & atatem totam in aditu Philosophia versantur, adyta eius numquàm vident. Habent eam ut oblectamentum, non ut remedium: & instrumentum vita maximè serium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus quaerit? quis adfectus temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin adèò ad Sapientiam spectare hæc non arbitrantur: ut aliud aut nihil agere eos cen-
seant,*

seant, qui id agunt. Itaque vitam eorum sine iudicia si vides: nihil vel in ipso vulgo reperias, quod ad illam attinet, spurcius; stultius, quod ad ista. Scilicet ut vinum quo nil salubrius, quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, qua abutuntur. At mihi alia mens. qui navim semper avertens ab illis argutiarum salebris, velificatione omnem direxi ad unum tranquilla mentis portum. Cuius studij mei primum nec fallax specimen esse volui hos libros. Sed enim, inquiunt alteri, melius & uberius ista veteres. Quaedam ex istis, fateor: abnego, quod uniuersa. Si de moribus aliquid adfectibusue carptim post Senecam & diuinum illum Epictetum scribam: me quoque iudice, parum cordis habeam aut frontis. At si ea quae ne attigerunt quidem illi aut quisquam (fidenter enim id adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quaesivi. quis ante me? Rem, inuentionem, ordinem videant: mihi ea debere fatebuntur: & de verbis ipsis (fas dicere) non ea nobis inopia, ut cuiquam supplicemus. Denique hoc sciant. alia plura aliis mihi scripta; hunc librum precipue

cipuè mihi: illa fame; at hac saluti. Quod olim
 altè & acutè quispiam, id hîc vera voce pro-
 clamo. Satis mihi pauci lectores, fatis
 est vnus, fatis est nullus. Id tantùm peto,
 ut quicumq. hac tangent, cognoscendi animum
 adferant & simul ignoscendi. Vt sicubi fortè
 lapsus sim, præsertim cum locos illos altiores co-
 natus scandere de Providentia, Iustitia, Fato:
 condonent. quia nusquam certè malitia aut
 pertinacia est, sed humana saltem imbecillitas
 & caligo. Denique ab iis docear: faxo, ut ne-
 mō tam promptus ad monendum sit, quàm ego
 ad mutandum. Cetera vitia natura mea non
 demo aut minuo: pertinaciam & contentio-
 num studium seriò deprecor ab ea & detestor.
 Salue mi Lector. quod utinam per hunc li-
 brum in parte tibi sit!

I A N I D O V Z A E

NORDOVICIS AD IVSTVM
LIPSIVM SVVM MELOS EX
IAMBIS MERIS, POTIOREM LIPSIANI
argumenti partem; summamq; totius operis car-
ptim & quasi saltuatim complectens.

CVI novum istud imputabimus Melos?
Cui hoc Poëma musteum?

Tibine LIPSI? Ita hercle verò serio:

Tibi (inquo) tibi, ô decus

Meum, omniûmque MENTEM habere queis

BONAM,

Et esse* CORCVLIS datum est.

Sinistra ritè queis mamilla subsilit,

DEI ferens IMAGINEM.

Cape istud ergò Jambicum Melos tibi,

Cape hoc Poëma musteum:

Poëma ductu & alite unius tuo

Satumque & editum simul:

Silentij esse quando longius reum

Pudet pigetque me tibi.

Neque unquam id æquus ille Juppiter sinat,

Vt his amoris ignibus

Ità anteuortat vlla segnitas mihi,

Fidem ore LIPSIÒ ut datam

*Hoc co-
gnomento
honestatos
Romæ, qui
ceteros
mortales
sapientia
præstarent,
testis Pli-
nius lib.
VII. cap.
XXXI.

**

Reapse

Reapse frustrer. absit à Fide mea
Modi istiusce vanitas.
Abesto, verba tertiata cui placent,
Referta falsimoniis.
Nec hocce SVADA LIPSIANA nos docet;
Pares cui haud Leporibus
Scientiisque; sed Fide esse mutua
Fauentiaque nos decet.
Et ampla Laus sat ista: plura qui appetit,
Neque ille cor, neque os habet.
Tua introire Templa posse sat mihi,
BONÆQUE MENTIS Abdita
Nouè reperta noscitare, te Duce:
Tuique cote roboris
Cor asperare, nec periculi ullius
Pauere magnitudinem.
O approbanda MENTIS OBSTINATIO.
O expetenda DOGMATA.
Ut hîc suaue, LANGIANO IN ATRIO
Inambulare! ut, ô, simul
Tuo assidere ab ore pendulum iuuat;
Tuo, illiusque quem facis
Loquentem! et hinc in HORTVLVM sequi! ordines
Ut è virente PERGVLA
Notare florum: & omne Stirpium genus.
Hiante obire lumine.

NOVOQUE rariora ab ORBE Semina

Sagace nare persequi!

Odor beate, quicquid est Aromatum

Lepore prouocans tuo.

Licetne in hisce flosculis & herbulis,

Remissionis indigo,

(Vti exsoluta mens aberret à malis

Parumper) acquiescere?

Licet: neque istud (annuente hero) modò,

Sed & replere fructibus

Sinum, manúsque utrasque, & ungue carpere,

Et admouere naribus.

Quid? an lubido ferta texere est tibi,

Corollulamque pactilem?

Rei huius optio ecce plena fit tibi,

Tuo arbitrato ut eligas,

Thyma, an rosas, amaracúmne maueis.

Age ecce, quantus híc nitor?

Quis ordo? quam omnia aptè in areas suas

Locata, tessera in modum?

Herine cultum, an elegantiam prius

Loci ipse mirer, ambigo.

Stupere certè utrunque cogor intuens;

Herilem at indolem magis,

Cui scatere tot facetiis datum,

Cui hanc præire SYMBOLAM,

**

2

Et agra

Et agra corda sospitare ius fuit,
Medentibusque pharmacis

Beare. Quae modo ecce promissus imputat

Noua arte Lipsius tibi.

Athena ut unde FIRMITUDO PECTORIS

Paranda; Et unde Inertia

Sit ista, Et agra Sensuum imbecillitas,

Habere cognitum queas.

Duplex Boni omnis ergo, seu Mali Caput;

OPINIO, atque MENS BONA.

POLI illa GERMINEM IGNEVM, aq. SPIRITVM

Originem trabens suam.

Quid: ipse non HOMVLLO an insitus DEVS

Per istam IMAGINEM sui?

CVPIDINVM, hancce quisquis audit, omnium

Necesse VICTOR audiatur.

At altera illa pars, OPINIO puta

Imaginosa, CORPORI

(Sata unde) adheret, impedita SENSIBVS,

Grauique fixa perpetim

Luto: cui usque POENITENTIA it comes;

Vaga, ebriosa, futilis.

HOMO miselle, puluis, umbra, somnium,

Quousque fluctuabere,

OPINIONIS alligatae vinculis?

Quousque GAVDIVM, DOLOR,

METVS,

METVS, CVPIDO pectus impetent tibi?

Faces? & erigi cupis,

Supràque vulgus eleuare verticem?

Idonea ecce FEBRVA,

Quibus piatus ipsa nubila ac Notos

Superuolare possies:

Auésque, quæ cor intus exedunt tibi,

Necare & ire perditum,

Quiésne cordi, & otium domi tibi,

Procul tumultu ab hostico,

Vbi Actuosus ipso in otio cluas?

(O unica occupatio!)

Ad HORTVLVM huncce LANGII, ànne LIPSII,

Gradum capesse, si sapis.

Opisne vallo & Arce, vel Cetra tibi,

Cauere quæis SPEI ac METVS,

Cupidinúmque sustinere vim queas?

Statu in gradúsque fac tuo

Morère, MENS QUE vortat ad DEVM tua,

Originem inquit sui.

Quousque CARNIS IMBECILLITAS tibi

Molesta; & umbrâ inanium

Trahère, prima quæ imperita Plebs putat?

Ducem ecce LIPSIVM tibi:

Eum sequaris. At bono cui? inquires.

Mane: in tumultu ut otium

**

3

Agas;

*Agas, & vnus, inter arma Publica,
Metu solutus ambules.*

*Quid est, quod hîc querare? FATA te trahunt,
DEIQVE PROVIDENTIA?*

*Sequare: Cur enim irritum struas pedem
HERO rebellis, ac tibi?*

*Quid abnuis, miselle? cede Tempori
DEOQVE. REBVS OMNIBVS*

*VICISSITVDO DEBITA. Hæc mori vides
Repente, at illa oririer.*

*NECESSITATI vt obsequare, te monent
Tot VRBIVM Cadauera,*

*Ferire visa vertice antè quæ suo
Poli vtriusque cardinem.*

*Ubi illa iam, Imperare sueta REGIBVS,
Superba SEPTIMONTIVM?*

*Ubi MYCENÆ? ubi inclyta VRBS Agenoris
CORINTHVS, ARGOS, ILIVM?*

*Minuta, magna; summa, & ima respice,
PERENNE SVB POLO NIHIL.*

Εἰς τὸ σφωτάτε καὶ λογιωτάτε
ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΔΙΨΙΟΥ,
περὶ Δύσθείας ἤτοι καρτερείας
βιβλίον.

Διψιᾶδος σελίδας σκολιῶ φθόνῳ ὄμματι πῆξας
ἐκ ἄγαμαι λογίσι, εἶπει, ἄτερ σοφίης.
Ἀλλὰ τὸ δ' ὀπιθίων γλαφυρὸν τε σοφὸν τε πόνημα
Καρτερείης κατέχον τέθρμια σωφροσύνης.
Κρεῖσσον ἐμῶν, λέξας, πέλε τὸδε τῶχ ὀδόντων
Λήξει ἐπεσβολίης τηκόμην ὀκραδίην.

Εἰς τὸ αὐτὸ.

Ελλογίμων φιλέω τρεῖς ἀσέρας, ἕνεκα πάντων
Εἰσὶν παντὸς ἀπὴ κρείσσονες ἰδμοσυῆ.
Σεῖο πόνοις φιλέω Κεϊάκιε, ἐμὶ τὸ λίαν
Καὶ φιλοσκαλιγερός, ἔ φιλολιψιάδης.
Ἀλλὰ σοφαῖς προπίδεσι σέλας σέο τόσον ἀέξον
Λήψιε, σὸκ ἀσῆρ, ἀλλά μοι ἄστρον ἔης.

B. Vulcanij.

HÆC QVOQVE VIDE

LECTOR.

Et quæ errata à me, siue ab operis (& vereor vt à me inprimis) humaniter condona, & ad hæc exempla emenda.

Pag. 48. lin. 1. Adnota ad oram, si lubet, quod Varro ait, *Stellam Veneris quam Plautus Vesperuginem Homerus Hesperon appellat, colorem mutasse, magnitudinem, figuram, cursum.* Apud Augustin. De ciuit. x x i. capite VIII.

Pag. 50. lin. 17. Hic à quinque & quingentis annorum millibus. Properè & peruersè scripsi. corrige: à quinq. annorum millibus & quingentis.

Pag. 59. lin. 20. ἀόκνυτον δίκταν. corrige: ἀόκνυτον ἐόταν. itemque antè, *ἄλω τῶτον.*

Pag. 72. lin. 1. *Sedebo, inquit; lege, inquis.*

Pag. 87. lin. 7. *relieta penelopa.* corrige, *penelope.*

Pag. 125. lin. 25. *non peccauis.* Scribe, *peccaris.*

Pag. 134. lin. 20. *mero cythiso.* peccatum aberratione inæq. mentis. emenda. *mero lenisco.*

I. LIPSI

L I P S I I
DE CONSTANTIA

LIBER PRIMVS.

C A P V T I.

*Prefatio & introductio. querela item
aliqua de Belgarum turbis.*

NTE annos aliquot cum
Viennam Austriæ iter ha-
berem, fugiens patriæ meæ
turbas: deflexi, non sine
deo. duce, ad Eburonum
urbem, quæ nec longè à
via; & in qua amici quos
salutare more suadebar & amore. Inter eos
Carolus Langius, vir (sine fraude aut ambi-
tione dicam) optimus; doctissimûsque Belga-
rum! Qui cum me hospitio excepisset; non
omni solum comitate & beniuolentia id tem-
perauit, sed eo genere sermonum qui vtilis imo
salutares mihi in omne æuum. Ille enim fuit
ille vir, qui oculos mihi aperiret deterisa vulga-
ritum aliquot opinionum nube: ille, qui viam

A osten-

ostenderet, qua sine ambage peruenirem, vt cum Lucretio loquar, ad illa

Edita doctrina sapientum templa serena.

Nam cum post meridiem feruido sole (præceps enim iam mensis Iunius erat) domi eius in atrio inambularem: quæsiuit, vt sit, blandius de itinere meo & eius caussis. Cui cum ego de turbis Belgarum, de insolentia Præfectorum & militum, liberè & verè multa dixissem: addidi postremò, prætexi à me aliam, sed hanc intimam esse discessus mei causam. Quis enim Langi, inquam, tam firmo & tam ferreo pectore, qui diutius ferendis iis malis sit? Iactamur iam tot annos, vt vides, bellorum ciuiliū æstu: & vt in vndoso mari, non vno vento agitatur turbarum seditionumque. Otium mihi cordi & quies? tubæ interpellant & strepitus armorum. Horti & rura? miles & sicarius compellit in urbem. Itaque certum mihi Langi, relicta hac infesta & infausta Belgica (ignoscit mihi Genius patriæ) γῆν πρὸ γῆς, vt ille ait, & quouis terrarum fugere -- *vbi nec Pelopidarum facta neque nomen audiam.* Langius admirans & velut excitatus, Itane tu Lipsi, inquit, abeas à nobis? A vobis, inquam, aut certe ab hac vita. Quod enim malorum isto-

rum

rum effugium, nisi in fuga? Nam vt videam ista cottidie & feram, non possum Langi: nec chalybs aliquis mihi circa pectus. Suspirauit ad hunc sermonem Langius, & Infirmus adolescens, inquit, quæ hæc mollities est? aut quæ tua mens salutem quærentis in fuga? Turbat & æstuat patria tua, fateor: sed quæ non hodie pars Europæ? Vt verè illud Aristophanæuna possis augurari.

τα δ' ὑπέρτερον νέρτερον θήσει

Ζαῖς ὑψιβρεμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed Adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, vt quies nobis in turbis sit & pax inter media arma. Ego satis iuueniliter, Imò defendenda illa Langi, inquam: Certè enim audita mala leuius ad animum accident, quàm visa; & simul ponemur ipsi extrà tela, quod dicitur, & puluerem huius agonis. Homerum non audis callidè monentem,

Ἐκ βελείων μηπέως ἐφ' ἑλκεῖ ἔλκος ἀρηται?

id est: -
pera infera
reddet lupiter
alioquant.

Extrà tela.
nequid vult
veri vulnere
addas.

Α 2 CAPVT

CAPVT II.

Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si forte in leui quodam & primo affectuum motu.

LANGIVS moto leuiter capite, Audio, inquit: mallet tu Sapiētiae vocem & Rationis. Nam hæ, Lipsi, quæ te inuoluunt, nebulæ & nubeculæ sunt à fumo Opinionum. Itaque, vt cum Diogene dicam, * λόγῳ tibi hîc opus non βεῶχα: radio inquam illo, qui caliginem tui capitis illustret. Patriam ecce desertum is: sed dic serio, illam cum fugies te quoque effugies? Vide ne contra sit: & tecum atque in pectore isto circumferas fontem fomitemque tui mali. Vt ij qui febriunt, iactant se inquiete & versant, & lectum subinde mutant vana spe leuamenti: in eadem causa nos, qui terram è terra frustra mutamus, ægri scilicet mentis. Aperi re enim hoc est morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter * Romanus sapiens: *Proprium est ægri nihil diu pati, & mutationibus vt remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vaga, & litora pererrantur, & modo mari se modo terra experitur*

presen-

* Ratione,
non laqueo.

* Seneca.

presentibus semper infesta leuitas. Itaque fugitis semper turbas, non vitatis. Vt cerua illa apud Virgilium,

*Quam procul incauta nemora inter Cresia fixit
Pastor agens telis:*

— *illa fuga siluas saltusque peragrat*

Dictæos.

frustra: quia vt idem poëta addit — *heret lateri letalis arundo:* ita vos, qui telo hoc adfectuum penitus percussi non id excutitis, sed migratione transfertis. Qui crus sibi aut brachium fregit, non currum aut equum poscit, vt opinor, sed chirurgum: tua quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu sanare te postules & discursu? Animus enim certè est qui ægrotat: & omnis hæc exterior imbecillitas, desperatio, languor, orta ab vno fonte, quòd iacet ille & languet. Sceptrum abiecit princeps diuinaq. pars: & eò vilitatis lapsa est, vt sponte seruiat suis seruis. Dic, locus hic quid faciet aut motus? Nisi forte regio aliqua est, quæ metus temperet, quæ spes refrænet, quæ malam hanc saniem educat, quam altè imbibimus vitiorum. Atqui nulla ea est, nec in insulis ipsis beatorum: aut si est: ostende, & omnes illuc agmine facto iimus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis habet eam

vim: & recreat attollitque iacentem animum
 cottidiana illa conspecta nouitas morum, ho-
 minum, locorum. Lipsi erras. Nam vt quod
 res est seriò dicam, peregrinationem non vsque-
 eò deprimo, vt nihil ei in hominem & in adfe-
 ctus dem iuris. Imò habeat. sed hæctenus, vt
 leuia tædia quædam animorum & velur nau-
 seas tollat: non tollat morbos, qui altius pene-
 trarunt, quàm vt externa vlla medicina huc
 pertingat. Cantus, vinum, somnus, commo-
 tiunculas illas primas non rarò sanarunt iræ,
 doloris, amoris: at nunquàm ægritudinem,
 quæ radices egit & fixit pedem. Idem hîc est:
 & peregrinatio fortasse leues quosdam languo-
 res sanabit, non sanabit veros. Hærent enim
 primi illi motus orti à corpore quodammodo
 adhuc in corpore, aut certè in summa, vt sic di-
 cam, animorum cute: ideoque non mirum si
 quamuis leui spongia abstergeantur. non ita
 inueterati illi adfectus, quibus sedes imò re-
 gnum in ipsa animi mente. Cùm diu multum-
 que erraueris, cum terram omnem & mare cir-
 culatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nul-
 la terra. Sequentur te: & post peditem equi-
 temque sedebit, vt cum poëta loquar, atra cu-
 ra. Socrates interroganti cuidam, quid ita pe-
 gri-

regrinatio sibi non profuisset? scitè respondit, Non enim te deseruisti: simile hîc dixerim. & quocumque fugies, corruptum corruptoremque animum tecum habebis comitem non bonum. Atque utinam comitem! sed vereor ut ducem: quia non sequentur te adfectus tui, sed trahent.

CAPVT III.

At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis agrotet: eique remedium à Sapientia & Constantia petendum.

NON auocat igitur, inquis, etiã à veris malis peregrinatio? non campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extrã doloris tui sensum? Auocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in bonum. Ut pictura quamuis egregia oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas nouitate nos capit, sed ad breue tempus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec soluit peregrinatio doloris hanc cathenam, sed laxat. Quid autem istud me iuuat, si lucem paulisper video in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profectò est. insidiantur animo

exter-

externæ hæc omnes voluptates, & specie iuuan-
 di magis lædunt. Vt medicamenta minus va-
 lida non extrahunt humorem noxiū, sed mo-
 uent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis
 fluctum illum cupidinum & adauget: Non diu
 enim à se aberrat animus: sed vel inuitus do-
 mum mox compellitur & in vetus contuber-
 nium malorum. Illa ipsa opida conspecta &
 montes, reducent te cogitatione in tuam pa-
 triam: & inter media gaudia videbis aliquid
 siue audies, quod sensum refricet tui doloris.
 Aut si paullisper quiesces: breuis ille velut som-
 nus erit, & mox experrecto tibi eadem aut ma-
 ior febris. Crescunt enim interpellatæ quæ-
 dam cupidines, & vires capiunt ex interuallo.
 Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imò noxia: nec
 remedia, sed venena: vera illa potius admitte
 & seuera. Solem solumque mutas? imò ani-
 mum, quem malè Adfectibus mancipasti, sub-
 tractum legitimæ dominæ Rationi. Ab illo
 corrupto hæc desperatio est, ab illo vitiato hic
 languor. Illum mutes oportet, non locum: &
 efficere non vt alibi sis, sed vt alius. Tu fertilem
 illam Pannoniam videre nunc ardes, & fidam
 fortemque Viennam, & regem fluuiorum Da-
 nubium, & tot mira & noua quæ suspensa
 aure

aure bibant audientes: sed quanto melius, si idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupido? si penetres in feraces illius campos? si fontes humanarum perturbationum inquiras? si valla & arces exstruas, quibus arceas & defendas cupidinum insultus? Hæc enim vera morbi tui remedia: cetera omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio ista iuuabit: nihil

—*euasisse tot vrbes*

Argolicas, mediósq. fugam tenuisse per hostes: hostem reperies apud te, & in isto (pectus mihi concutiebat) penetrati. Quid refert ad quàm pacata loca veneris? bellum trahis tecum. ad quàm quieta? turbæ circum te, imò in te sunt. Pugnat enim pugnabitque secum semper discors hic animus, appetendo, fugiendo, sperando, desperando. Atque vt ij qui per timorem terga vertunt, magis exponunt se periculo intactos & auersos: sic erronei & tirones isti, quibus cum adfectibus nunquàm pugna fuit, sed tantùm fuga. At tu, adolescens, si me audies, stabis: & gradum firmabis contrà hunc doloris hostem. CONSTANTIA enim tibi ante omnia opus: & victor aliquis pugnando euasit, nemo fugiendo.

CAPVT IIII.

Definitiones Constantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, Opinioni. Item Peruicacia quid à Constantia differat & abeat: & à Patientia, Abiectione.

SERMONIBVS iis Langij erectior aliqua parte ego, Alta & præclara hæc tua monita, inquam: & iam stare conor & adsurgere, sed, vt ij ferè qui in somnis laborant, vano nisu. Reuoluor enim Langi, nequid mentiar, idemtidem ad meam terram: & hærent fixæ animo publicæ priuatæque curæ. Tu, si potes, pelle malas aues quæ me lancinant: & viincla solitudinum deme, quibus in hoc Caucaſo lentè ligor. Langius vultu alacri, Ego verò demam, inquit: & nouus Hercules ſoluam hunc Prometheum. Attende tantùm & intende. Ad Constantiam te vocaui, Lipſi, & in ea ſpem & præſidium poſui tuæ ſalutis. Ea igitur ante omnia nobis cognoscenda eſt. CONSTANTIAM hîc appello, rectum & immotum animi robur non elati externis aut fortuitis, non depreſſi. Robur dixi; & intellego firmitudinem inſitam animo, non ab Opinione, ſed à iudicio & recta Ratione. Excluſam enim ante omnia volo Perui-

Peruicaciam (siue ea * melius Pertinacia dicitur:) quæ & ipsa obstinati animi robur est, sed à superbiæ aut gloriæ vento. Et robur duntaxat in vnâ parte. Deprimi enim haud facilè tumidi isti & peruicaces possunt, facillimè attolli: non aliter quàm culleus, qui vento inflatus ægrè mergitur, supereminet autem & exsilit sua sponte. Talis enim istorum ventosa hæc durities est: cui origo à Superbia, & nimio pretio sui. igitur ab Opinione. At Constantiæ vera mater, Patientiæ & demissio animi est. quam definitio RERVM quęcumq. homini aliunde accidunt aut incidunt voluntariam & sine querela perpeffionem. Quæ recta ratione suscepta, vna illa radix est, qua altitudo pulcherrimi huius roboris nixa. Caue enim & hęc Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abiectionem sæpe & torporem quendam animi marcentis suggerit: verè vitium, & cui origo à Vilitate sui. Virtus autem media via ingreditur. & cautè cauet nequid in actionibus suis defiat aut excedat. Dirigit enim se ad vnus Rationis trutinam: & illam habet examinis sui velut normam & obrussam. Est autem recta Ratio non aliud quàm DE REBVS humanis diuinisque (quatenus tamen eæ ad nos spectant)

*Nam Attius apud Nonium illam in virtute ponit, hanc in vitio. Seneca tamen & alij aliter.

verum iudicium ac sensus. Opinio huic contraria, DE IISDEM futile iudicium ac fallax.

CAPVT V.

*Ratio & opinio unde originem habeant.
vtriusque vires & effectus. Alteram ad
Constantiam ducere, alteram ad Leuitatem.*

SED quoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis sentio & Rationis) non robur solùm aut infirmitas animi oritur, sed omnes in hac vita laudes aut culpæ: pro bono vtilique facturus mihi videor, si de vtriusque origine & natura vberius paullò dicam. Vt enim lana priusquam vltimum illum & optimum colorem combibat, succis quibusdam aliis præparanda & imbuenda est: sic prædictionibus istis tuus Lipsi animus, priusquam eum hac Constantiæ purpura serio tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes, Anima & Corpus. Illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta ista inter se, sed concordia quadam discordi: nec facile inter eas conuenit, vtique cum de imperio agitur aut seruitute. Regere enim vtraque vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se
suprà

suprà ignem suum conatur, & cœnum hoc suprà cœlum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & velut adsidua quædam velitantium inter se partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro anima, & in anima: hæc pro corpore, & in eo pugnat. Rationi origo à cœlo, imò à deo est: & rectè eam Seneca celebrauit, *Partem in homine diuini spiritus mersam*. Est enim hæc eximia illa intelligendi iudicandique vis: quæ, vt anima perfectio hominis, sic ipsa animæ est. Græci eam Νῆν dixêre, Latini Mentem, aut etiam iunctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta Ratio est: sed quod in ea vniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore: quodque, vt verbo dicam, sidereum in ea & cæleste. Nam ipsa animam quanquam labe corporis & contage sensuum grauius corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui altè retinet, & clarè in ea scintillantes reliquæ primi illius puri que ignis. Hinc isti etiam in malis proiectis que hominibus conscientie stimuli, hinc flagella interna & morsus: hinc approbatio melioris vitæ extorta inuitis. Premi scilicet sanior illa sanctior que pars potest, non potest opprimi: & tegi vrens illa flamma, non

exstingui. Emicant enim semper subsiliunt-
 que illi igniculi, qui in his tenebris illustrant,
 in his fordibus depurgant, in his ambagibus
 dirigunt, & ad Constantiam ducunt & Vir-
 tutem. Atque ut heliotropium & flores qui-
 dam ingenio suo semper ad solem: sic Ratio
 ad deum obuersa & originem sui. Firma in
 bono & immota: vnum idemque sentiens:
 vnum idemque appetens aut fugiens: recti
 consilij, recti iudicij fons & scaturigo. Cui
 parere, imperare est: & subiici, præesse rebus
 omnibus humanis. Domuit enim cupidines
 & exsultantes animi motus, quisquis hanc au-
 diit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab
 errore, qui hanc sequitur ut Theseium filium.
 Deus ipse per hanc sui imaginem ad nos ve-
 nit, imò quod propius est, in nos: & rectè
 ille quicumque dixit, *Bona mens sine deo nulla
 est.* At sequens illa & non sana pars (Opi-
 nionem dico) originem suam Corpori, id est
 terræ debet: eoque nil nisi eam sapit. Corpus
 enim etsi per se immobile & exsensum, tamen
 vitam motumque ab anima sumit: & vicissim
 animæ imagines rerum subiicit per sensuum
 fenestras. Ita velut communitio quædam & so-
 cietas coita inter animam & corpus: sed com-
 munitio,

munio, si exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paullatim per eam è suo fastigio: addicitur misceturque sensibus: & ex impuro hoc coetu Opinio in nobis nascitur, quæ non aliud quàm Rationis vana imago & umbra. Cuius vera sedes, Sensus: origo, Terra. ideoque abiecta & vilis, non erigitur, non attollitur, nec altum aliquid aut æthereum spectat. Vana eadem, incerta, fallax, malè consulens, malè iudicans, Constantia imprimis animum spoliat & Veritate. Hoc cupit hodie, cras spernit: hoc probat, hoc damnat: nihil iudicio, sed corpori sensibusque gratificans omnia & indulgens. Atque vt oculus qui per nebulam aut aquam inspicit, res metitur falso modo: sic animus, qui per Opinionis nubem. Hæc homini, si consideras; malorum mater: hæc auctor in nobis cõfusæ & perturbatæ vitæ. Quòd curæ nos exerceant, ab hac est: quòd adfectus distrahant, ab hac: quòd vitia nobis impèrent, ab ista. Itaq. vt ij qui Tyrannidem sublatam è ciuitate volunt, tollunt ante omnia euertuntque arcem: sic nobis si seriò ad Bonam mentem pergimus, deiiciendum castellum hoc Opiniorum. Fluctuabimur enim cum iis semper: suspensi, queruli, turbidi, non deo non hominibus sa-

bus fatis æqui. Vt nauis vacua & inanis circumagitur in mari omni vento: sic in nobis vaga illa mens, quam pondus & tanquam saburra Rationis non stabiliuit.

CAPVT VI.

*Constantia laus, & seria ad
eam adhortatio.*

O PINIONIS igitur comes, Lipsi, leuitas est, vt vides: propriumque eius, mutare semper & pænitere. at Rationis, Constantia: ad quam induendam animo, seriò te hortor. Quid abis ad vana aut externa? hæc est sola illa Helena, quæ verum illud legitimumque Nephthes propinet, in quo obliuio curarum & dolorum. Quod si semel demisisti & imbibisti, altus contra omnem casum & erectus, vno tenore æquabilis, nec vt in lance propendens aut dependens, magnum illud Deoque proximum tibi vindicabis, Non moueri. Vidistin' in scitis & scutis quorundam hodie regum sublime & inuidendum illud, *Nec spe nec metu?* in te conueniet: qui verè rex, verè liber, soli deo subiiciere, immunis à iugo adfectuum & Fortunæ. Vt fluuij quidã per media maria transire dicun-

dicuntur, & feruare suam vnam: sic tu per
tumultus circumfusos, vt falsedinem nullam
trahas ex hoc pelago marorum. Iacebis? Con-
stantia te attollet. Vacillabis? sustinebit. Ad
lacum properabis vel ad laqueum? solabitur
& reducet à limine mortis. Tu eripe tantum &
erige te, & nauim flecte ad hunc portum: vbi
securitas, vbi pax habitat: in quo perfugium
asylumque à turbis & à curis. Quem si bona
fide semel tenueris: non turbet solum patria
tua sed ruat, stabis ipse inconcussus. Nimbi
circum te cadant & fulmina & tempestas: cla-
mabis vera magnaque voce,

—medius tranquillus in vndis.

C A P V T V I I.

*Quid sit, & quotuplex quod Constantiam tur-
bet. Bona, & Mala externa esse. Mala au-
tem duplicia, Publica, & Priuata. ex iis gra-
uia, & periculosa maxime videri Publica.*

HÆc cum dixisset Langius voce & vultu
acrior quam solebat, me quoque scintilla
corripuit boni ignis. & Mi pater, inquam, (ve-
rè non blandè sic te appellem) duc me quò vo-
les & doce, corrige & dirige. habes agrum pa-
ratum ad omnem medicinam, siue tu ferrum

C cogitas

cogitas siue ignem. Imò vtrumque pariter, ait Langius. quia & alibi stipulæ exurendæ inanuum opinionum sunt, & alibi stirpes adfectuum excidendæ ab radice. Sed ambulamusne etiam? an potior commodiorque nunc sessio? Sessio, inquam ego. æstuar enim iam incipio non ab vna causa. Cumque sellas Langius ferri & poni in eodem atrio iussisset, & iuxtim eum assedissem: ille paullum ad me obuersus, iterum sic coepit. Ieci hactenus velut fundamenta Lipsi, quibus commodè & tutò inædificaretur futurus sermo: nunc, si placet, accedam propius & causas doloris tui inquiram, & manu, quod aiunt, tangam tuum vlcus. Duo sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppugnant, Falsa bona, Falsa mala. Vtraque sic appello, QUÆ non in nobis sed circa nos, quæque interiorem hunc hominem, id est animum propriè non iuuant aut lædunt. Itaque Bona aut Mala ea, re & ratione non dicam: fatebor opinione esse, & communi quodam vulgi sensu. In priori classe numerant, Opes, Honores, Potentiam, Sanitatem, Longævitatem. in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotentiam, Morbos, Mortes: & vt verbo vno complectar, quidquid aliud fortuitum aut

exter-

externum. Ab duplici isto stirpe quattuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium: Metus, & Dolor. E quibus, priores duo Bonum aliquod opinabile respiciunt, exque eo nati: posteriores, malum. Lædunt omnes turbantque animum, & nisi prouides, deiiciunt de suo statu: sed non vno tamen modo. Nam cum quies eius & Constantia tanquam in æquabili quadam trutina sit: depellunt eum ab hoc libramento, illi attollendo; hi deprimendo. Sed falsa Bona & elationem nunc omitto (non enim is tuus morbus) ad falsa Mala venio, quorum agmen iterum duplex. Sunt enim Publica, sunt Priuata. Publica designo & definio, QVORVM sensus vno eodemque tempore ad plures pertinet: Priuata, QVORVM ad singulos. Inter illa cenfeo, Bellum, Pestem, Famem, Tyrannidem, Cædem: & quæ alia foras & in commune spectant. In ista, Dolorem, Inopiam, Infamiam, Mortem: & siquid velut domo clausum in vno singuloque homine consideramus. Causa mihi ita distinguendi non vana. quia reuera aliter is lugeat & alio quodam sensu, qui cladem patriæ qui exsilium exitiumque multorum: quam

qui vnus suum: Adde quod ex vtrisque alij atque alij morbi: sed nisi fallor, grauiores ex primis: certè pertinaciores. Publicis enim malis obnoxij pleriquè nostrum: siue quia impetu & turba ingruunt, ac conferta velut acie obruunt resistentem: siue magis, quod ambitione quadam blandiuntur, & ægritudinem ex iis innasci animis non agnoscimus sæpè, non sentimus. Ecce priuato dolori quisquis succubuit, fateatur vitium & imbecillitatè necessum est, etiam si non emendat (quæ enim defensio?) at qui huic, adeò de labe aut lapsu sæpè non fatetur, vt sit qui iactet etiam & censeat pro laude. Pietas enim & Misericordia dicitur: & quantum abest, vt inter virtutes inò numina consecratur publica hæc Febris? Poëtæ & oratores passim dilaudant & inculcant feruidum amorem patriæ: nec prorsus exculco ego, sed temperandum eum moderandumque esse censeo & scifico. Reuera enim vitium est, intemperies est, & animi à gradu deiectio ac lapsus. Sed & grauis morbus parte alia: quia non vnus in eo dolor, sed confusè Tuus & Alienus. Atque Alienus item duplex, causa Hominum, causa Patriæ. Vt id quod subtilius dici & diuidi à me videtur, capias sub exemplo. ecce Belgica tua nunc
premi-

premitur non vna clade, & circumplexa eam vndique ciuilis huius belli flamma. vides passim agros vastari, diripi: opida incendi, euerti: homines capi, cædi: matronas pollui, virgines imminui: & quæ alia comitari amant bello. Nónne hîc tibi dolor? dolor. sed varius & diuisus; si inspicis: quia simul & te lugens, & ciues, & patriam ipsam. In te, damna: in ciuibus, varium casum & occasum: in patria, conuersionem euersionemque status. Alibi habes quod clames, *Me miserum!* alibi, --*tot ciues mei*

Mandatam hostili pestem oppetiistis manu.

alibi denique, *O pater, ô patria!* Vt qui his non moueatur; & in quem cuneus ac cumulus nihil possit ingruentium tot malorum: aut valdè ficcum & sapientem eum esse oporteat, aut valdè durum.

CAPVT VIII.

Mala publica oppugnata. sed antè omnia tres adfectus coërciti. exque iis hoc Capite. ambitiosa quadam Simulatio. qua homines Mala propria, ut Publica lugent.

QUID est Lipsi? fatin' vt præuaricari Constantiæ meæ videor, & caussam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animosi & fi-

dentes Imperatores: elicui in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus strenuè nunc conflagam. sed velitatione quadam prius, deinde aperto Marte & velut collatis signis. Inter velitandum autem, tres mihi Adfectus primo pedatu (vt cum antiquis loquar) prote-
rendi sunt, Constantiæ nostræ valdè aduersi: Simulatio, Pietas, Misericordia. Atque ille quidem prius. Negaste ferre mala publica. ea dolori tibi esse, imò morti. Satis seriò hoc adfirmas? an fraus hîc aliqua & fucus? Ego commotior, Imò serio tu hoc rogas? inquam. an rides & irritas? Ego serio, inquit. non enim pauci ex hoc valetudinario vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant qui reuera est priuatus. Quæro igitur, satisne acceptum habeas, curam istam

Quæ te nunc coquit & versat sub pectore fixa,
patriæ ipsius causa susceptam esse, an tua? Etiamne ambigis? inquam ego. patriæ vnius causa mihi hîc luctus Langi, patriæ. Ille capite abnuens, Adolescens vide etiam atq. etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certè in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & vt sic dixerim, magis
in fron-

in frontem incurrens. sed si propius examinas, reperies plerumque discidium aliquod linguæ & cordis. Ambitiosa illa verba sunt, *Mouet me clades patriæ*, non vera: in labris nata, non in fibris. Quod de Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis fabulam actitaret in qua dolor repræsentandus, eum filij sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrum totum vero gemitu luctuque compleffe: idem hîc dixerim de plerisque vestrûm. Comœdiam ô boni luditis, & velati persona patriæ, priuata vestra damna veris & spirantibus lacrimis lugetis. Mundus vniuersus exercet histrioniam, ait Arbiter: certè hîc. Bellum hoc ciuile nos cruciat, inquiunt, & fusus innocentum cruor, & interitio libertatis & legum. Itâne? dolorem sanè vestrum video: quæro & cunctor de causa. Quian', publica malè habent? histrio pone personam, imò quia tua. Vidimus agrestes sæpe trepidare & concurrere & vota facere, cum calamitas subita ingruit aut tempestas: sed tu, cum defæuuit, eosdem seuoca & examina, reperies vnumquemque timuisse dumtaxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac vrbe clametur: claudi pæne dicam & cæci concurrent ad restinguendum. quid censes? vtrum

amore

amore patriæ? imò pete ab ipsis: quia damnum illud ad singulos pertinet, aut certè eius metus. Simile hîc est: & mouent vulgò turbantque homines mala publica, non quia plurimum id damnum, sed quia inter plures eos ipsi.

CAPVT IX.

Simulatio ea clarius resecta, & ab exemplis. obiter de vera Patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extrâ ea.

ITAQUE coràm te iudice hæc caussa agatur, & in tuo tribunali: sed, quod olim, leuato velo. Nempe bellum hoc times? times. cur? quia pestis & perniciës coniuncta bello. Pestis illa ad quos? nunc ad alios quidem, sed pertinere etiam ad te potest. En caput tui doloris (si verùm fateri sine eculeo vllò vis) en fontem! Vt enim cum fulmen in vnum aliquem cecidit, etiam ij qui in proximo stabant, tremuerunt: sic in magnis istis communibusque cladibus damnum ad paucos peruenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis vnà hunc dolorem. Ecce bellum si apud Æthiopas aut Indos geratur, nihil moueare: extrâ discrimen enim tu sis: si apud Belgas; plores, clamens, frontem percutias & fe-

& femur. Atqui mala publica propter ipsa si luges, quid interest? Non enim illa patria mihi, inquires. Stulte. an non & illi homines eâdem stirpe tecum & satu? sub eodem cæli fornice? in eâdem terræ pila? Exiguum hoc quod hi montes coërcent, hi fluuij cingunt, patriam esse censes? Erras. vniuersus orbis est, quacumque homines sunt cælesti illo semine oriundi. Egregiè olim Socrates interroganti, cuiatem se ferret? Mundanum, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se istis ab Opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc Vniuersum complectitur, vt suum. Vidimus stultos & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui fili nodo. atque illi stabant quasi ferro aut vera compede deuincti. similis nostra hæc amentia, qui futili opinionis vinclo astringimur ad certam terræ partem. Sed vt firmiora hæc omit- tam, (vereor enim vt possis concoquere:) addo amplius. si quis deus sponfor tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamq. saluam, te ipsum in monte aliquo constituat velatum Homericâ nube: etiâne dolebis? de te quidem hoc non ausim dicere, sed erit non nemo qui gaudebit etiam, & ocu-

los suos auidè pascet in cōfusa illa morientium strage. Quid abnuis, aut miraris? Ita insita nescio quæ malitia humani ingenij fert, *Letans*, vt poëta vetus loquitur, *malo alieno*. Atque vt poma quædam gustu suauiter acerba sunt: sic alienæ curæ, securis nobis. Pone mihi aliquem in Oceani illo litore, qui naufragium spectet. adficietur sanè, sed non iniucundo quodam animi morsu. quia aliena pericula videt, sine suo. at repone eundem in iactata illa nauis: dolebit scilicet alium dolorem. idem cum omnia fecimus diximus, hîc est: & nostra mala verè atque ex animo lugemus, publica dicis moris-que causâ. Quamobrem aulæum hoc scænicum tandem remoue Lipsi, & siparium complica: & missa omni simulatione, ostende te nobis vero doloris tui vultu.

CAPVT X.

Querela mea de increpatione Langij tam libera. sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.

ACRIS mihi visa prima hæc velitatio. quam interpellans, Quæ ista sermonum libertas, imò acerbitas est? inquam. sic vellicas, sic pun-

sic pungis? Iure cum Euripide te compellem,

— * μὴ νοσῶντί μοι νόσον

Ἐργόνης ἄλις γὰρ συμφορᾷ βαρυνόμαι.

* — ergo ne
egriuidicem
Addes. sativ
supérq. cladi-
bus premet.

Langius arridens, Ergóne tu crustulum, in-
quit, à me aut mulsu[m] exspectas? atqui ferrum
paullò antè poscebas & ignem. Et rectè. Phi-
losofhum enim audis Lipsi, non tibicinem. cui
docere propositum, non ducere: prodesse, non
placere. Vt pudeas & vt rubeas malo, quàm
vt rideas: vt pæniteas, quàm vt exsultes. * Ια-
τρῆιον, ὃ ἄνδρες, τὸ ἔφιλολόφου χολαῖον, clamabat
olim Rufus: quò sanitatis caussa concurritur,
non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, ni-
hil blanditur: sed penetrat, pungit, radit, & acri
quodam sermonum velut fale sordes absterget
animorum. Itaque ne in posterum quidem
Lipsi, rosas cogita, sesamum, aut papauer: sed
spinas, ficas, absynthium & acetum. Ego ite-
rum, Sed enim Langi si fas dicere, inquam,
agis mecum malè & malignè: nec, vt bonus
pugil, legitimo nexu deiicis me, sed per calli-
das argutias supplantas. Simulatè, ais, luge-
mus patriam, nec propter ipsam. Egónè? fal-
sum. Nam vt hoc tibi dem (agam enim inge-
nuè) respectum in eo aliquem mei esse; at non
folius. Lugeo enim, Langi, patriam imprímis,

* Officina
medici, ὃ vi-
ri, philoso-
phi schola
est. Est au-
tem Muso-
nij Rufi apud
Arria-
num.

lugeo: lugebóque, etiamsi nullum mihi in eius discrimine discrimen. Iure bono. illa siquidem est, quæ me excepit, fouit, aluit: communi gentium sensu, sanctissima & antiquissima parens. At enim orbem vniuersum patriam mihi das. Quis renuit? sed tu quoque fatêre, præter hanc grandem & communem, aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriam: cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullam esse laciendi & attrahendi in natali illo solo. quod primùm corpore isto pressimus, pedibus institimus: cuius aërem hausimus: in quo infantia nostra vagiit, pueritia lusit, iuuentus exercita & educata est. Vbi familiare oculis cælum, flumina, agri: vbi longa serie cognati, amici, sodales: & tot gaudij illecebræ, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec Opinioni hîc, vt videri vis, filum tenue, sed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abieræ ecce cubilia sua amant & agnoscunt; aues, nidos. Pisces ipsi in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certa eius parte. Nam homines quid dicam? qui culti siue Barbari, ita adfixi genitali huic glebæ; vt quisquis vir est, nihil ambigat mori pro ea, & in ea. Itaque, Langi, nouam hanc & rigidam tuam sapien-
tiam

tiam nec sequor adhuc nec adsequor: Euripidem magis, verè adfirmantem.

— * ἀναγκάως ἔχει
Πατρίδος ἐραῖν ἀπάντων.

* imperat
Necessitas
Amare patriam cum
est.

CAPVT XI.

Refutatus secundus Adfectus nimij amoris in patriam. quem Pietatem falsò vocant. idque ostensum. Item unde origo illi Adfectui. & quid Patria propriè ac verè.

AD hunc sermonem renidens Langius, Adolescens, inquit, mira tua pietas: & iam periclitatur, opinor, de cognomine suo M. Antonij frater. Sed tamen hoc commodè, quòd vltro offert se hic Adfectus & procurrit ante signa: quem iam antè aggredi mihi decretum, & sternere leui hasta. Detraho autem illi ante omnia velut spoliū pulcherrimæ vestis, qua malè se exornat. Amor enim hic in patriam, Pietas vulgò dicitur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Vnde enim Pietas? quam eximiam virtutum esse scio: nec propriè aliud, quàm **LEGITIMUM** debitumque honorem & amorem in deum ac parentes. Qua fronte autem Patria * mediam his se inserit? Quia, in-

* Nam faciunt tres gradus Pietatis: in deum, patriam, parentes.

D 3 quiunt,

quiunt, etiam illa sanctissima & antiquissima parens. O inepti: nec iam in Rationem iniurij, sed in Naturam ipsam! Illane parens? cur, aut quomodo? Nihil enim hîc video: & tu si acutior Lipsi, tenebras meas illustra. Quiane excepit? id enim visus antè dicere. atqui etiam hospes aliquis sæpe aut caupo. Fouit? haud paullò mollius olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc segetes cottidiè: & inter magna corpora quibusque nihil imputet terra, Cælum, Aër, Aquâ. Deniq. transfer te, & hoc idem faciet quæuis alia tellus. Madida hæc & natantia verba sunt: quibus nihil expresseris, præter plebeium & inutilem quendam Opinionis succum. Parentes quidem ij soli, qui genuerunt, formarunt, gestarunt: quorum nos semen de semine, sanguis de sanguine, caro de carne. Quorum siquid in patriam vel comparatione conueniet: nil recusato, quin Pietatem hanc oppugnem irrito telo. At enim viri docti, viri magni, sic effati passim. Fateor. sed ad famam, non ad verum. quod si sequeris, sacrum illud & augustum nomen deo remittes, & si placet, parentibus: hunc quidem adfectum, etiam cum emendatus est, contentum esse iubebis honesto titulo

Carita-

Caritatis. Sed de nomine tantum est: rem potius videamus. quam equidem non totam tollo, sed tempero, & velut scalpello circumcîdo rectæ Rationis. Vt enim vitis, nisi amputes, latissimè se spargit: sic isti Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popularitatis. Ac fateor libens Lipsi, (non enim ita hominem exui aut ciuem) inclinationem aliquam & amorem cuique nostrum in minorem hanc patriam esse: sed cuius causæ, vt video, parùm liquidò tibi cognitæ aut origo. A natura enim esse vis: reuera autem est à more quodam & instituto. Postquàm enim homines ex rudi illa & soliuaga vita ab agris in opida compulsi sunt, & domos & mœnia struere cœperunt, & cœtus facere, & populariter vim inferre vel arcere: ecce communitio quædam necessariò inter eos exorta & societas variarum rerum. Terram & fines quosdam communiter habuerunt: templa in promiscuo, fora, æraria, tribunalia: & quod præcipuum vinculum, cerimonias, iura, leges. Quas tamen ipsas res ita amare & curare auaritia nostra occæpit (nec errauit prorsus) vt suas. Verè enim singulis ciuibus in ea ius: nec differunt à priuatis possessionibus, nisi quod non vnus. At consortio ista velut formam, &

faciem

faciem quandam expressit noui status. quam Remp. & eandem propriè Patriam appellamus. In qua cùm intellegerent homines quantum momenti esset ad salutem singulorum: latæ etiam leges de ea iuuanda & propugnanda: aut certè traditus à maioribus mos, qui instar legum. Hinc factum, vt commodis eius gaudeamus, doleamus incommodis: quia reipsa priuatæ nostræ opes saluæ, illa salua; & mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam siue amor. quem boni publici causâ (illuc autem occulta quædam dei Prouidentia nos trahit) auxere maiores, factis dictisque omnibus maiestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem iudice. quod si à natura, vt tu pertendebas: quid ita non pariter in omnes & eâdem mensura diffusus? cur nobiles diuitesque patriam magis amant, curant: minus plebeij aut inopes, quos plerumque curarum suarum videas, publica omissa? Quod tamen aliter euenire certum est, in omni adfectu qui à violento iussu naturæ. Denique quid causæ adferes, quòd tam leuis causâ sæpe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam indignatio patria elicit: & hodie quàm multos Lucius ille deus? Quot Itali re-

licta

lieta regina regionum Italia, in Galliam, Germaniam, imò Sarmatiam sedes transfulerunt & fixerunt, quæstus tantum causa? Hispanorum quot millia quotannis in sepositas & sub alio sole terras auaritia aut ambitio trahit? Magno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinculum esse, quod vna aliqua cupiditas tam temerè soluit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribenda patria ipsa. Adstringis enim eam ad natale illud solum, quod institimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborum. Petere enim illinc frustra vis insitas amoris huius causas. Nam si genialis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Iffcanum, alteri cuiquam tugurium aut magar. imò multis nec tugurium quidem, sed silua & nudus ager. Amor ergo meus & cura intrà istos angustos limites conclusa? villam illam tantum aut domum, vt patriam, amplectar & defendam? Vides ineptias. & quam beati, te definiente, siluani illi aut agrestes, quorum natalis terra florens semper & pænè extrà omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profectò Patria est, non: sed VNVS aliquis status, vt dixi, & communis

E velut

velut nauis, sub vno rege aut sub vna lege. Quam si iure amari à ciuibus vis: fatebor. defendi: agnoscam. mortem pro ea suscipi: permittam. non illud, vt etiam doleat quis, iaceat, lamentetur.

Dulce & decorum est pro patria mori,
 magno adfensu caueæ dixit poëta Venusinus: sed mori dixit, non flere. Ita enim esse boni ciues debemus, vt etiam boni viri simus. quos exuimus, cum in luctum & lamenta transimus puerorum aut mulierum. Postremò, Lipsi, altum illud & arcanum tibi instillo: si hominem totum adspicis, vanas falsasque esse has omnes patrias. & corpori quidem fortasse aliquam hîc posse tribui, nullam animo. qui è supero illo domicilio delapsus, velut carcerem & custodiam habet omnem hanc terram. At cælum vera illi germanaque patria est. ad quam adspicemus, vt cum Anaxagora ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo quærenti, Nihil tibi curæ patria est? Mihi verò illa patria. & digitum mentemque in æthera intendamus.

CAPVT XII.

Tertius Adfectus temperatus, qui Misericordia. eam in vitio esse. discriminata, lucis causa, à Misericordia. quomodo, & quatenus ea utendum.

NVBEM aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius. & ad illum, Iuvas largiter mi senex quà monendo, quà docendo. & iam adfectum illum qui ergà solum aut statum est videor temperare posse: nondum illum, qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter ciues & populares meos: qui iactantur in hoc calamitatum pelago, aut pereunt, varia & misera sorte? Langius excipiens, At istic Lipsi, inquit, non dolor propriè, sed Misericordia est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis conuenit, quàm firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si deiicit contrahitque eum non suus solum luctus, sed alienus. Interrupi hinc ego, & Quæ istæ Stoicorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas? at virtus ea apud bonos est, certè apud nos qui vera religione imbuti & pietate. Langius adfirmatè, Ego verò

veto, inquit: & ægritudinem hanc si ab animis tollo, ægrè non feret quisquam bonus. Verè enim ægritudo: nec longè à miseria est, quisquis miseratur. Vt imbecilli maliq̃. oculi nota est, lippire ad conspectum lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definitur ea rectè, **VITIVM** pusilli minutiq̃ue animi, ad speciem alieni mali collabentis. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quemquam nolimus aut inclinari? Imò flecti non displicet. sed ad iuuandum, non ad dolendum. Misericordiam tibi permitto, non miserationem. Distinguere enim ea nunc placet, & recedere paullisper à nostra porticu, docendi causa. Misericordiam appello, **INCLINATIONEM** animi, ad alienam inopiam aut luctum subleuandum. Hæc virtus illa Lipsi, quam velut per nebulam vides, & pro qua Miseratio tibi surrepit & imponit. At enim humanum est adfici, & miserari. Esto. sed non rectum. An tu virtutem vllam in mollitie & abiectione animi esse censes? vt ne ingemifcas? vt suspires? vt verba fracta & tertiata cum lugente misceas? Erras. alioqui dare tibi auaras aliquot anus & deparcos Eucliones possum; è quorum oculis mille lacrimas citius expresseris,

prefferis, quàm vnum è bulga nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut maiora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodam vultu adfabitur, sed non lugubri aut deiecto. solabitur fortiter, iuuabit liberaliter: & faciet benignius, quàm dicet: & manum potius egeno aut lapsò porriget, quàm verba. Atque hæc omnia cautè & circumspèctè præstabit. ne, vt in mala contagione, alienus morbus in illum transeat: néue, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriat. Quid hîc rigidum, sodes, aut durum? & talis omnis Sapia est: quæ procul intuentibus seuera & tetrica appâret; cùm propius successeris, lenis, clemens reperitur, & qua non mitior aut amicior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus. quos si in parte tibi deteris, magnum mihi id ad reliquam pugnam momentum.

CAPVT XIII.

Remotis obstaculis, ventum serio ad eleuanda aut tollenda ipsa Publica mala. quattuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primò hîc de Providentia dictum. eaque probata inesse & præesse rebus humanis.

VENIO enim tandem à velitatione ad veram seriamque pugnam; & omissis leuibus istis telis & lusoriis, ad decretoria arma. Milites copiasque meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmen. Primo pugnabo, A deo immitti & circummitti hæc publica mala: secundo, Necessaria ea esse & à Fato: tertio, Vtilia nobis: postremo, Nec graua, nec noua. Quæ copiae si locis suis aptè pugnant & repugnant: etiã ne resistere mihi vltra aut os obuertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cum hoc omine, signa canant.

Cùm omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitam humanam variè incurrunt & turbant, à dementi mentè sint: tum, meo animo, dolor præsertim, qui de rep. sumptus. Nam cùm ceteri finem aliquem habeant & tanquàm scopum

pum (vt amator, potiri; iratus, vlcisci; auarus, acquirere; itemque in ceteris:) soli huic nihil propositum reperies præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneam in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, vt ais, corruentem. sed quâ fini, ceddò? aut quid speras in eo aut spectas? Vtrumne vt rem lapsam corrigas? labentem firmes? an vt dolendo imminentem patriæ pestem perniciemque depellas? Nihil horum. tantum vt tritum illud possis dicere Doleo; & cetera vanus irritusque. hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est: quam reprehendere & infectam reddere ne diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantum? imò impius, si rem pendes æqua iudicij lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbis, quæ siderum inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ denique omnes res superas inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquem Fortunamue dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario aut cæco impetu ferri misceri que res humanas? scio, non censes: nec quisquam à te alius, qui aliquid non dicam sapientiæ habeat, sed sa-

sed sanitatis. Naturæ enim, naturæ ista vox est: & quocumque oculos animumque conuertat; mortalia, immortalia; sublimia & terrena; animata & inanima, clamant clarè & loquuntur, quiddam super nos esse, quod hæc tam miram tam magna tam multa crearit, fecerit: & creata, facta, etiam nunc dirigat & conseruet. Id autem est Deus. cuius summæ & perfectissimæ naturæ nihil magis conuenit, quàm vt curam tutelamque operis sui gerere & velit, & possit. Quidni autem velit? optimus est. quidni possit? maximus est. adeoque vires nullæ suprâ ipsum, vt nullæ nisi ab ipso. Nec distringit eum aut distinet magnitudo hæc rerum aut varietas. Spargit enim æterna illa lux: quoquouersum suos radios: & vno eodemque, vt ita dicam, ictu siue nictu, sinus omnes & abyssos penetrat cæli, terræ, maris. nec præest solùm diuinitas hæc rebus omnibus; sed interest, imò inest. Quid miramur? Sol ille quantam mundi partem simul lustrat & illustrat? nostra mens quantam congeriem rerum vna cogitatione complectitur & sensu? & ô fatui, non censemus plura inspici & concipi ab eo posse, qui hunc ipsum Solem, hanc ipsam Mentem creauit & fecit? Egregiè vel diuinè
potius,

potius, is qui non multa de rebus diuinis, * Aristoteles: ὅπερ ἐν νηὶ μὲν κυβερνήτης, ἐν ἄρματι ἡ
 λυίσχῳ, ἐν χορῶν ἡ κορυφαίῳ, ἐν πόλει ἡ νόμος,
 ἐν στρατοπέδῳ ἡ ἡγεμών, τὸ θεὸς ἐν κόσμῳ. Πλὴν
 καθ' ὅσον τοῖς μὲν καματηρὸν τ' ἄρχειν, πολυκινήτων
 ἡ καὶ πολυμέγμων πᾶσι ἡ ἀλυπτον, ἀπονόν τε, πάσης
 κενωσιμῶν σωματικῆς ἀδυνατίας. id est: *Quod*
in navi gubernator, in currū auriga, in choro
præcentor, in urbe Lex, in exercitu Imperator:
id in orbe est Deus. Hoc tantum discrimine,
quòd illis quidem laboriosum suum regimen, an-
xium, & exercitum est: deo autem sine dolore
aut labore, seiunctumque ab omni corporis nisu.
 Est igitur in deo, Lipsi; fuit, erit, PER VIGIL
 illa & perpes cura (sed cura tamen securâ) qua
 res omnes inspicit, adit, cognoscit: & cognitas
 immota quadam & ignota nobis serie dirigit
 ac gubernat. Id autem est, quod Prouidentiam
 hîc voco. de qua queri non nemo per
 imbecillitatem possit, nemo quærere, nisi qui
 obsurduit & obbrutuit contra Naturæ vocem
 omnem & sensum.

* Libello
 πρὶ κόσμου.
 quem Sto-
 baeus citat,
 vt Episto-
 lam ad Ale-
 xandrum.

F

CAPVT

CAPVT XIII.

*Nihil hic geri, nisi Prouidentia eius nutu. ab
ea clades in populos aut vrbes immitti. ideò
parum piè super iis queri nos aut flere. De-
nique adhortatio ad parendum deo. cum
quo temerè & frustra pugnatur.*

QUOD si benè imbibisti, si gubernatorem
illam vim inferere se atque insinuare, &
vt cum poëta loquar,

-- -- ire per omnes

Terrasque tractusque maris,

feriò & ex animo credis: non video, quis locus
vltrà esse possit dolori tuo aut querelæ. Illa
enim ipsa prouida mens, quæ cælum hoc cot-
tidie voluit reuoluit, solem ducit reducit, fru-
ges promit recondit: casus istos & vicissitudi-
nes omnes rerum peperit, quas miraris aut in-
dignaris. Grata tu tantùm & nobis commoda
submitti cælitus putas? imò tristia etiam & in-
commoda: nec quidquam omnino in hac
grandi machina geritur, turbatur, miscetur,
(peccatum excipio) cuius non caussa & origo
à prima illa caussa. * Πάντων enim ταύτων έργων
ὁ θεός ait rectè Pindarus: & aurea quædam
veluti cathena demissa supernè est (vt per fa-
bulam

omnium
rerum di-
spensatores
& admini-
stri in cæ-
lo.

bulam Homerus velat) ad quam omnia hæc
 inferna alligata. Quòd ibi labes terræ opida
 aliquot absorpsit, à Prouidentia est. quòd alibi
 pestis multa millia hominum demessuit, ab
 ista. quòd cædes, bellum, tyrannis apud Bel-
 gas, ab eâdem ista. Diuinitus Lipsi, diuinitus
 immissæ omnes istæ clades: ideoque benè &
 sapienter Euripidi *Συμφοραὶ θεήλατῶ* dictæ.
 Fluxus inquam omnis & refluxus hic rerum
 humanarum, ab illa Luna dependet: ortus
 regnorum & occasus, ab illo Sole. Itaque tu
 nunc cum fræna dolori tuo laxas, & indigna-
 ris patriam tuam conuerti aut euerti: ne illud
 quidem cogitas quis, & in quem indignère?
 Quis? homo, umbra, puluis. in quem? formi-
 do dicere, in deum. Vetustas gigantes quos-
 dam fabulata est, qui diuos deturbare aggressi
 de sua arce. mittamus fabulas: vos queruli,
 ij estis. Si enim hæc omnia non permissa so-
 lum à deo, sed immissa: vos qui fremitis, qui
 repugnatis, quid aliud quàm sceptrum illi
 (quod in vobis est) eripitis & arbitrium re-
 gnandi? Cæca mortalitas! Sol, Luna, sidera,
 elementa, & omnia hæc sæcla animantium pa-
 rent non inuita & obaudiunt supremæ illi le-
 gi: nobilissimum rerum homo, solus in con-

ditorem suum calces iacit & resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerere non quò voluntas impelleret, sed quò illi: & in hoc vitæ Oceano spiritum illum sequi recusas imperatorem Vniuersi? Et recusas tamen frustra. quia aut sequere, aut trahere: & caelestia illa decreta vim suam ordinemque seruabunt, siue in uolentem siue in rebellem. Rideamus, si is qui cimbam ad rupem alligauit: & funem idemdem trahat, rupem ad se accedere censeat cum ipse ad illam: & non maior nostra stultitia est, qui ad rupem illam aeternæ Prouidentiae nexi, trahendo & reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc vana: & si sapimus, sequamur ab alto attractentem illam vim, & æquum censeamus ut homini placeat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audito viæ signo, vasa colligit; audito pugnae, deponit; animo, oculis, auribus, paratus ad omne imperium & intentus! idem nobis sit, & in hac militia sequamur alacres & pleno gradu quocumque vocantem Imperatorem. *Ad hoc sacramentum adacti sumus, ait Seneca, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare nostræ potestatis non est. In regno nati sumus: deo parere, libertas est.*

CAPVT XV.

*Ad secundum pro Constantia argumentum
transitum, quod à Necessitate. Vis eius est
impetus. Dupliciter ea Necessitas consi-
derata: & primo in Rebus ipsis.*

HOc firmum, Lipsi, & Vulcanium pla-
nè scutum contra omnia externa: hæc
aurea illa, àura, quibus tectos, Plato pugnare
nos iussit in casum & Fortunam. Deo subiici,
Deum cogitare: & in omni euentu, mentem
hanc flectere ad magnam illam Mundi men-
tem, prouidentiam dico. Cuius pijs & felici-
ces copias quoniam satis explicui: producam
& inducam agmen alterum, quod sub Necessi-
tatis vexillo. (Agmen) forte, durum, ferreum:
& quam non vanè legionem dixerim Fulmin-
atricem. Rigida enim & infracta ista vis, quæ
omnia domat, superat: & cui mirabor, Lipsi,
si resistes. Thalès interrogatus olim, *τί τῶν θεῶν
τέλειον;* rectè respondit, *Ἀνάγκη.* *πᾶν τὸ ἐξ ἀνάγκης
ἔσται.* & sermo de eadem vetus: etsi parum cautus,
* *τὴν ἀνάγκην εἰδὲν τὸ εὖ εἶναι βούλει.* Hanc Pro-
uidentia nunc adtexo: quia cognata illi, vel,
vt verius dicam, ex ea nata. A deo enim eius-
que decretis Necessitas. nec aliud hæc *Ἀνάγκη*,

* id est: ne
deos quidem
cogere posse
Necessitatem.
Plato v. De
I egib. &
v 11. vsur-
par.

vt Græcus philosophus definiuit, quàm Κεῖος
 Βεβαία ἔ ἀμετάθετη ὁ δὴ αὐτὸς ἔ ἀεγνοίας.

FIRMA *sanctio* ἔ *immutabilis* *Providentia* *potestas*. Eam Malis publicis interuenire, dupliciter euincam, A rebus, & à Fato. A rebus ipsis: quoniam ingenium hoc omnibus creatis, vt insita quadam vi ad mutationem ferantur & casum. Vt ferro consumens quædam rubigo per naturam agnata est: ligno, exedens caries aut teredo: sic animalibus, opidis, regnis, internæ & suæ causæ pereundi. Supera, infera respice: grandia, parua: manu facta, aut mente: ab omni æuo corruunt, & corruent in omne æuum. Atque vt flumina ad mare feruntur, perpeti & prono cursu: sic res omnes humanæ, per hunc (vt sic dicam) cladium canalem labuntur ad suam metam. Meta ea, mors & interitus. quibus Pestis, Bella, Cædes, administri & instrumenta. Ita si mors iis necessaria: necessaria hoc respectu & clades. Quod vt clarius videas sub exemplis, non diffugiam mente & animo paullisper tecum peregrinari per magnum hoc Vniuersum.

CAPVT XVI.

Exempla necessaria mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum & elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in opidis spectari, in prouinciis, & regnis. Denique gyrare hic omnia, nec quidquam stabile aut firmum.

ÆTERNA lex à principio dicta omni huic Mundo, nasci, denasci, oriri, aboriri: nec quidquam stabile aut firmum arbiter ille rerum esse voluit, præter ipsum.

-- --μόνοις ἔγίνετο)

Θεοῖσι γῆρας, ἔδ' ἔ μὴν θανάειν ποτε.

Τὰ δ' ἄλλα συλχέι πάνθ' ὁ παγκρατὴς χεὶρ Θ.

exclamat Tragicus vates. Omnia ista quæ suspicis, quæ miraris, vicibus suis aut pereunt, aut certè mutantur. Solem illum vides? deficit. Lunam? laborat & tabescit. Sidera? labuntur & cadunt. Et vt velet aut excuset hæc ingenium humanum: euenère tamen in cælesti illo corpore & euenient, quæ Mathematicis legem omnem frangant & mentem. Cometas omitto, varia forma, vario situ, & motu: quos omnes ab ære & in illo esse, haud facillè imponat mihi Lycæum: sed ecce nuper negotium Astrologis fecère noui quidam motus depre-

* -- ἔνι θεῷ
Numquam
senectus, a-
tra nes mors
imminet. Sed
alia misce
domitor etas
omnia. Sane
Sophoclis
versus.

* Anno
lxxij. quod
suprà om-
nem ele-
mentarem
regionem
fuisse per-
itissimā
Matherico-
rum con-
sentiebant.

* Ideò Ve-
stam appel-
latam.

hensi, & nouæ stellæ. * Sidus exortum hoc ipso
anno: cuius incrementa & decrementa clarè
obseruata. vidimusque (difficiliter creditum)
in cælo ipso nasci aliquid posse, & mori. Proxi-
mum cælo aërem inspicere. mutatur cottidie: &
in ventos abit, nubes, & imbres. Transi ad
aquas. flumina illa quæ perennia dicimus &
fontes, alias periisse videbis; alias alueum mu-
tasse & cussum. Ipsa ille Oceanus, magna &
arcana Naturæ pars; modò tempestatibus at-
tollitur aut deiicitur: & vt eæ non sint, suos
habet aquarum accessus & recessus. atque vt
interire eum totum posse censeas, crescit mi-
nuiturque cottidie per partes. Iam si Terram
intuêris, quam vnâ immobilem voluerunt;
& vi sua stare: ecce illic labat, & tremore at-
que occulto spiritu concutitur: alibi aqua cor-
rumpitur, aut igne. Pugnant enim & hæc in-
ter se: neu bella inter homines tantum esse in-
dignère, sunt inter elementa ipsa. Diluuius ma-
ris subita inundatioque, quot terras inminuit,
aut absorpsit? Olim magnam illam Atlanti-
dem (nec enim meo animo fabula est) postea
Helicem, Buren, Ægiram: & ne ad vetera aut
remota eamus, apud nos Belgas, patrum æuo,
duas cum opidis virisque. Quin iam nunc
cum

cum maximè cærus ille Diuus nouos sibi finus aperit, lambens cottidie & abrodens infidum marginem, Frisiorum, Canunefatum, Cauchorum. Nec terra ipsa muliebri ignauia cessat: sed interdum se vindicat, & in medio mari insulas sibi facit: mirante & indignante cano illo patre. Quòd si ad interitum mutationemque magna illa corpora, & nostro sensu æterna, destinata sunt: quid censes opida, respublikas, regna? quæ tam mortalia esse necessum est, quàm eos qui fecerunt. Vt hominibus singulis adolescentia sua, robur, senectæ, mors: sic istis. Incipiunt, crescunt, stant, florent: & omnia ideò, vt cadant. Vnus sub Tiberio terramotus duodecim celebres Asiæ vrbes euertit. totidem Campaniæ opida alius, sub Constantino. & vnum aliquod Attilæ bellum, plus centenas. Veteres Ægypti Thebas vix fama retinet: centum Cretæ vrbes vix fides. & vt ad certiora veniam, cadauera Carthaginis, Numantiæ, Corinthi, prisca viderunt & mirati sunt: nos Athenarum, Spartæ, & tot illustrium vrbiũ ignobiles ruinas. Illa ipsa rerum gentiumque *domina & falsò Æterna vrbs, vbi est? obruta, diruta; incensa, inundata; periit non vno leto, & ambitiosè hodie

*Romam sentio.

quæritur nec inuenitur in suo solo. Byzantium illud vides, quod sibi placet duplicis imperij sede? Venetias istas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis sua dies: & tu nostra Antuerpia, ocella vrbium, aliquando non eris. Diruit videlicet construitque, & (si fas dicere) ludit in rebus humanis magnus ille architectus: & velut plastes, varias sibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argilla. Opida adhuc loquor & vrbes: sed regna etiam & prouinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit. & * Assyria, Ægyptus, Iudæa valuere armis ingeniisque: fors ea in Europam transiit. quæ tamen ipsa, vt corpora instante morbo, vibrari mihi nunc videtur, & præsentiscere magnum suum casum. Quod amplius & numquam satis miremur, hic à quinque & quingentis annorum millibus habitatus orbis fenescit: & vt Anaxarchi explosæ olim fabulæ iterum applaudamus, surgunt alibi succrescuntque noui homines & nouus Orbis. O mira & numquam comprehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in hunc nascendi pereundi que fatalem gyrum: & longæuum aliquid in hac machina est, nihil æternum. Attolle & circumfer mecum oculos (non enim me piget premere

• De Assyria
historici: de
Iudæa, sa-
cræ litteræ.
At de Æ-
gyptiorum
olim potē-
tia, præter
alios Tacit-
us. qui non
minus ma-
gnificam
facit, quàm
vim Par-
thorum aut
imperium
Romanū.
Lib. 11.
Ann.

premere hunc locum) & vide rerum humana-
rum alternas vices & vt in Oceano, æstus. Tu
surge, tu cade. tu impera, tu serui. tu occultare,
tu emerge. & eat hic rerum in se remeantium
orbis, quamdiu erit ipse Orbis. Germani feri
olim fuistis? nunc mitescite ante plerosque po-
pulos Europæ. Britanni inculti & inopes? de-
liciis ac diuitiis Ægyptios prouocate & Syba-
ritas. Græcia olim floruit? nunc iaceat. Italia
sceptrum tenuit? nunc seruiat. Vos Gothi, vos
Vandali, vos fex Barbarorum prodite è late-
bris, & gentibus imperate per vices. Adeste
etiam pelliti vos * Scythæ, & potenti manu
paullisper habenas temperate Asiæ atque Eu-
ropæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum
relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim?
an Solem nescio quem noui imperij surgen-
tem video ab Occidente?

*Ob Tur-
cas dico,
qui ex illis.

CAPVT XVII.

Ventum ad Necessitatem quæ è Fato. Fatum ipsum primò adfertum. Vulgi in eo & sapientum uniuersum quendam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quotuplex priscis Fatum.

DIXERAT Langius: & lacrimas mihi pæne expresserat hic sermo. ita visus mihi in clara luce cernere ludibria rerū humanarum. Et exclamans, Heu, quid aut ipsi sumus, inquam, aut omnia hæc in queis sudamus? * τί δέ
 us; τί δ' ἔπις; οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὅτι, vt verè nimis olim Lyricus vates. Langius ad me, At tu adolescens, inquit, non adspice solùm ista, sed despice: & Constantiam animo imprime, ex hac in constanti & desultoria leuitate omnium rerum. Inconstantem dico, à mente & sensu nostro. quia Deum prouidentiamque si adspicis, rato omnia & immobili ordine decurrunt. Iam enim omissis gladiis, ad machinas venio: nec telis dolorem tuum oppugnabo, sed tormentis. Fati arietem intorquebo, firmum, validum: & quem nulla vnquam humana vis elidet, aut acumen eludet. Qui locus etsi lubricus ad lapsum: tamen ingrediar. sed cautè, lentè,

* Quid est esse aliquem? quid est esse nullum? umbra somnium, homo.

lentè, & quod Græci dicunt, ἡσύχω ποδῖ. Ac principio Fatum aliquod in rebus esse, non tu Lipsi, vt opinor, non gens aut ætas vlla dubitauit. Ego interpellans, Ignosce, inquam, si remeligo tibi obiicior in hoc cursu. Fata mihi opponis? Futilis hic aries Langi, & qui Stoicorum neruis dirigitur parum firmis. Liberè dico. & illa ego sperno, & Parcas: & cum Plautino milite, totum hoc anile agmen vno spiritu difflauerim, vt folia ventus. Langius seuero atq. adeò minace oculo, Temerarie & inconspecte, inquit, fata tu eludis aut tollis? non potes: nisi vnà vim omnem tollis numenque diuinum. Si enim deus est, Prouidentia est: si hæc, Decretum & ordo rerum: si istud, firma & rata necessitas euentorum. Quomodo exis hunc ictum? aut qua securi scindis hanc catenam? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quàm vt scientia & præuisio in eo sint æterna. Eundemque fixum, firmum, immutabilem, semper vnum & sui similem sentimus: in iis quæ semel voluit aut vidit, nihil flectentem, nihil fluctuantem.

* Οὐ γὰρ αἴψα θεῶν γέρεται νόος ἀνὲν ἑόντων.
vt rectè scripsit Homerus. Quæ si vera fatêris

*Non etenim
diuini mens
vertitur æ-
ternorum.

(& fatearis necessum est, nisi rationem omnem exuis & sensum;) illud quoque adfatère, decreta omnia diuina firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatum. Cuius rei tam liquida & tam obuia veritas, vt non alia veterior aut receptior sententia inter gentes. omnibusque ferè, quibus dei aut prouidentix lux aliqua adfulsit, his & Fati. Vt iidem illi primi purique igniculi, qui homini illum aperuère: præluxisse pariter videantur ad istud. Homerum ecce adi & audi, primum & sapientissimum poëtarum. mentior si aliam magis orbitam diuina illa Musa calcavit & inculcauit, quàm hanc Fatalem. Nec abiit reliqua poëtarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è nostris, Virgilium vide. Ad historicos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale accidisse, & Regna euersa aut stabilita Fatis. Ad philosophos? quibus cura maior eruendæ & tuendæ contrà vulgum veritatis. At illi cum in plerisque aliis diuersi ierint, studio & malo ambitu certandi; mirum quàm omnes conuenerint in vnus huius viæ capite, quæ ducit ad Fatum. Capite viæ dixi. quia non eo negatum, quin ea in plures mox semitas secta.

secta. quas tamen omnes ad hoc Quadrifi-
nium videor posse reducere, Fati Mathemati-
ci, Naturalis, Violenti, Veri. Quæ explicabo
breuiter, & tanquam pedem in singulis po-
nens: quia vulgò confusio hîc & error.

CAPVT XVIII.

*Tria prima genera Fati explicata breuiter.
omnium definitio siue descriptio. Stoici le-
uiter & breuiter excusati.*

AC Fatum Mathematicum quidem ap-
pello, QVOD ligat & necit firmiter
actiones omnes euentusq̃. ad vim siderum &
posituram stellarum. Cui Chaldæi & Astro-
logi, primi auctores. interq̃. philosophos fun-
dus & subscriptor, sublimis ille Mercurius in
Epistola ad Ammonem. Vbi Prouidentiam,
Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vanè pror-
sus distinguens, ait: *πρόνοια ἐστὶ αὐτοτελής λόγος
& ἐπεραγία θεῶν. δύο δ' ἢ τέτρα δυνάμεις αὐτοφύεις,
Ἀνάγκη καὶ Εἰμαρμένη. ἢ δ' εἰμαρμένη ὑπηρετεῖ προ-
νοία, καὶ ἀνάγκη: τῇ δ' εἰμαρμένη, ὑπηρετεῖσιν οἱ ἀσέ-
ρες. ἔτε γὰρ εἰμαρμένη φύσει ἵς διώκει, ἔτε φυ-
λάξαι ἐδούτων ἀπὸ τ' τέτρων δεινότητος. ὅπλον γὰρ εἰ-
μαρμένης, οἱ ἀσέρες. καὶ γὰρ ταύτην πάντα ἀποτε-
λεῖσιν*

*Etiã Plato
inclinare
istuc vide-
tur in Ti-
maeo.

ἀσπν τῆ φύσει καὶ τοῖς ἀνθρώποις. id est: *Providentia est perfecta & absoluta ratio celestis dei. cui due cognate facultates, Necessitas & Fatum. Et Fatum quidem subseruit ministratque Providentiæ, simul & Necessitati: at Fato ipsi, subseruiunt stella. Nam nec Fati vim effugere quisquam potest; nec cauere sibi à vi & potentia stellarum. Hæc enim, tela & arma Fati. cuius arbitrio, cuncta efficiunt & perficiunt Naturæ atque Hominibus.* Et in eadem stulta naui hodie non solùm Astrologorum vulgus, set (pudet dicere) è Theologis non nemo. At Naturale Fatum voco, 'ORDINEM' caussarum naturalium, quæ (nisi impediuntur) vi & natura sua certum eundemque producunt effectum.

*Nam ipse Aristoteles silet. excipio De mūdo, vbi aliorum.

Aristoteles in hac parte: si * Alexandro Aphrodisiensi fides, interpreti eius haud infido. itemque Theophrastus, qui clarè scribit, τὴν εἰμαρμύνην εἶναι τὴν ἐκάστη φύσιν, *Fatum esse, vniuscuiusquenaturam.* Ex horum mente, quòd homo hominem gignit, Fato fit: quòd moritur ab internis & sine aliena vi caussis, Fato. & retrò, Quòd homo serpentem gignit aut monstrum, * præter Fatum: itemque, quòd gladiò occiditur aut igne. Sententia non valdè peccans, quia ad vim Fati ne adsurgit quidem.

quis

*Ira Virgilio, & Cicero, Fato perire, aut præter Fatum, scriptum.

quis autem casum non vitet, qui non ascen-
dat? Et talis in * diuinis vbique ferè Aristote-
les est: libellum illum de Mundo excipio, qui
totus aureus, ab alia mihi videtur & magis cæ-
lesti aura. Quin hoc amplius in Græco scri-
ptore lego, Aristotelem censuisse, τὴν εἰμα-
γήν ἐκ αἰτίας μὲν, τρόπον δέ τινα αἰτίας συμβεβη-
κότα πῶς τοῖς ἑ ἀνάγκης ἰεταμύοις. Cor philoso-
phi! qui Fortunam casumque seriò numerare
inter caussas audet, non audet Fatum. Sed
hunc mitto: ad Stóicos meos venio (non enim
dissimulo. in pretio & amore mihi ea secta)
qui auctores Fati Violenti. Quod definitio, cum

* Seneca, *NECESSITATEM rerum omnium
actionumque, quam nulla vis rumpat.* aut cum

* Chrysippo, *δύο μιν πνευματικὴν, τάξει ἔπαν-
τῶ διοικητικὴν. vim spiritalem, ordine Vniuer-
sum hoc gubernantem.* Nec abeunt definitio-
nes illæ nimis à recto aut à vero, si sanè & mo-
destè interpretère. vti nec tota fortasse eorum
sententia, nisi iugulasset eam pridem conuer-
sus pollex omnis vulgi. Tribuunt iis duo im-
pia. & Quod deum subiicem faciunt trigis
fati. & Quòd actiones item internas, & no-
stræ voluntatis. Nec fidenter nimis eos pur-
gem vtriusque culpæ. E scriptis enim eorum,

H quæ

* Vt qui nec
Providen-
tiam plenè
& planè sa-
tis adferat.
sed, obiter
aliquid in
Ethicis.

* In Quæst.
Natur.

* Cuius
etiam alia
definitio
in Agellij
lib. v l.

quæ pauca restant, est vbi hæc elicias; est, vbi magis saniora. Seneca sanè porticus illius tibi- cen haud infirmus, in prius illud impingere vi- detur, libro quo minimè debuit, De Prouiden- tia: *Eadem necessitas, inquit, & deos alligat. irrevocabilis humana ac diuina pariter cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem Fata, sed sequitur. Semper paret, semel iussit.* Et indissolubilis illa cathena nexu- que caussarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere non obscurè videtur Arbitrio hu- mano. At germani tamen veri q̄. Stöici, a pertâ fronte professi numquam ista. aut siquid tale iis elapsum in calore illo, vt fit, scribendi siue differendi: verbis id magis tale comperies, quàm re & sensu. Chrysippus ipse (qui primus corruptit & eneruauit virilem sectam spinoso acumine quæstionum) de libertate imminutâ, apud Agellium diluit & purgat. Nec Seneca noster deum Fato subiicit (sanior illi mens) sed genere quodam sermonis, deum deo. Nam qui inter eos proximè verum accessière, Fatum aliâs Prouidentiam ipsam appellabant, aliâs Deum. Itaque Zeno cum definisset * εἰμαρμέ- νη; δυνάμιν κινητικὴν τῆ ὕλης καὶ ταῦτα, ἕ ὁσάντας. addidit, ἢν πῶα μὴ διάφορον καὶ παρόνοικον καὶ φύσιν καλεῖν.

*Vim secun- dum eadem eodem modo materie motricem. quam nihil retu- lerit Proui- dentiam aut Naturam e- niam dixisse.

καλεῖν. Et Chryſippus ab eâdem mente Fatum alibi dixit λόγον αἰδίου τῆς παρονοίας. Iam Panætius Stoicus θεὸν ἀπεφαίνετο τὴν εἰμαρμένην, *Deum ipsum dixit esse Fatum.* Quod idem ſentiens clarè * Seneca: *Quoties uoles, inquit, tibi licet aliter hunc auctorem rerum & naturarum compellare. Et Iouem illum optimum ac maximum ritè dices, & Tonantem & Statorem: qui non, ut hiſtorici tradiderunt, ex eo quod poſt uotum ſuſceptum acies Romanorum fugientium ſtitit, ſed quod ſtant beneficio eius omnia Stator Stabilitórque eſt. Hunc eundem & Fatum ſi dixeris, non mentieris. Nam cum Fatum nihil aliud ſit, quàm ſeries implexa cauſarum: ille eſt prima omnium cauſa, ex qua cetera pendent.* Quæ poſtrema tam piè dicta, ut calumniari ea nec Calumnia ipſa poſſit. Nec abiit hac parte à Stöicis ſcriptor ille * magnus ad regem Magnum: οἰμαί τῷ, inquit, καὶ τὴν Ανάγκην ἐκ ἄλλο πλέγεας, πλὴν τοῦτῃ· οἷον ἀοίκητον οἰκίαν· εἰμαρμένην δὲ, διὰ τὸ εἶρεας ἵε ἐ χωρεῖν ἀκολύτως. id eſt: *Exiſtimo autem & Neceſſitatem non aliud dici debere, quàm Deum. tanquam ſtabilem naturam. & Fatum item ipſum, quòd connectit omnia, & progrediatur liberè ac ſine impedimento. Qui ſermones ſiquid improuidi habent, nihil ta-*

*Lib. IIII.
De benef.
cap. VII.
vbi hæc ta-
men aliter
& corruptè
legas.

*Ariſtoteles
De Mun-
do.

men impij: & apud æquos interpretes haud longè absunt à vero nostroque Fato. Illud quidem elogium serìd Stöicorum genti do. non aliam sectam maiestatem suam & prouidentiam deo magis adseruisse: non aliam homines ad ætherea illa & æterna traxisse magis. Et in fatalis huius stadij decursu siquid lapsi: à laudabili bonoque studio fuit, cæcos mortales à cæca Dea reuocandi. Fortunam inquit. cuius non solùm numen ab iis fortiter explosum, sed & * nomen.

*Vti & ab
Augustino
lib. 1. Re-
tract. ca. 1.

CAPVT XIX.

*Quartum siue Verum Fatum explicatum.
De nomine ipso dictum breuiter. Id de-
finitum tenuiore filo: & ostensum à Pro-
uidentia differre.*

SED de sensu veterum aut dissensu, dixi satis. Cur enim curiosè nimis aut subtiliter scrutar * τὰς ἐν ἀδὲς τετρακάδας? Cum vero Fato adfatim mihi negotij: quod nunc propono & illustro. Id autem hîc appello, æternum Prouidentia decretum: quod tolli non magis è rebus potest, quàm Prouidentia ipsa. Nec nomen mihi aliquis cauilletur. quia, fidenter hoc adseuero, non aliud huic rei proprium in
Roma-

*Tricesimas
que in orco.
quod ad-
gium malè
vertit, ma-
lè cepit no-
ster Deside-
rius.

Romana lingua. Abusi eo veteres? nos vtemur: & eductam è Stöicorum carcere vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatum enim certè à fando: nec aliud propriè, quàm* *dictum* & *iussum diuinum*. At hoc ipsum illud est, quod hîc quærimus. Fatum enim Verum definitio, siue cum illustri Pico: PENDENTEM à diuino Consilio seriem ordinemque causarum. siue nostris verbis, obscurius sed subtilius: INHÆRENS rebus mobilibus immobile Prouidentia decretum, quod singula suo ordine, loco, tempore, firmiter reddit. Dixi, Prouidentia decretum. quia Theologis qui hodiè (venia mihi in libero veri studio sit) non profus adsentior, qui id cum Prouidentia ipsa, re & nomine miscent. Scio arduum imò temerarium, ὑπερβάσιον illam & ὑπερβαίνιον φύσιν (Deum dico) verbis certis concipere velle aut adstringere, & quidquid ad illum: tamen vt humanæ mentis captus est, perseuero aliud Prouidentiam esse propriè, aliud nostrum Fatum. Nam Prouidentiam non aliter capio aut considero, quàm vt in deo vis sit & potestas omnia videndi, sciendi, gubernandi. & vis dico vniuersa, indiuisa, stipata, & vt cum Lucretio loquar, vniter iuncta. At Fatum ad res ipsas

*Prisciani
verba. & familia
Varro. v. de
L. I.

*Hæc vt
explicarēt,
alij tripli-
cem Proui-
dentiam fe-
cēre, vt
Platonici
& Plutar-
chus, qua
diuisione
nihil opus.
*Miliū te-
rebrare, ad-
agio est,
qua vsus
Galenus.

magis descendere videtur, in iisq̄ue singulis spectari. vt inquam sit digestio & explicatio communis illius Prouidentiaē distincte & per partes. Itaque illa in deo est, & ei soli tribuitur: hoc in rebus, & iis adscribitur. Tricari tibi videor, & quod ille ait, **κέρχρον πευπᾶν?* Imò fumo hæc, Lipsi, è medio sermone vulgi. quo nihil magis increbuit, quàm vt dicamus *Meo bono fato id fieri, aut malo: & Hoc esse regni illius aut opidi fatum.* At de Prouidentia nemo sic loquetur: nemo inquam rebus ipsis eam tribuet, citrà impietatem aut irrisum. Benè ergo dixi, in deo illam esse: hoc à deo quidem, sed intellegi in rebus. Addo amplius, Prouidentiam etsi reapse à Fato indiuulsam, tamen præstantius quiddam & prius Fato videri: vti Solem præcellere lumini, æternitatem tempori, intellectum rationi, vulgò adserimus in Sapientum scholis. Sed ne dilatem hæc tristitia, etsi nondum trita: vides ex istis caussam mihi iustam discriminis, itemq̄. nominis retenti contrà nouitium τῶν θεολογεμένων Senatū. Nam prisca illi & olim conscripti *Patres, nihil mihi inuideant aut inhihent quin verbo Fati in sana & vera notione fidenter vtar. Sed vt ad clarandam finitionem meam redeam, dixi Inhærens decre-

*Vt Augu-
stinus lib. v.
De ciuitate
cap. i. &
cap. i x.
Item Isido-
rus, Orig.
vii. cap.
vlt. Quin
& Thomas
Aquinas li-
bellum De
Fato scri-
psit & in-
scripsit.

decretum. vt ostenderem spectari Fatum deberè in iis ad quæ peruenit, non à quo venit. Addidi, Rebus mobilibus. illud adsignificans, Fatum ipsum etsi immobile, motum tamen insitum & naturam non tollere à rebus: sed leniter & sine vi agere, vt cuiq. rei impressa à deo signa postulant & notæ. In causis quidem (secundas intellego) necessariis, necessariò: in naturalibus, naturaliter: voluntariis, voluntariè: contingentibus, contingentè. Itaque rerum quidem respectu, vim nullam adfert aut coactionem: sed vt quidque natum est facere aut pati, ita dirigit singula & flectit. At si id ad originem suam tamen retrahis, id est Prouidentiam & Deum: constanter nec timidè adfirmandum, necessariò omnia fieri quæ Fato fiunt. Postremò adiunxi, de Ordine; Loco, Tempore. firmans quod antè posui, Prouidentiam rerum omnium iunctim esse; Fatum per distributionem, singularum. Et in Ordine, seriem nexumq. causarum intellego, quas Fatum definit. in Loco & Tempore, miram illam & numquam explicandam vim qua omnia euenta & certis locorum sedibus, & temporum momentis sunt adstricta. Fatum est Tarquinium regno eiici? fiat: sed adulterium

præcedat. ordinem vides. Cæsarem interfici? ita: sed in Curia etiam, & ad statuam Pompeij. locum vides. Domitianum à suis cædi? cædetur: & illa ipsa hora, quam frustra vitabat, quinta. tempus vides.

CAPVT XX.

Distinctum & diuulsum id à Stõico fato quatuor terminis. Ostensum accuratius, quo modo vim non inferat voluntati. itémque deum nec ουνεγόν mali nec auctorem esse.

SATI N' hæc capis adolescens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternùm relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminum subtile stamen? qui quæstionum captiosi laquei sunt? Insidias, mihi crede, metuebam: & tam expensa & suspensa tua verba suspiciebam, vt singulos hostes. Langius subridens, At tu confide, inquit. nullus hîc Annibal est: & in præsidium, non insidias deuenisti. Dabo lucem: illud modò effare, vbi & in qua parte cæcutis? In eâ, Langi, inquam, quæ de vi est & necessitate. Non enim capio prorsus, quomodo Fatum
hoc

hoc tuum ab illo Stöicorum disiungis. quod cum verbis & ianuâ, quod dicitur, bene exclusisti; re & postico vidêris admittere. Langius promptè, Absit Lipsi, inquit, absit. Non enim ego vel per somnium Fatum vllum Stöicorum induco: nec * anus illas recoquo diu extinctas: modestum piùmque Fatum profero, quod ab illo Violento quattuor his finibus abiuugo. Illi deum Fato subiiciunt, nec Iupiter ipse apud Homerum, cum maximè vellet, Sarpedonem suum eripuit eius vinclis: at nos Fatum deo. quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorem esse volumus, & transcendere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluentem seriem caussarum naturalium constituunt. nos nec naturalium caussarum semper, (deus enim prodigij aut miraculi caussa, sæpe citrà, imò contrà naturam egit:) nec ab æterno: quia secundæ caussæ non æternæ. Origo enim iis: certè cum mundo. Tertio, illi *δεχόμενον* sustulisse videntur è rebus: nos id reddimus, & quoties secundæ caussæ tales sunt, Contingens fortuitumq. admittimus in euentis. Postremò, voluntati vim illi intulisse visi violentam. abest hoc à nobis, qui & Fatum

*Parcas intellego.

* Quid hic disputo, prudentium iudicij esto. Corrigam mortuus. & erroris aliquis me conuincet, nemo pertinacia.

* Acute Augustinus: Non enim voluntas cogit potest et velle quod non vult: non enim velle, si volumus.

αὐτοὶ πάντες
καὶ ἡμεῖς
ταῖς προφη-
ταῖς. Damascenus.

ponimus, & in gratiam tamen reducimus eum arbitrij libertate. Ita enim Fortunæ & Casus fallacem ventum fugimus, vt nauim hanc ad Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est? sed prima nempe caussa. quæ ad eò secundas mediasque non tollit, vt non nisi (ordinatim quidem & ὡς ἦν τὸ πλῆσιον) per eas agat. At inter secundas etiam Voluntas tua est: quam fuge credere, vt deus ille* cogat aut tollat. Hic error omnis in ista re, hæc nubes. nemo scit se velle debere, quod vult Fatum. & dico, liberè velle. Deus enim ille qui res creauit, rebus utitur, sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cælum inferiores omnes orbis ita secum ducit, vt proprium eorum motum non arumpat aut sistat: sic Deus fati impetu humana omnia trahit, sed peculiarem cuiusque vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit crescere? crescunt sine vlla vi, per naturam. Homines deliberare, eligere? deliberant sine vlla vi & eligunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsum quod electuri fuerunt vidit ipse ab aeterno: sed vidit, non coëgit; sciuit, non sanxit; prædixit, non præscripsit. Quid titubant hîc nostri Curiones? Miselli! non alius mihi locus videtur in clariori luce.

nisi

nisi quod petulca ista mens idemtidem se scalpit & exasperat, malâ quâdam scabie infecta litigandi & differendi. Quomodo enim, inquit, si Deus prouidit peccaturum me, nec falli prouisio illa potest, non necessario peccem? Fatue. quis id negat? peccas necessario: sed adde, per tuam voluntatem. Nempe hoc prouidit, vt eo modo pecces quo prouidit: prouidit autem vt liberè: liberè igitur necessario peccas. Satin' hoc clarum? Sed vrgent iterum, At enim deus in nobis auctor omnis motus. Communiter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & iuuante fit. ad vitium? sciente & ^{*}sinente. Nec eius hîc aliqua culpa. Equum infideo & impello debilem & claudum: quòd impello à me est; quòd debilem, ab ipso. Citharam pulso dissonam & neruis malè vinctam: quod tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarem fructum proferunt, aliæ venenum. quid dices? à terra hoc esse, an potius ab insita arborum vi, quæ alimentum bonum decoquant in suum virus? Simile hîc est. & à deo quidem quod mouère; à te & in te, quòd ad

* Plutarchus satis argute, Peccata negat fato fieri, tamen fato contineri: sicut non omnia lege sunt, quæ lege continentur.

* Quâdam etiam sententiâ, volente. quia nihil certè inuito deo fit.

malum. Denique vt concludam de hac Libertate: Fatum veluti præfultor est, & funem ducit in mundi ista chorea: sed ita vt partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi. Nec vltra. non enim efficiendi: quia arbitrium saltem relictum homini, quò reluctari & obniti deo libeat: non vis etiam, quâ possit. Vt in naui ambulare mihi fas, & per foros discurrere aut transtra, sed nihil minutus hic motus valet vt impediatur eius cursum: sic in Fatali hac nauis, qua omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant, non viâ eam eiicient aut sistent. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas: & quo visum erit cumque, currum hunc diriget leni quodam fræno.

CAPVT XXI.

Conclusio tractationis de Fato. monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse. non curiose indagandam. denique adhortatio seria vt vires animo imprimantur à Necessitate.

SED quid ego ista? verto proram, & remoueo me ab hac Charybdi, quæ multorum ingenia absorpsit. Ciceronis hic naufragium video, qui Prouidentiam* maluit tollere, quàm delibare

*In libris
De diuinat.

delibare aliquid de humana libertate. *Ita dum homines liberos fecit*, (ait eleganter antistes Hipponensis) *fecit sacrilegos*. Damascenus etiam inter nostros, natat in hoc freto: & Prouidentiam ad cetera quidem porrigit, remouet ab iis quæ ἐφ' ἡμῶν. Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipsi, nec altè penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de diis, percommodè respondit: Cetera quidem nescio, illud scio, quod odère curiosos. Idem de Fato cense: quod adspici vult, non inspici: credi, non cognosci. Biantis opinor illud est, * περι θεῶν λέγε ὡς εἶσι. melius ad Fatum transferam: de quo hoc satis esse moneo, vt esse scias. Cetera nihil peccas, si ignoras. Illud propriè ad nostram Spartam (iam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam) vt Necessitatem agnatam malis Publicis credas, & in illà non vanum solatium quæras tui luctus. Quid ad te curiosè de libertate arbitrij quærere, aut seruitute? de coacta voluntate, aut ducta? Miser! Syracusæ tuæ capiuntur, & in puluere pingis. Bellum tibi suprà caput, Tyrannis, cædes, mors: quæ supernè certè immissa, nec quidquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cauere: fu-

*De diis hoc tantum dic, esse.

gere, & non vitare. Arma aduersum hæc indue, & arripe hoc Fatale telum. quod dolores istos omnes non pungit, sed iugulat: non minuit, sed tollit. Vt vrticam si contanter attingas, adurit; si fortiter, hebescit: sic luctus ista asperitas increfcit si lenioribus remediis attrahes; si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & auertit. Quid enim tibi vis dolor? non inuenis locum in eo, quod fieri non solùm potest, sed debet. Quid tu querela? quaterere hoc cæleste iugum potes, non potes excutere.

Desine fata deum flecti sperare querendo.

Necessitatis non aliud effugium est, quàm vel-
le quod ipsa cogat. Eximiè* eximius ille Sa-
pientum: *Ανίκητον εἶναι δυνάσασαι, εἰὰν μηδένα*
ἀγῶνα καταβαίνει, ὃν ἐκ ἐσῆν Ἰπῖσοι νικήσασαι. At ta-
lis agon iste cum Necessitate est: quem quis-
quis suscipit, succumbit: & quod magis mire-
re, succubuit, priusquàm suscepit.

*Epiſtetus
in Enchi-
rid. Id est:
Inuictum esse
poteris, si in
nullum cer-
samen te de-
mittes, quod
in se non est
vincere.

CAPVT XXII.

Ignavia latibulum aliquod quari solere in Fato. sed id detectum. Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermone.

ET sermonis pausam hîc aliquam faciente Langio, alacrius erupi & interrumpi ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim iam deum sequi, audeo necessitati obsequi: & videor cum Euripide posse dicere,

* Θύοιμ' ἀνὰ πῶς μᾶλλον, ἢ θυμὸν ἄνθρωπου

Ἡρὸς κέντρα λακτιζοίμι, θνητὸς ὢν θεῶν.

Æstus tamen vnus est turbidæ cogitationis, qui me iactat: quem Langi siste. Si enim Mala publica à Fato: nec vinci id potest aut vitari: quid vltra de patria aut pro ea laboramus? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & sedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? Nam tuo quoq. concessu, vanum auxilium omne & consilium, aduersantibus fatis. Langius renidens, Per cõtumaciam aut proteruiam adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illude-

* Potius facta illi fecerim, quam percitus ira, ferire calibus stimulos velim, Marcellus ipse cœlico pugnam deo

illudere? Sedebo, inquit, manibus compressis. Benè habet. vellem nunc labiis. Quis enim vniquam tibi dixit, Fatum merum solumque agere, sine media & auxiliante causa? Liberos tibi tollere fatum est: sed ita vt in vxoris tuæ horto prius seras. A morbo sanescere: sed hætenus, vt medicum adhibeas & fomenta. Simile hîc. & seruari hanc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ nauem si Fatum est; hoc quoque Fatum, propugnari eam & defendi. Si ad portum peruehi vis, manum remis admo-ueas oportet, & vela expandas: non vt otiosus captes & exspectes ab alto vêtum. At contrâ, si Fatum illam ipsam patriam tuam perire: fient Fato videlicet ista quoque, quæ ad exitium humanâ viâ ducant. Plebs cum proceribus & inter se erit discors. nemo parère gnarus, nemo imperare. strenui linguâ multi, ignaui omnes operâ. deniq. in ducibus ipsis non consilium, non fides. Verè* Velleius: *Ineluctabilis fatorum vis, cuius fortunam mutare constituit consilia corrumpit.* itemque: *Quippe ita res habet, vt plerumq. qui fortunam mutaturus est deus, consilia corrumpat: efficiâtque, quod est miserri- mum, vt quod accidit etiam meritò accidisse videatur.* Nec tamen illuc statim delabere, vt

*Velleius
Paterculus
hæc lib. 11.
De Cæsare,
& Varo.

extrema fata vrgere patriam tuam censeas. Quî enim nosti? & quî scis an concussio & commotiuncula hæc tantùm sit, an ad interitum morbus? Fer opem igitur. & quamdiu, iuxtà vetus verbum, anima huic ægro est, spera. Quòd si iam certis clarisq. indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidem iudice valebit illud, *μη θεομαχεϊν*. Et Solonis exemplum tutò hîc ingeram: qui cùm Athenas Pisistratus occupasset, videretq. conatum omnem frustrà esse pro libertate, arma & scutum ante fores Curiaë ponens, O patria, inquit, tibi & dictis & factis opitulatus sum: atq. ita domum abiit, in posterum quieturus. Hoc facias. cede deo, cede tempori: & si bonus ciuis es, te ipsum mollioribus & melioribus fatis reserua. Quæ nunc periit libertas, reuiuiscere potest: & patria quæ corruit, resurgere labenti æuo. Cur temerè ab iicis animum, aut despondes? Ex illo pari Consulium apud Cannas, fortiozem ciuem Varro nem habeo qui fugit, quàm Paullum qui occubuit. Nec aliter Senatus populusque Romanus iudicauit: qui publicè gratias ei egerunt, quòd de rep. nō desperasset. Ceterum siue titubabat illa tantùm, siue cadit: siue perit, siue prorsus interit: nihil adfligere, sed Cratetis excelsum

K illum

* Thebas.

illum animum induc, qui quærenti Alexandro an * patriam suam vellet restitui? Quid opus? respondit. alius Alexander iterum eam fortasse diruet. Hæc sapientum, hæc virorum.

—* ἀλγεα δ' ἔμπησ

*id est: Dolores autem
In animo re-
fidere sinas-
mus, licet
tristes. Non
enim utilitas
aliqua frigi-
di luctus.

Ἐν θυμῷ κατακείωθ' ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ.

Οὐ γάρ ἴς πεῖξις πέλει) κρυερῶϊ γόοιο.

vt rectè monitum Achilli apud Homerum.

Nam aliàs, vt Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam iuuat, sed ipse vna perit: sic te citius, Lipsi, exstinxeris, quàm lacrimis tuis hunc publicum Belgicæ ignem.

Dum dicit etiam Langius, validiore sonitu strepuere fores. & puer ecce rectà ad nos introit, qui à Clarissimo Torrentio missus, vt admoneret de hora cænæ: Langius velut experrectus, Hem! inquit, ita imposuit mihi hæc fabulatio? & dies clam elapsus? Simulque surgens & manum mihi iniiciens, Eamus Lipsi, inquit, ad optatam mihi cænam. Imò sedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cænas hæc mihi est: quam verè cum Græcis dixerim

* Decursum
sibum.

* θεῶν τροφήν. In his epulis Esurio semper ego, numquam Saturio. At Langius nihilominus me traxit, & Fidem, inquit, nunc seruemus. cras, si voles, Constantiæ perlitabimus.

I. LIPSI

DE CONSTANTIA

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

*Occasio repetiti sermonis. itio ad Langij
amœnum hortum, eiusque laudatio.*

EQVENTI die, visum Langio abducere me ad suos hortos. Quos impensò sanè studio duplices colebat. alteros in colle, è regione ædium: alteros paulò longius fitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam,

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Ennij versus.

Itaque cum occupasset me satis manè in cubiculo, Ambulamúsne Lipsi? inquit. an quies tibi magis cordi & sessio? Imò ambulatio Langi, inquam, si tecum. sed quò imus? Si placeat, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via est. corpus obiter exercueris: urbem videris: denique grata ibi in hoc

K 2 æstu

æstu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec
 te duce via mihi vlla molesta, non ad extremos
 Indos. Et cum dicto pallia poposcimus, sum-
 simus, iuimus, iniuimus. Cumq̄. in ipso aditu
 oculos circumtuliffem vago quodam & cu-
 rioso adspectu: miratus ex animo elegantiam
 & cultum loci, Mi senex quæ hæc amœnitas
 est? inquam. quis splendor? Cælum hîc habes
 Langi, non hortum. nec astrorum illi ignes
 profectò magis nitent in serena nocte, quàm hi
 tui scintillantes micantesq̄. variè flores. Ado-
 nidis aut Alcinoi hortos loquuntur? nugæ, ad
 istos comparati, & imagines muscarum. Et
 simul propius accedens & flores quosdam na-
 ribus oculisque admouens, Quid primum vo-
 ueam? inquam. oculus cum Argo fieri, an na-
 fus cum Catullo? Ita vtrumque sensum pari-
 ter permulcet mihi & titillat hæc voluptas. Ite
 ite omnes Arabum odores, qui nautea mihi
 præ halitu hoc ingenuo & verè cælesti. Lan-
 gius manum mihi blandè premens, nec sine ri-
 su, Præfiscinè Lipsi, inquit. non ego, non hæc
 rustica mea Flora agnoscimus tam scitam, tam
 urbanam laudem. Ego iterum, Tamen Langi
 veram. Blandiri me putas? feriò hoc dico & ex
 intimo meo sensu, Campi Elysiij, Elysiij non
 sunt,

sunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim quæ hîc ubique nitela est? quis ordo? quàm aptè omnia in areolas suas puluillosque disposita? vt non elegantius tessellæ aliquæ in pauimento. Iam quæ florum herbarumq. copia? quæ raritas & nouitas? vt videatur in exiguum hunc locum Natura conclusisse, quidquid eximium habet noster aut alter orbis.

CAPVT II.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum esse, & à natura. Reges & viros magnos vsurpasse. Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non improbum meum votum.

ET hercules egregium & laudabile hoc tuum studium, Langi, in re hortorum. studium ad quod, nisi fallor, optimus & modestissimus quisque trahitur à natura ipsa. Cui argumentum, quòd non facîle voluptatem aliam dixeris, in quam ab omni æuo tam cupidè consenserint selecti inter gentes. Sacras litteras lustras? videbis vnà cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipse primo homini domicilium adtribuit, & velut sedem beatæ vitæ. Profanas? ecce Adonidis, & Alcinoi, &

Tantali, & Hesperidum hortos prouerbia & fabulæ loquuntur: & in veris certisque historiis, reperies Cyri regis manti plantaria instituta, & Semiramidis aërios pensilesque flores, & Masanissæ nouum & celebrem cultum, Africâ mirante. Iam inter priscos Græcos Romanosque, quot illustria capita tibi proferam, qui positis aliis curis, soli in hac cura? In illis quidem: vno verbo, omnes philosophos & sapientes. qui remoti ab infano foro & vrbe, hortorum se spatiis sepibusque clausurunt. At in istis; Tarquinius regem video iamtum priscâ illâ Româ, in hortis molliter ambulantem & papauerum capita refecantem: Catonem Censorium agnosco in re hortensi deditum, & de eâ serio scribentem: Lucullum post Asiaticas victorias, in iisdem otiantem: Sullam, abiectâ Dictaturâ, suauius hîc senescentem: & Diocletianum Principem, olera sua & lactucas ad Salonam, purpuræ & omnibus sceptris præferentem. Nec abiuit ab hoc meliorum iudicio vulgus. in quo ipso, simplices omnes: & sine mala ambitione animas scio fuisse in hoc cultu. Est enim profectò arcana quædam & congenita nobis vis cuius intimas causas non facile reddo, quæ ad hâc innoxiam

& inge-

& ingenuam delectationem trahit non nos tantum qui propendemus; sed illos ipsos serios & seueros; qui renituntur & irrident. Atque vt cælum & æternos illos ignes nemini adspicere fas, sine occulto horrore quodam & religione: non item Terræ sacras opes & hunc inferioris Mundi* mundum, sine tacita quadam gaudij titillatione & sensu. Animum tuum mentemque percontare: capi se hoc adspectu dicet, imò pasci. Oculos sensumque: fatēbuntur non alibi libentius se acquiescere, quam in his hortorum areis & puluillis. Circumfiste, quæso te, paullulum hæc agmina florum & augmenta. vide mihi illum è calycē, hunc è vagina, alium è gemma protuberantem. vide hunc morientem subitò, alium subnascentem. denique inspice in vno aliquo genere cultum, formam, faciem, mille modis paria & diuersa. Quæ illa tam rigida mens, quæ inter hæc non flectat se molli aliqua cogitatione, & liqueſcat? Iam ades curiose tu ocule: defigere paullum in nitores istos & pigmenta. inspice hanc natiuam purpuram, hunc sanguinem, hoc ebur, hanc niuem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artifice cuique penicillo æmulari fas. æmulari, sed non imitari.

*Ornatum
intellego.

imitari. Denique quis exhalans ille odor? quis penetrans spiritus? & nescio quæ pars ætheræ auræ infusa ab alto? Ut non vanè poëtarum nostra gens flores plerosque natos finxerit, è succo aut sanguine immortalium deorum.

O gaudij & liquidæ voluptatis vere fons! ô Venerum & Gratiarum sedes! mihi in vestris umbraculis quies & vita sit: mihi fas remoto extrâ ciuicos tumultus, inter has herbas, inter hos noti ignoti que orbis flores, hilari & hiante oculo oberrare: & modò ad hunc occidentem, modò ad illum exorientem manum vultumque circumferre: & cum vaga quadam alucinatione curarum hîc omnium falli & laborum.

CAPVT III.

Contrâ curiosos quosdam dissertum, qui hortis ad vanitatem & ignaniam abutuntur.

Quis verus eorum vsus. Sapientibus & doctis idoneos esse. & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

CVM dixissem hæc acrius, & voce vultuque accenso: remisso ore ad me Langius, Amas certè Lipsi, inquit, amas floridam hanc purpureamque Nympham: sed vereor vt ames immo-

immodestè. Hortos enim laudas. sed ita vt vana pleraque in iis mirere aut externa: vera & legitima eorum gaudia omittas. Colores enim dumtaxat auidè inspicias, & in puluillis quiescis, & flores petis ab noto ignotoque orbe. Obsecro vt quid? vt ne te quoque esse sciam in hac sectâ, quæ exorta hodie, malè curiosorum hominum, malè feriatorum? qui rem optimam simplicissimamque, instrumentum duorum vitiorum fecerunt, Vanitatis & Torporis. Hac enim fini habent hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitiosè conquirunt: & quæsitos ita anxie fouent & tuentur, vt nulla mater suum gnatum. Hi sunt, quorum litteræ in Thraciam, Græciam, Indiam discurrunt: idque feminis exigui aut bulbuli causâ. Hi, quibus ægrius sit florem aliquem nouum mori, quàm veterem amicum. * Romanum illum riserit aliquis, qui piscem suum atratus luxit? isti plantam. Iam si quis ex his Floræ candidatis nouius aliquid aut rarius natus sit, vt ostentat? vt alij competitores æmulantur, inuident? è quibus non nemo tristior domum discedit, quàm olim in Præturæ petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam, nisi hilaram hanc quandam insaniam

* Hortensium. qui legubria sumplisse dicitur ob murænam.

esse: nec absimilem illi puerorum, pallentium & rixantium circà pupas suas & figilla? At eorumdem industriam in hortis etiam cognosce. Sedent, circumambulant, oscitant, dormiunt. nec aliud. prorsus vt non otij sui secessum hunc habeant, sed desidiæ sepulcrum. Profanum genus! & quos iure arceam ab orgiis veri arcanique horti. quem modestæ voluptati natum scio, non vanitati: quieti, non torpori. An ego tam leuis, quem efferat aut deprimat herbula aliqua rarior, siue adepta siue amissa? Imò æstimo res suis pretiis: & seposito lenocinio illo nouitatis, scio herbas esse, scio flores: id est breuia quædam & fugacia, de quibus aptissimè poëta princeps

• Ζεφυρί
spirans aura
alia quidem
gigni, alia
concoquit.

* Ζεφυρίν πνέουσα τὰ μὲν φύει, ἀλλὰ ὃ πέσσει.

Itaque non sperno eas siue delicias siue elegantias (& exemplum vides:) sed hoc à mollibus Hortensius istis inuito, quod sine cura hæc talia conquiram: sine cura habeam: sine cura amitam. Nec idem ille ego tam marcidus, imò tam mortuus, vt recondam & velut sepeliam me in his hortorum vmbriis. Negotium etiam in illo otio reperio, & inuenit ibi animus quod sine actione vlla agat, sine labore vlllo elaboreret. *Numquam minus solus sum,* aiebat ille,
quàm

quàm cum solus: numquam minus otiosus, quàm cum otiosus. Vox egregia, & quàm ausim dicere natam in hisipsis hortis. Scilicet menti parati illi, non corpori: ad eam recreandam, non ad hoc laxandum: & ad salubrem quendam secessum à curis aq̄ue turbis. Homines tibi molesti? hîc apud te eris. Occupatio exhausta? hîc replebere. vbi animo quietis illud paululum, & ab aurâ puriore velut inspiratio nouæ vitæ. Itaque vides veteres illos Sapientes? in hortis habitauerunt. Eruditas hodie doctâsq̄. animas? hortis delectantur. & in iis diuina illa pleraque scripta procusa, quæ miramur, & quæ nulla temporum series aut senectus abolebit. Viridi illi Lycæo tot dissertationes de natura debemus. vmbriferæ Academiæ, de moribus. & ex hortorum spatiis diffusi vberes illi Sapientiæ riui quos bibimus, & qui sæcundâ diluuiæ orbem terræ inundarunt. Scilicet attollit se magis erigitque ad alta iste animus, cum liber & solutus videt suum cælum: quàm cum ædium aut vrbium carceribus inclusus. Hîc mihi vos poëtæ duraturum aliquod carmen pangite: hîc vos litterati meditamini & scribite. hîc vos Philosophi de tranquillitate, de constantia, de vita & morte disputate. En

Lipsi, quæ vera hortorum vsio & finis. otium inquam, secessio, meditatio, lectio, scripturæ: & ea tamen omnia velut per remissionem & per lusum. Vt pictores longâ intentione hebetatos oculos ad specula quædam & virores colligunt: sic nos hîc animum defessum, aut aberrantem. Et cur celem te meum institutum? Pergulam illam topiario opere vides? Hæc Musarum mihi domus est, hæc Sapientiæ meæ gymnasium & palæstra. Illic aut seriâ arcanaquæ lectione pectus impleo: aut semente quâdam obfero bonarum cogitationum. Et vt tela quædam in armamentarium, sic ex iis præcepta in animum recondo: quæ prompta mihi mox contrâ vim varietatemquæ Fortunæ. Intrâ eam quoties pedem penetraui, emanere viles omnes servilesque curas iubeo: & erecto quantum licet capite, studia profanæ plebis despicio, & magnum hoc in rebus hominum inane. Hominem imò ipsum exuere sæpe mihi videor, & in altum rapi igneis Sapientiæ quadrigis. An illic angî me censes, quid Celtæ, quid Celtiberi moliantur? quis sceptrum Belgicæ teneat, aut amittat? Asiæ tyrannus classe nobis an terrâ minetur? aut denique

-- quid

-- — *quid sub Arcto*

Rex gelidæ meditetur ora?

Nihil horum. munitus & clausus contrà omnia externa, intrà me maneo: à curis omnibus securus præter vnam, vt fractum subactum-que hunc animum rectæ Rationi subiiciam, & animo ceteras res humanas. Vt quando-cumque fatalis ille & meus dies venerit, fronte composita nec mæstus eum excipiam: abeamque ex hac vita non vt eiectus, sed vt emis-
sus. Hæc muginatio mea in hortis Lipsi, hi fru-
ctus. quos non permutem (quamdiu sana mihi mens) cum omni gaza Persarum aut Indorum.

CAPVT IIII.

*Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad
Constantiam veniri. & seriò monita iuuen-
tus vt serias Philosophiæ litteras cum amœ-
nioribus illis & liberalibus coniungat.*

DIXERAT Langius. & postremo illo tam alto & constanti sermone, verè fateor, dederat me in stuporem. quem tamen abrui, O te felicem, inquiring, otij pariter & curarum! & ô vix humanam in homine vitam! quam vtinam parte aliqua imitari mihi fas: & per

vestigia ista serpere, etsi longo interuallo. Langius velut castigans, Imitari? inquit, imò superare. nec sequi tibi solùm hîc ius, sed præire. Parum enim Lipsi, parum in hac Constantiæ & Virtutis via ipsi nos promouimus: nec fortibus bonisque pares adhuc sumus, sed proiectè mollibus aut malis paullò fortasse firmiores. At tu cuius vegeta & alta indoles, accingere. & me duce, viam hanc iniquæ rectâ ad firmitudinem & Constantiam ducit. Via quam dico, Sapientia est. cuius æquabilem & tranquillam orbitam, quæso moneoque, ne vltra fugias calcare. Litteræ tibi hæctenus cordi, & nouem istæ deæ? Placet. scio enim amœniore hac & externa doctrina excoli & præparari prius animum debere, * *non ante idoneum cui diuina semina committantur.* sed illud non placet, si in his adhærescis, eaque vna tibi studiorum, quod dicitur, prora & puppis. Rudimenta enim hæc nostra esse debent, non opera: via, non meta. In conuiuio aliquo si assedisses, non bellaria solùm & placentas gustares, credo: sed stomacho fulcimentum aliquod dares cibi firmioris: in hoc publico doctrinarum epulo, cur non idem fit? cur inquam ad illa oratorum & poetarum mella, non adiungis

* Augustini verba & sententia. lib. 1. De Ordine.

iungis hanc firmiorem Philosophiæ dapem? Non enim deferi illas volo (ne tacitus me calumniêre) sed hanc adferi: & solutas per se fluentesque Nymphas temperari hoc seueriore, vt ita loquar, Baccho. Proci illi apud Homerum non iniuria ridentur, qui relicta Penelopæ conuertêre se ad ancillas: caue idem tibi sit, neu spretâ illâ rerum dominâ, ardeas tantùm in eius ministris. Pulchra hæc laudatio, O virum doctum! sed illa melior, O virum sapientem! & ista optima, O virum bonum! Has sectemur: & per tot labores non Scire tantùm velimus, sed Sapere & Facere.

* Ως εἶεν ἢ μάθῃς, αὐτὸ μὴ ἴσῃς παρῆ!

ait vetus & verus versus. Quàm multi hodie in hoc nostro Musico cœtu qui & se dedecorant, & omne nomen litterarum? quidam, quia flagitiis & sceleribus cooperti: plerique, quia vani, leues, *μετεωροί*, & nullius seriæ curæ. Linguas discunt? sed linguas tantùm. Græcos Latinosque scriptores intellegunt? sed intellegunt tantùm. & quod Anacharsis scitè olim de Atheniensibus dixit, Nummis eos vti dumtaxat ad numerandum: sic isti scientiâ, ad sciendum. Vitæ factorumque adeò nulla

cura

* Quam scire
nihil est, scire
per se non
adjuvat

cura est: vt, me quoque iudice, non frustra litteræ in vulgus malè audiant, tanquam ad nequitiam magistræ. Atqui ad virtutem eæ sunt, si legitimè vtâre. Sapientiam modò adiunge. cui præparare ingenia nostra litteræ debent, non detinere ea aut sibi vindicare. Vt enim arbores quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut maribus adsitæ: non item tuæ istæ virgines, nisi cum virili Sapientiæ robore coniunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis: si vita tua inemendata est? Quid Tranquillum illustras: cum tu in errorum tenebris? Plauto notas aut maculas studiosè eluis: cum animum sordescere pateris & squalere? Transi aliquando ad meliores curas: & doctrinam para, quæ non in pompam tibi solùm sit, sed in vsum. Ad Sapientiam conuertere. quæ mores tibi corrigat, quæ animum turbidum sordidumque tranquillet & illustret. Illa est quæ virtutem imprimere, quæ Constantiam suggerere potest: illa sola, quæ templum tibi aperire Bonæ Mentis.

CAPVT V.

*Sapientiam non vouendo, sed conando acquiri.
Reditum in sermonem de Constantiâ. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentia signum.*

ARDOREM mihi iniecit ea admonitio: quem non celauit. & Animo sequor te mi senex, inquam: quando factis? quis erit ille dies, qui me solum his curis in Sapientiæ veræ orbita sistat? qui per eam ad Constantiam ducat? Langius velut increpans, Itane voues potius, quam facis? inquit. vanè profus & ex more vulgi. Non enim vt Cæneus ille in fabulis è fæmina in virum transit, optando: sic tu votis, è fatuo in sapientem, è leui in constantem. Addas istuc operam oportet: & ^{* σὺν Ἀθηνῶν καὶ Χίεσσι κίβητι.} manum moucas, quod aiunt, vnà cum Minerua. Quære, lege, disce. Ego excipiens, Scio Langi, inquam: sed tu quoque, fodes, adde operam, & filum illud hesterni sermonis pertexe quod inuitatio malè abruptit. Ad Constantiam inquam redi. cuius intermissum sacrum sine piaculo non differs. Langius capite leuiter abnuens, Vt ne includar iterum in hunc ludum? inquit. non faciam Lipsi: non certè in hoc

M loco,

loco, quem otio meo scire debes non negotio consecratum. Deniq. aliàs decurremus illum cursum. Imò nunc, inquam ego. & quis locus sapienti huic sermoni aptior, quàm illa Sapientiæ tuæ domus? Pergulam hanc dico. quæ mihi quidem velut templum est; & mensula in eâ, tanquam ara: ad quam sedentes rite faciamus huic Diuæ. Denique capto etiam ex eâ omen. Quòdnam illud? ait Langius. Istud, inquam. Vt ij qui in tabernâ aromatum aut vnguentorum sederunt, in vestibus ipsis referunt secum odorem loci: sic mihi spes, vt halitus aliquis Sapientiæ animo adhærescat, ab infessâ hac eius officinâ. Langius ridens, Vereor vt in tam leui omine pondus sit, inquit. tamen, Lipsi, eamus. Non enim dissimulo. me quoque excitat & calè iam facit tam ingenuus hic ardor. Atque vtaquileges cum manè halitum quendam erumpentem è terrâ vident, indicium id habent latentium aquarum: sic mihi de facundâ scaturigine virtutum spes, vbi in adolescente præit & elucet cupiditas hæc discendi. Et cum iis verbis duxit ad pergulam me, & induxit. Ille ad mensulam adfedit. ego prius ad pueros conuersus, Heus vos, inquam, state, obseruate: ostium illud inprimis
 obsera-

obferate. Atque auditis? Vita à vobis exit, fi viuis quifquam huc init. Non virum, non canem, non fæminam admitti volo: non, fi venerit, Bonam Fortunam ipfam. Et cum dicto adfedi. Sed Langius largiore rifu, Sceptrumne tu vſquàm geffiſti? inquit. ita basilicæ prorfus & feueræ tuæ edictiones. Nimirum, inquam ego, ab heſterno infortunio iure mihi caui. Tu perge, cum deo.

CAPVT VI.

Pro Conſtantia tertium argumentum ab Utili. Clades bonas eſſe, Originem intueare ſiue Finem. Originem enim à deo ſumere. qui aternùm & immutabiliter bonus. ideóque cauſa nullius mali.

LANGIVS non diu meditatus, fic inſit. In fermone quem de Conſtantia herè cœpi, Lipſi, à conſtantia non abibo: ordinem eundem exſequar, & limites tenebo quos ſemel finiui. Quattuor, vt ſcis, velut agmina mihi facta, quæ pro eâ in Dolorem Abiectionemque pugnarent: è quibus priora duo, quæ de Prouidentia & Neceſſitate, iam pròduxi: docuique fatis, ſupernè & à deo mala Publica imitti: itemque neceſſaria ea eſſe, nec vitari vllâ

fugâ. Instruam nunc igitur agmen tertium, quod Vtilitas ducit: & in quo legio, quam rectè dixerim Adiutricem. Agmen, si inspicias, validum & callidum: quod nescio quo modo illabitur & insinuat se in animos, & blandâ quadam vi vincit non inuitos. Irrepat enim potius, quàm irrumpit: suadet, non cogit: & tam facilè duci nos ab Vtilitate patimur, quàm à Necessitate trahi. Hanc tibi, Lipsi, & molli- bus tuis copiis nunc oppono. Vtilia enim sunt, hæc quæ patimur Publica mala: & cum inter- no nostro fructu commodisq. coniuncta. Ma- la autem? imò Bona verius, si remoto hoc Opi- nionum velo, oculos ad Ortum eorum referes adque Finem. Quorum ille, à bono: hic, in bonum. Origo enim certè harum cladum (herè satis mihi dictum & doctum) à Deo: id est, non ab ipso Summo bono solùm, sed bo- norum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis est vt malum aliquod emânet, quàm vt malus sit ipse. Benefica tantùm & sa- lutaris illa vis: quæ lædere æquè spernit, ac læ- di: & cui vna summaque potentia est, Prodes- se. Itaque etiam prisca illi tenebriones, cum su- perum illud numen mente conciperent, rectè à iuuando dixere Iouem. An tu exasperari eum

censes

centes & irasci, & hæc velut noxia quædam
 tela spargere in humanum genus? Erras. Ira,
 vindicta, vltio humani adfectus nomina sunt:
 & nata ex imbecillitate, cadunt tantùm in im-
 becillos. Perseuerat autem æternùm in beni-
 gnitate sua illa mens: & ista ipsa aspera quæ
 suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt:
 sensu tristitia, re salubria & euentu. *Homerus
 ille Philosophorum rectè: ὁ ὃ θεὸς μὴδ' ἐν κακῶν
 ποιεῖ, εἰδ' ἀντιπρὸς εἰν κακῶν αἰτιῶν. Et melius im-
 pressiusque noster *Sapiens: *Quæ causa est*
diis benefaciendi? natura. Errat, si quis putat
illos nocere velle, vel posse. nec accipere iniuriam
queunt, nec facere. Primus est deorum cultus,
deos credere. deinde, reddere illis maiestatem
sua, reddere bonitatem, sine qua nulla maiestas
est. Scire illos esse qui præsident mundo, qui
uniuersa ut sua temperant, qui humani generis
tutelam gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi
nec dant malum, nec habent.

*Plato.

*Seneca in
Epistolis.

M 3

CAPVT

CAPVT VII.

Finem item cladium semper dirigi in bonum. etsi persæpe ea per noxios homines, & noxæ causâ administrata. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia in nostrum usum. obiterque dictum cur Malorum operâ in iis deus utatur.

ORIGINE igitur Clades bonæ: aio etiam Fine, quia ad bonum directæ semper & salutem. Occurris mihi tacitus, scio: & quomodo? inquires. nōne bella hæc & cædes clarè scopum nocendi habent lædendi que? Habent, fateor, si homines spectas: non habent, si deum. Quod vt planè & plenè capias, opus mihi illato quodam lumine distinctionum. Duplices diuinæ Clades: aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras appello, QUÆ purè à deo sunt, sine interuentu villo humanæ mentis aut manus. Mixtas, QUÆ à deo quidem sed per homines administratos. Illius generis sunt, Fames, Sterilitas, Terræmotus, Terræ labes, Inundatio, Morbi, Mortes. Istius, Tyrannides, Bella, Oppressiones, Cædes. In illis pura omnia & salutaria, quia haustæ è purissimo fonte. in istis, sordium admixtum aliquid non negauerim, quia

quia lapsæ & deriuatæ per impurum hunc adfectuum canalem. Homo iis interuenit: quid miraris, si noxa & peccatum? Illud mirare potius, quod tam prouida dei benignitas est, vt illam ipsam noxam in salutem nostram vertat, & peccatum in bonum. Vides tyrannum illum, qui minas spirat & cædem? cui voluptas, nocere est? qui perire ipse optet, dum perdat? Sine aberrabit à sua mente: & deus occulto quodam fune inscium inuitumque trahet ad suum finem. Vt sagitta ad emittentis scopum peruenit sine vlllo suo sensu: sic impij isti. Frænat videlicet coërcetque humanam omnem vim suprema illa vis: & exerrantes eorum gressus dirigit ad salutarem hanc metam. Vt in exercitu varij adfectus militum sunt, & hunc præda incitat, hunc gloria, illum odium, omnes tamen pro victoria & Principe pugnant: sic omnes istæ voluntates bonæ malæque deo militant, & inter varios fines veniunt tamen ad hunc, vt sic dicam, finium finem. Sed cur, inquires, malorum operâ deus vtitur? cur ipse clades eas bonas non immittit, aut saltem per bonos ministros? Curiosè nimis, mi homo, quæris: nec scio an arcana illa expediam. hoc scio, constare illi rationem sui facti, etiam cum

de eâ nihil nobis constat. Et tamen quid hîc miri aut noui? Ecce Præses prouinciæ in noxium aliquem cum lege agit: agi iubet per Brutianum aut lictorem. Pater in magnâ familiâ, interdum filium ipse castigat, est cum seruo id munus mandat aut pædagogo. cur deo non idem ius sit? cur non ipse, cum visum, suâ manu nos verberet; cum aliter visum, alienâ? Nihil enim hîc iniuriæ aut noxæ. Seruus ille iratus tibi est? animum adfert nocendi? Nihil refert. tu illo omisso ad animum respice iubentis. Pater enim certè exactor adstat: nec plagulam vnâ tibi superaddi sinet vltra præscriptum. Sed cur tamen peccatum hîc admixtum, & adfixum diuinis his sagittis Adfectuum venenum? Ad asperum & arduum me collem vocas: in quem tamen enitar. Vt sapientiam potentiamque suam deus ostenderet, *melius iudicauit* (*Augustini verba sunt) *de malis bona facere, quàm mala nulla permittere*. Quid enim eo sapientius aut melius, qui è malo bonum potest elicere, & reperta ad perniciem vertere ad salutem? Medicum quoque laudas; qui Theriacæ suæ viperam admiscet saluberrimo effectû: in deo cur improbes, si pharmaco huic cladium humanas quasdam

noxas

*In Enchiridionio, ca. xi

noxas intemperat, sine tua noxa? Decoquit enim certè & consumit adiunctum illud omne virus arcano quodam Prouidentia suæ igne. Denique ad potentiam eius hoc facit & gloriam, quò necessariò omnia ipse refert. Quid enim magis vim eius exprimat, quàm quod non vincat solùm obluçtantes sibi hostes, sed ita vincat vt ad se traducat & sua castra? vt pro ipso militent? vt arma pro victoria eius ferant? Quod euenit cottidie, cum in malis dei voluntas fit, etsi non à malis. cum ea quæ contrà voluntatem eius improbi faciunt, ita flectit, vt non fiant tamen præter eius voluntatem. Et quod potest insignius miraculum, * *quàm vt malos mali bonos faciant?* Ecce, ades paullum tu C. Cæsar. abi, & duo sancta nomina simul conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua, te ignoro, deo seruiet: imò patriæ seruiet, contrà quam sumpta. Reparatio enim erit salusque Romani status. Tu Attila ab extremo orbe aduola, sitiens sanguinis & prædæ. rape, cæde, vre, vasta. Sæuitia hæc tua deo militabit: nec aliud quàm excitatio Christianorum erit, qui vitiis & delitiis immersi aut sepulsi. Quid vos duo Vespasiani? Iudæam Iudæosque perditis: capite & excidite urbem sacram.

*Seuerini
Boëthi ver-
ba sunt De
Consolat.

qua fini? vos quidem gloriæ & propagandi imperij: sed erratis. reuera lictores & satellites vltionis diuinæ estis in impiam gentem. Ite. & vos qui Romæ Christianos morte fortasse adficitis, Christi mortem in Iudæa vindicate. Iam tu ille noster ab Hespero Præses siue ab Aurorâ, quid per hoc bellum & cruda arma tibi vis? Firmare imperium regis, vt putas, & vim tuæ gentis. sed erras: quia non aliud quàm Flagellum & mastix es lasciuentium Belgarum. Et exempla hæc ab omni æuo obuia, vbi deus per improbas aliorum cupidines, bonam suam voluntatem exercuit; per aliorum iniustitiam exeruit iudicia sua iusta. Quare miremur, Lipsi, reconditam hanc Sapientiæ vim, non rimemur: & sciamus clades omnes exitu bonas esse, etiam si cæca hæc mens non videat, aut tarda eò non pertingat. Latent enim nos sæpe veri earum fines: ad quos tamen ignaris nobis peruenient. non aliter quàm fluuij quidam, qui erepti oculis & sub terram reconditi, feruntur nihilominus ad suum mare.

CAPVT VIII.

Magis distinctè de finibus ipsis. eos triplices esse: Et qui, quibus conueniant. Mox paulò fusius de Exercitio, quod Bonis non uno modo prodest, firmando, probando, præeundo.

QUOD si fas mihi vela pandere, & nauim immittere altius in hoc rerum diuinarum fretum: possim de finibus ipsis promere fortassis aliquid magis disertè & exertè. Homerikum tamen illud iure præfatus,

*Εἰ δὴ ἀμαυ τελέσαι γε, ἢ εἰ τετελεσµένον ἔσαι. *Si facere id possum, aut fieri res ipsa potuisse.

Sunt enim ex iis, quos satis certò comprehendere & signare posse videor: sunt, quos ambigùè & adspectu confuso. E certis, hi tres: Exercendi, Castigandi, Puniendi. Pleraque enim ista immissio cladium, si attendis, aut Bonos exercet; aut Lapsos castigat; aut Improbos punit. eaque omnia nostro bono. Nam vt illustrem, & pedem paullisper in primo fine defigam: videmus cottidie optimos quosque aut seorsim premi cladibus, aut hisdem inuolui pariter cum malis. Videmus, & miramur. quia nec causam satis capimus, nec attendimus ad finem. Causa autem amor in nos dei, non odium: finis, non læsio nostra sed fructus.

Iuuat enim Exercitium illud non vno modo: sed Firmat, Probat, Præit. Firmat, quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instituit & virtutem. Athletas per multa aspera exerceri videmus, vt vincant: idem de nobis cense in hac cladium palæstrâ. Acer enim ille noster gymnastes & exercitor est: laboris patientiæq. exactor non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes? delitiis fouere aut luxu? non facit. Matres sunt, quæ plerumque specie dulcium corrumpunt & eneruant liberos: patres, qui tristium specie seruant. Pater autem ille nobis est: ideoque verè nos diligit & seuerè. Si nauam te esse velis, per tempestates docere. si militem; per pericula. si verè virum; cur recusas afflictiones? non enim alia ad robur via. Vidésne languida illa & umbratica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libauit? tales mollium istorum & perpetim felicium animi sunt, quos deiciet & resoluēt minima aduersantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur. & vt arbores ventis agitatae, altius radices agunt: sic boni in virtute magis comprehendunt, impulsī aliquoties aduersitatum flabris. Sed probant etiam. quia aliter,

quo-

quomodo constare cuiquam potest de firmitudine sua aut progressu: Vela gubernatori ventus semper à puppi impleat: artem nusquam explicabit. felicia omnia homini & obsequentia: nusquam virtutem. Obrussa enim eius vnica & non fallax, adflictio est. Magnificè Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil euēnit aduersi.* & verè. Non enim parcit Imperator noster talibus, sed diffidit, nec indulget, sed abiicit & contemnit. expungit inquam eos è legionum suarum numeris, vt ignavos quosdam & imbelles. Postremò præeunt. quia bonorum in cladibus robur & patientia velut lumen quoddam est tenebroso huic mundo. Vocant exemplo suo ad eadem alios, & velut limitem signant per quem eant. Bias bona & patriam amisit: sed inclamat etiam hodie mortalibus, vt *Omnia sua secum portent.* Regulus inter tormenta foedè periit: sed viuit præclarum illud fidei exemplum. Papi- nianus à Tyranno cæditur: sed securis illa securitatem nobis imprimit pro Iustitia moriendi. Denique tot selecti ciues per vim & iniuriam pulsati aut interfecti: sed è riuis illis sanguinis Constantiam cottidie bibimus & virtutem. Que tamen omnia latèrent in tenebris, sine

cladium istâ face. Vt enim aromata longè lateque odorem emittunt, si teras: sic virtutis fama diffunditur, si premas.

C A P Y T I X.

De castigatione, qui secundus finis. eam quoque ostensum ex usu nostro esse, dupliciter.

IAM Castigandi alter finis est. quo nego aliud mitius aut melius repertum ad salutem. Iuuat enim feruatque dupliciter: siue Flagelli loco, cum peccauimus; siue Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem. quia paterna manus est quæ lapsos crebrò verberat: carnificis, quæ tardè sed semel punit. Vt ignis aut aquæ lustratio quædam adhibetur ad sordes: sic ista cladium ad peccata. Et flagellum, Lipsi, meritò nunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus, & deliciis diuitiisque corrupti præcipitem viam institimus vitiorum. Sed admonet ille deus & reuocat clementer: plagas aliquot infligens, vt iis admoniti ad nos redeamus, imò ad ipsum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis vsi. Libertatem: quia ad licentiam eâ abusi. & miti hac calamitatum ferulâ crimina nostra velut expiat & depurgat. Verè miti. quantula enim
ista

ista satisfactio? Perfâs aiunt cum supplicium de illustri viro sumpturi sunt, vestem & tiaram ei detrahere, eaque suspensâ verberare vt hominem ipsum: facit hoc noster ille pater, qui in omni castigatione non nos tangit, sed corpus, agros, opes, & omnia externa. At Frânum etiam castigatio est. quod opportunè iniicit, cum videt peccaturos. Vt medici sanguinem interdum prouidè demittunt, non quia æger sis sed ne ægrescas: sic deus per has clades quædam nobis adimit, materiem aliâs & fomitem vitiorum. Nouit enim ille naturas omnium, qui condidit: nec ex venis aut colore de ægitudine iudicat, sed è pectore & è fibris. Videt Etrusca ingenia vegeta nimis & excitata? Principe coërcet. Heluetiorum sedata & mitia? libertatem indulget. Venetorum media? medium dat regimen. eaque ipsa in tempore fortasse mutaturus est, tum ipsi se mutant. Tamen querimur. & cur, inquit, nos diutius bello adfligimur quàm alij? aut cur in acriori seruitute? Stulte & verè iam æger, tu prudentiâ ante deum es? Dic mihi cur medicus aliquis huic plus absinthij aut ellebori miscet, quàm illi? nempe quia morbus eius id postulat aut natura. Idem in te cense. Videt
hunc

hunc populum fortasse ferociorem esse, ideoque flagris coercendum: illum alterum mitiorem, & in gyrum reduci posse solâ virgæ umbrâ. At tibi ita non videtur. Valdè scilicet id refert! Ne parentes quidem puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etsi valdè se afflicti. prævident enim læsionem. cur deus nobis ad perniciem indulgeat, qui verè pueri, nec salutaria gnâri sumus petere, nec abiicere nocitura? Tamen, si voles & quantum voles, plora. bibes nihilominus illud poculum mærorum, quod non temerè tam plenum tibi cælestis ille medicus propinat.

CAPVT X.

Denique Punitionem ipsam bonam & salubrem esse. dei respectu, hominum, & eius qui punitur.

AT Punizio ad malos spectat, fateor: non tamen mala. Bona enim primò, si deum respicis: cuius iustitiæ æternâ & immota lex postulat peccata hominum aut emendari, aut tolli. Castigatio autem, quæ ablui possunt, emendat: quæ nequeunt, Punizio tollit. Bona iterum, si homines spectes: quorum stare aut perennare hæc societas non potest, si violentis scele-

scelestisq̄ue ingeniis omnia sint impunè. Vt ad priuatam cuiusque securitatem, priuati furis aut ficarij supplicio opus est: sic ad publicam, illustri aliquo & communi. Animaduersiones istæ in tyrannos & orbis terræ latrones aliquando interueniant necessum est, vt exempla sint quæ admoneant,

*Εἰναὶ δίκης ὀφθαλμὸν, ὅς τὰ πάνθ' ὄρα.

quæ alijs regibus populisque inclament,

* Iustitiæ lumen esse, cuncta quod videt.

Discite iustitiam moniti & non temnere diuos.

Bona tertio, si eos ipsos spectes qui puniuntur. Pro ipsis enim. Quia non ultio hæc aut vindicta propriè est, nec vnquam benignum illud numen

--ex irâ pœnas petere imbibit acres,

vt piè poëta impius ait: sed non aliud quàm

cohibitio quædam à scelere & repressio: & vt cum Græcis signanter dicam, * κολάσις, ἀλλ' ἔ

πιμωρία. Vt mors bonis clementer sæpe immis-

sa, ante scelus: sic desperatè malis, in scelere.

quod ita amant, vt nisi sectione ab eo non

auellantur. Sistit igitur deus effrænem illum

cursum, & peccantes paratosque peccare be-

nignè tollit. Denique pœna omnis bona, Iu-

stitiæ adspectu: sicut impunitas mala, quæ ef-

ficit vt diutius scelesti, id est miseri viuant.

Acutè Boëthus: *Feliciores esse improbos suppli-*

Ο

cia luen-

* Aristoteles egregie
1. Rhet.

διαφέρει ὁ
πιμωρία καὶ
κολάσις. ἢ
μὲν γὰρ
κολάσις τῶ
πάσχων-
τος ἐνεκά
ἐστίν. ἢ ὁ πι-
μωρία τῶ
πιόντος.

*cia luentes, quàm si nulla eos iustitia pœna coër-
ceat. & causam dat, quia bonum aliquid iis
accessit (pœna videlicet) quod in reliquo cu-
mulo criminum non habebant.*

CAPVT XI.

*De Fine quarto, qui homini ambiguus est. eum
pertinere vel ad Conseruationem tutelam-
que vniuersi, vel ad Cultum. Singula vbe-
rius explicata.*

HI tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos
pede peragraui satis firmo. quartus su-
perest, quem vacillante. Ignotior enim ille &
remotior, quàm vt humanæ mentis vestigium
firmiter eum premat. Per nubem dumtaxat
video: & suspicari mihi de eo ius, non scire,
ambire, sed non adire. Finis quem intellego
communis est, & tangit Conseruationem siue
Cultum vniuersi. Ac de Conseruatione qui-
dem cò suspicor, quòd deus ille qui sapienter
hæc omnia condidit & disposuit, ita condidit,
vt singula certo * numero, augmento, pondere
definiret. nec modum eum generi cuique ex-
cedere fas, sine inclinatione omnium aut rui-
nâ. Ita magnis illis corporibus sui termini, cæ-
lo, mari,

ἡ ἀντα
μερῶν ἢ ἀ-
ειδίμων ἢ
σαθιῶν διέ-
ταξι. ait
Hebraus
Sapiens,
cap. x i.

lo, mari, terræ. ita animantium cuique sæclo
 descriptus numerus. itemque hominibus, opi-
 dis, regnis. Excedere ea volunt? turbo igitur
 cladium aliquis atterat necessum est & tem-
 pestas. Nam aliter, noceant lædantque pul-
 cherrimum hoc opus Vniuersi. Atqui excede-
 re volunt sæpe, præsertim ea quibus data lex
 gignendi crescendi que. Homines ecce vide.
 quis neget densius per naturam nos nasci,
 quam per eandem mori? adeò vt duo aliqui
 homines ex suo cœtu* centena capita paucis
 annis producant, non occidant ex iis dena aut
 vicena. Gregem pecudum. crescat immen-
 sum, nisi pecuarij quot annis secernant ali-
 quas & eligant ad macellum. Aues & pisces.
 aëra siue aquas breui impleant, nisi dissidia
 quædam & velut bella inter ipsa sint, itemque
 insidiæ ab humanâ gente. Opida aut vrbes.
 struit & ædificat sua quæque ætas: & nisi in-
 cendia interueniant aut ruinæ, vix ceperit ea
 noster & alter orbis. Et licet in cogitatione si-
 mili perambules naturam hanc rerum. Quid
 ergo mirum, si Saturnius ille pater falcem in-
 terdum immittit in luxuriantem hunc agrum,
 & superflua aliquot millia peste demetit aut
 bello? Nisi faceret: quæ iam regio capiendis

*Filiorum
 intellego
 & nepotû.

nobis sit? quæ tellus alendis? Pereat ergo iure in partibus aliquid, vt summa ista summarum æterna sit. Vt enim moderatoribus reip. salus populi suprema lex est: sic deo, mundi. At de Cultu coniicio dupliciter. Primum, quia ornatum nullum in hac vastâ machina concipio, sine varietate & distinctâ vicissitudine rerum. Solem illum pulcherrimum fateor. sed gratiorem tamen cum roriflua nox facit, & pallium obductum nigræ matris. Æstatem amoenissimam. sed quam Hiems commendat & glacialia illa marmora, & canæ niues. Quæ si tollis, reuera sensum gaudiumque intimum tollis siue lucis siue æstus. In hac ipsâ nostrâ terrâ non vna facies me delectat. sed plana videre capior & colles, valles & rupes, culta & arenas, prata & siluas: semperque fastidium & satiâs, comites paritatis. Et in hac vitæ, vt sic dicam, scænâ, cur idem habitus mihi semper placeat & vultus? Imò non placeat. sed, meo animo, Alcedonia interdum & malaciæ quædam sint, quas mox bellorum aliqui turbines abrumpant & sæuientium tyrannidum procellæ. Quis voueat hoc Vniuersum sicut mare mortuum esse, sine vento, sine motu? Sed & Cultum etiam alium odoror; magis feritum &

cum

cum interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora ferè subsequi post cladium istos nimbos. Bella populum aliquem exagitant. sed eadem exacuant, & ingenij variam culturam plerumque inferunt & artes. Romani olim orbi terræ acerbum iugum imposuerunt. sed iugum salubre exitu, quod, vt sol caliginem ab oculis, sic barbariem ab animis fugauit. Quid Galli nos aut Germani nunc essemus, nisi magni imperij illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores. Idemque, vt auguror, nouo huic Orbi eueniet: quem Ibêri salutari quâdam sæuitiâ exhauserunt, & iidem mox replebunt & colent. Atq. vt ij qui magna plantaria habent, arbores alias transferunt, alias inferunt, alias excidunt: eaque omnia peritè administrant, & in bonum inq. fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit, alibi hominum aliquot folia decerpit ac defringit. Iuuat hoc stirpem. at illi cadunt, & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem illam retorridam & virtutum iam effætam: eiicit. Aliam

asperam & infrugiferam: transfert. & quaedam inter se etiam confundit, & velut infitione quâdam miscet. Vos, labente imperio, enervés & fracti Itali, quid optimam terrarum occupatis? cedite. & duri illi robustique Longobardi feliciter exerceant hanc glebam. Vos mali & molles Græci perite. & crudi illi Scythæ pangantur & mollescant in hoc solo. itemque confusione quâdam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britanniam, Normanni Belgicam & finitima occupate. Quæ omnia & plura, Lipsi, prompta non ignavo lectori ex historiâ & euentis rerum. Attollamur igitur. & quidquid noxæ priuatim nobis infertur, prodesse sciamus in parte aliquâ Vniuersi. Huius gentis aut regni interitus, alterius ortus erit: illius opidi occasio, constructio noui: nec quidquam propriè hîc interit, sed mutat. An soli Belgæ nos eximij apud deum & selecti? soli felices perpetuè & Fortunæ tantum albæ pulli? Inepti! plures imò liberi magno illi patri sunt, quos permittite, quoniam simul omnes non vult aut potest, foueat & in sinum recipiat per interualla. Fulserunt nobis nostri soles: nox paullisper hîc nunc fit, & radiatum illud lumen abeat ad Hesperios & occasum.

casum. Seneca, vt solet, ad hanc rem aptè & altè: Vir sapiens *nihil indignetur sibi accidere, sciátque illa ipsa quibus ledi videtur, ad Conseruationem vniuersi pertinere, & ex his esse quæ cursum mundi officiúmque consummant.*

CAPVT XII.

Contrà iustitiam diuinam vetus & vulgata obiectio: cur impares pœna. ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CVM interiungeret híc paullùm Langius, excepi. Quod fons aquæ viatoribus in æstu: id mihi tuus sermo. Fouet, recreat, & frigerante quodam succo febrim meam temperat & calorem. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo, quæ priscos quoq. pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, si æquabilis Iustitiæ illa lanx, telum hoc cladium;

— *plerúmque nocentes

Præterit, exanimátq. indignos inque merentes?
Cur inquam immeriti aliquot populi evertuntur: & culpæ maiorum in posteros sæpe expetunt & nepotes? Fumus iste acer mihi in oculis: quem, si potes, rationis radio tolle. Langius

Lucretij
versus.

gius contractà fronte, Itàne adolescens, inquit, iterum mihi exorbitas? Nolim. Vt enim periti venatores canem non sinunt aberrare, sed insistere vni feræ: sic ego te vestigia illa tantùm velim premere, quæ signaui. Fines cladium tibi ingero, vt si bonus es, exerceri te sentias; si lapsus, alleuari; si improbus, puniri: tu me rapis ad caussas. Vaga mens, quid per hanc curiosam curam tibi vis? Tangere cælestes illos ignes? liquestes. Scandere in Prouidentiaæ arcem? cades. Vt papiliones & minuta quædam animalcula vesperè lucernæ lumen idemtidem circumuolitant, donec amburantur: sic humana mens lasciuit circà arcanam illam flammam. Cedò caussas, inquis, cur diuina ultio hos prætereat, illos tangat. Caussas? tutissimè dicam me nescire. Non enim cepit me vnquam cælestis illa curia, nec ego eius decreta. Hoc tantùm scio, caussam antè omnes caussas esse, voluntatem dei. A quâ qui quærit aliam, vim & potentiam ignorat naturæ diuinæ. Nam caussam omnem necessum est, genere quodam, priorem & maiorem esse suo effectu. at deo & eius voluntate nihil prius aut maius. non ergo vlla eius caussa. Deus præteriit, deus tetigit. quid vltra hîc vis? *Summa iustitia*

iustitia est, vt rectè & piè Saluianus ait, *voluntas dei*. Tamen rationem aliquam huius imparitatis exigimus, inquit. A quo? à deone? cui vni licet quod libet: & nihil libet, nisi quod licet. Si seruus à patrefamilias, subditus à Principe rationes exigat; ille contumeliam putet, hic rebellionem: tibi plus animi aduersus deum est? Apage te peruersa curiositas. * *non aliter hæc ratio constat, quàm si nulli reddatur*. Et tamen cum omnia feceris; non euolues te tuis tenebris, nec ad consilia illa & consulta verè Tacita pertinges. Egregiè Sophocles:

* *Ἀλλ' ἔ γ' ἀντὰ θεῖα, κρυπτόντων θεῶν,
Μάθοις ἄν, ἔδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.*

CAPVT XIII.

Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres obiectiones responsum. Et primò ad eam de Malis non punitis. quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum causâ: vel naturâ quâdam dei, que ad supplicium lenta.

RVDIS hæc & simplex via, sola hîc tuta, Lipsi: reliquæ, fallaces & lubricæ ad lapsum. In diuinis superisque vnum acumen est

P nihil

* Quod in summo imperio acutè dictū & Tiberio ingestum à Sallustio. Tacitus 1. Annal.

* Divina numquam, ipsi regentibus dei, Scibus, nec omnia vsque se peruersum.

nihil cernere, vna scientia nihil scire. Tamen quoniam olim & nunc inuoluit ingenia hæc nubecula: euoluam eâ te breuiter si possum, & hærentem transferant quoq. per hoc flumen. Tu cælestis & æterna Mens (in altum suspiciebat) pacem veniamque mihi da, siquid in his arcanis minus pium purumue dicam, adfectu tamen pio. Ac primùm, Lipsi, communitè Iustitiam suam adferere deo posse videor, vno isto ictu. Si adspicit res humanas deus, etiam curat. si curat, regit. si regit, iudicio regit. at si iudicio, quomodo iniuste? Non enim regimen vllum sine eo sit, sed congeries, confusio, turba. Quid habes quod opponas huic telo? quod scutum aut quæ arma? si verum fateri vis, imperitiæ humanæ. Non capio, ais, cur hi puniantur, hi non puniantur. Benè habet. ergone ad imprudentiam, impudentiam adiunges; & vim diuini illius purique iuris quia non capis, carpes? Quæ potest contra iustitiam iniustior esse ratio? Si hospes aliquis arbitrari leges aut instituta patriæ tuæ velit, silere eum iubeas & facessere, quia non capit: tu terræ huius incola temerè damnabis ignotas cæli leges? tu opus, conditorem? Et tamen age, liceat. premam te enim iam propius, &

calum-

calumniæ tuæ nebulas distinctè examinabo ad rationis, vt postulas, solem. Tria obiicis. quod malos non puniat: quod immeritos puniat. quod substituat & cominuet. De primo, prius. Malos, ais, diuina ultio malè præterit. Itane præterit? imò, vt ego sentio, differt. Si magnum æs alienum habeam, & ab illo debitore statim exigam, huic in diem repenam: quid culpes? arbitrij enim hoc certè mei & spontis. Atqui idem facit magnus ille deus, cui cum pœnam improbi omnes debeant, ab istis eam statim exigit, in aliis differt sed cum fœnore soluendam. Quæ hîc iniquitas? Nisi tu dei vicem fortasse sollicitus es, & metuis nequid ei pereat per hanc benignam moram. Atqui securus es, mi homo: nemo vnquam decoquet supero huic creditori. In oculis eius omnes sumus quocumque fugimus, imò in neruò & in vinclis. Sed vellem, inquires, Tyrannum illum nunc puniri, & præsentî cæde eius satisfieri tot oppressis. clarior enim ita nobis dei iustitia. Clarior iustitia? imò tuus mihi stupor. Quis enim tu ille es, qui deo non ad pœnam solùm præceas, sed eius etiam tempora præscribas? Vtrum iudicem eum tuum esse censes, an lictorem tantùm & admini-

strum? Abi, duc, verbera, caput obnubito; arbori infelici suspendito. ita enim mihi visum. Heu impudētiam! sed deo aliter visum: quem scire debes paullò clarius hîc cernere, & alio quodam sine punire. Te calor exagitat, & auferit vindictæ quædam cupido. à quibus ille remotissimus, Exemplum spectat, & correctionem aliorum. Scit autem optimè quibus ea utilis esse possit, & quando. Magna momenta temporum sunt, & saluberrima sæpe medicina abiit in perniciem data non opportunè. Caligulam in primo tyrannidis suæ cursu sustulit: Neronem grassari paullò diutius fuit: diutissimè Tiberium. nec ambige, quia eorum ipsorum, qui tum quoque querebantur, bono. Egent diuturno sæpe flagello mali nostri & inemendati mores: at nos tolli illud statim volumus & coniici in ignem. Hæc vna tarditatis ratio, quæ nos tangit: alia quæ ipsum deum. cui videtur insitum, *vt lento gradu ad vindictam sui procedat, tarditatèmq; supplicij gravitate compenset.* Benè Synesius: * τὸ θεῖον *χολῆ καὶ τᾶς βαδίζει.* nec malè prisci, qui ab hac mente Deos fingebant laneos habere pedes. Ut quantumvis feruidus & vindictæ properus sis, non videaris agrè ferre debere hanc moram:

* Divina natura lentè & ordine progreditur.

moram: quæ ita pœnæ interuallum est, vt sit & augmentum. Dic mihi, tragœdiam si spectes, an indignè si Atreus ille aut Thyestes in primo alteroq̃ue actu sublimes per scænam & elati paullisper incedant? regnent, minentur, imperent? non opinor. breuem enim felicitatem eam esse scias, & expectes vt scœdè mox ruant in extremo actu. In mundi hac autem fabulâ, cur iniquior in deum, quàm in poëtam aliquem es? Ille impius floret, ille tyrannus viuit. Ita. sed cogita primùm hunc actum esse: & iam ante animo tecum præcipe, gaudium istud manere lacrimas & angores. Scæna hæc mox sanguine diffluet, & voluentur in eo purpureæ istæ auratæq̃. vestes. Bonus enim ille noster poëta est, nec temerè migrabit Tragœdiæ suæ leges. Nonne etiam in Musicâ dissonas aliquamdiu voces fers, quia extrema desitura scis in concentum? idem hîc fac. At enim Punctionem eam non vident semper læsi. Quid mirum? longiuscula enim sæpe fabula est, nec illi perferre tamdiu potuerunt in hoc theatro. Vident tamen alij: & concipiunt iure metum, quoniam ampliari quosdam in rigido hoc iudicio vident; non absolui; diffindi pœnæ diem, non tolli. Quamobrem, Lipsi,

hoc tene, differri aliquando impios, non dimitti: nec crimen quemquam in pectore gestare, qui non idem Nemefim in tergo. Sequitur enim illa dea, & vt cum Euripide dicam,

* -silenter
& lento pede
de Progressu
rapit impro-
bos in tem-
pore.

--*σιγά τὲ βραδέϊ ποδῖ
σείχασα μάρψαι τὲς κακὲς ὅταν τύχη.

C A P V T X I I I I.

Deinde ostensum plures esse Pœnas: & quasdam occultas internâsque, quæ scelus ipsum comitentur, & quas improbi effugiunt nunquam. Item Postumas, quæ post hanc vitam. Tertio Externas etiam: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmatæ.

QUÆ tamen vt clarius capias, & semel te ducam in arcem ipsam huius causæ: hoc sciendum, triplices diuinas esse pœnas. Internas, Postumas, Externas, Illas appello QUÆ animum tangunt, sed adhuc in corpore, vt sunt angores, pœnitentia, metus, & conscientiarum mille morsus. Alteras, QUÆ eundem animum, sed liberum iam & à corpore abiunctum. vt i pœnæ ex sunt quas, morte obitâ, sceleros manere etiam è priscis illis plerique non vanè suspicati sunt. At tertias, QUÆ corpus tan-

tangunt, aut quæ circà illud. vt paupertas, ex-
 filium, dolor, morbi, mortes. Et est quidem
 plerumque vt eæ omnes iusto quodam dei iu-
 dicio in impios conueniant: certè quidem
 priores duæ semper. Vt de Internis dicam: quis
 ille vniquam tam proiectus ad omne nefas,
 qui non acria quædam flagella in animo &
 velut ictus senserit, siue in faciendo scelere, siue
 magis post factum? Verè enim * ἀκόλυσθαι τὴν
 ἀδικίαν ἢ πικρῶς, vt Plato olim dicebat: vel, vt
 verius & fortius Hesiodus, * ἡλικιώπης. Cognat-
 um, imò innatum, omni sceleri sceleris sup-
 plicium: & nihil in vitâ securum solutumque
 præter Innocentiam est. Vt cruciarij, Roma-
 no ritu, crucem suam ferebant, ipsi ab eâ mox
 ferendi: sic impiis omnibus conscientia hanc
 crucem deus imposuit, in quâ poenas luant
 priusquam luant. An tu solam eam punitio-
 nem censes, quæ incurrit in oculos? quam cor-
 pusculum hoc subit? Non est. externa ista om-
 nia leuiter nec in longum nos tangunt: inter-
 na sunt, quæ angunt. Vt magis in morbo iudi-
 cantur qui tabe aut marcore laborant, quàm
 qui inflammatione aliquâ aut feбри: & tamen
 hæ magis apparent: sic in grauiore poenâ im-
 probi, qui lento illo passu ducuntur ad æter-

*Subsequa
 iniurie pæ-
 na.

*Coetanea
 & equalis.

nam

nam suam mortem. Caligula olim per sæuitiam imperare solitus, *Ita feri ut sentiat se mori*: id istis euenit, quos carnifex ille animus cottidie minutis ictibus cædit & pungit. Nec splendor ille tibi imponat, & circumfusa potentia, aut opes. quia non magis illi ideò felices aut beati, quàm sani quorum febris aut podagra recumbit in purpureo strato. Mendicum aliquem in fabulâ vides, qui regis personam sustinet; auratum & pulchrum. vides, sed non inuides: quia latere sub auro illo scis scabiem, pædorem, sordes. idem existima in magnis omnibus istis & superbis tyrannis: *Quorum mentes si recludantur*, ait Tacitus, *possint adspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sæuitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur*. Rident illi sæpe, fateor: sed non verum risum. Gaudent: sed non germanum gaudium. non hercle magis quàm ij qui capitis damnati in carcere attinentur, & talis interdum aut tesseris fallere se conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminentis supplicij terror, nec tollit se vumquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes, dimoto externorum isto velo, Siculum illum tyrannum:

Distri-

*Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet.*

Audi Romanum illum lamentantem: * *Dij* *Tiberij
verba ex c.
pistolâ ad
Senatum.
*Neronis
morituti
verba.
*me deaq̄, peius perdant, quàm perire cottidie
sentio.* Audi alterum ingemiscentem: * *Ergo
ego solus nec amicum habeo, nec inimicum?* Hæc
vera illa animorum tormenta, Lipsi, hi crucia-
tus, angi semper, pænitere, metuere: quibus
caue compares eculeos vllos, fidiculas, vncos.
Adde iam huc Postumas illas & æternas pœ-
nas: quas è mediâ Theologiâ, posuisse mihi
fatis sit, non euoluisse. Adde etiam Exter-
nas. quæ tamen si desint, cum priores illæ irro-
gentur, quis cælestem Iustitiam iustè culpet?
At non desunt. nec factum vñquam (certè
rarò) quin apertè scelesti & aliorum oppresso-
res, pœnas item luerint spectabiles & apertas.
alij citius, alij serius: alij in se, alij in suis. Vides
& quereris Dionysium illum in Sicilia, stu-
prâ, rapinas, cædes multos annos impunè ex-
ercentem? paullùm sustine. videbis eumdem
innox infamem, extorrem, inopem, à sceptro
(quis credat?) ad ferulam deuolutum. Ille
magnæ insulæ rex ludum Corinthi aperiet,
ipsæ Fortunæ verus ludus. Parte aliâ, Pom-
peium in Pharsaliâ vinci indignaris, & exerci-
tum

tum pænè è Senatu? ludere & lasciuire aliquamdiu in ciuili sanguine tyrannum? ignosco. video enim Catoni ipsi clauum hîc pænè recti iudicij extortum, & elicitam ab alto pectore ambiguam vocem, *Res diuinas multum habere caliginis*. Sed tamen tu Lipsi, tu Cato, flectite paullùm huc oculos: vnus adspectus in gratiam reducet vos cùm deo. Cæsarem illum videte, superbum, victorem, opinione suâ & aliorum iam deum, in Senatu, & à Senatu interfectum. nec simplici morte, sed viginti-quinque plagis confectum, iustar feræ in sanguine suo volutantem. & (quid amplius vultis?) in Pompeij curiâ, superstante Pompeij statuâ, magnam victimam Magni manibus parentantem. Ita Brutus in campis Philippicis, pro patriâ & cum patriâ moriens, mihi quoque miserationi est. sed consolor idem, cum haut longè video victores illos exercitus, velut ad eius tumulum, gladiatorio more inter se commissos. & è ducibus alterum, M. Antonium, terrâ marique victum, inter tres mulierculas, mulierosâ illâ manu, ægrè mortem inuenientem. Vbi tu es Orientis ille paullo antè dominus? Ianista Romanorum exercituum? Pompeij & reip. sector? En, in fune cruentis

mani-

manibus pendes! en, viuus in monimentum tuum repis! en, ne moriens quidem auelleris ab eâ quæ tibi morti! Vide an vanè vocem supremam & votum illud efflauerit Brutus iam moriens:

*Σεῦ, μὴ λάθοι σε τῶν δ' ὅς αἶπ' ἔκακῶν.

* Ne huius mali te fallat auctor, Iupiter. Quod de Antonio sensit. Plu*

Non enim latuit profectò, non effûgit. non item ille alter dux, qui pœnam iuuenilium scelerum non obscure in se luit, & clarius in omni suâ stirpe. Sit felix & magnus Cæsar, & verè Augustus: sed filiam tamen Iuliam habeat, sed neptem. nepotes alios per fraudem per vim amittat, alios abdicet. & horum tædio, quatri-duanâ inediâ mori velit, nec possit. denique cum Liuiâ suâ viuat, foedè ductâ, foedè retentâ: & quàm turpi amore ipse periit, tam* turpi morte per eam pereat. *In summâ*, inquit Plinius, *deus ille, calûmque nescio adeptus magis an meritis, herede hostis sui filio excedat.* Hæc taliaque cogitanda Lipsi, cum querela illa iniquitatis erumpit: & ad duo semper vertenda mens, Tarditatem supplicij & Varietatem. Non punitur nunc ille? mane. punitur. Non in corpore? sed fortasse in animo. Non viuus? sed certè mortuus.

*Ob suspicionem veneni ab eâ dati.

Numquam antecedentem scelestum

Deseruit pede pœna claudo.

Vigilat enim semper diuinus ille oculus: & cum dormire eum censes, connuet. Tu tantum æquus in eum sis: nec iudicem tuum inaniter accusa, ipse ab eo iudicandus.

C A P V T X V.

Responsio ad alteram obiectionem, de Immeritis. ostensum omnes meruisse pœnam, quia omnes in culpâ. Et qui magis aut minus, ægrè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clarè videat, ideoque iustissimè puniat.

SED enim immeriti & innoxij aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hæc secunda tua querela, siue calumniam potius dicam. Incaute adolescens, sic loqueris? Puniuntur ne immeriti? Vbi ergo gentium, gentes tibi repertæ sine noxâ? Fiducia imò temeritas sit in singulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuere impeccantes? Vanissimè. Peccamus enim & peccauimus omnes, scio: nati in labe, viuimus in labe: & cæli iam armamentaria, vt cum Satyrico illo iocer,

iocer, sine telo sint, si fulmina semper missa in merentes. Non enim vt pisces in salo nati & alti, salem tamen non referunt: sic censendum homines in hac mundi fæce esse, ipsos sine fæce. Atqui si omnes in noxâ, vbi populi isti immeriti? Culpæ enim comes iustissimè pœna semper est. Sed inæqualitas, inquires, illa mihi displicet: quòd quidam premuntur qui minora peccarunt, florent & regnant qui magna. Nempe hoc erat! eripies tu, credo, trutinam cælestis Iustitiæ manibus, & tuo quodam sensu ponderibusque eam librabis. Quò enim aliter spectat hæc delictorum parium impariumue æstimatio, quam ante deum tibi sumis? Sed duo hîc, Lipsi, cogita. Primùm, æstimari ab homine noxas alienas non posse, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea legitimè discernas, qui nec cernis? Quod enim faciliè mihi das, animus est qui peccat: per corpus quidem & sensuum hæc instrumenta, sed ita vt momentum & pondus omne criminis sit ab ipso. Quòd adeò verùm est, vt si inuitum aliquem statuis peccasse, non peccauit. Id autem si est: quomodo, obsecro, peccatum ipsum peruidebis, qui nec cubile eius

aut sedem? Nam mentem certè adeò alienam videre non potes, vt nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua est, censuram æstimationemq̃. vindicantis in re nec visâ plenè nec videndâ, nec notâ nec noscendâ. Secundò illud cogita, vt maximè ita sit, nec malum tamen aliquid hîc esse, nec iniquum. Non malum: quia illorum ipsorum bono fit, qui castigantur statim vel in minimis noxis. Dilectio illa diuina est: & iure semper suspecta tarditas, cui grauior Punitio adhæret. Non item iniquum: quia pœnam, vt dixi, omnes meruimus: nec vnquam vel in optimis illa puritas, vt non maculæ aliquæ supersint falsâ hac aquâ cladium velut eluendæ. Quamobrem, adolescens, mitte hanc de æstimatione noxarum intricatissimam litem, tu terrestris pedaneusque iudex: deo permitte, qui haut paullò æquius de eâ certiusque è superiore tribunali cognoscet. Ille est solus, qui merita potest expendere: ille, qui sine vlllo simulationum fuce aut cerusâ, virtutem vitiumque videt in vero suo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus videt & mentem? qui linguas & fibras? aperta denique & operta? Quique non facta solùm ipsa,
sed

sed caussas eorum & progressus videt in clarâ luce. Thales olim interrogatus, * εἰ λήθοι θεὸς αἰσχροπῶν ἀδικῶν; ἀλλ' εὐδὲ διανοήσῃ verè respondit. At nos contrâ hîc in nube. qui non solùm occulta scelera non videmus, sub tunica (quod aiunt) & sinu admiffa; sed vix aperta & protracta iam in lucem. Non enim culpam ipsam & vim eius cernimus, sed externa quædam vestigia admiffæ & iam fugientis. Optimi sæpe nobis, qui deo pessimi: & reiecti contrâ, qui illi electi. Claude igitur, si sapias, de meritis aut immeritis os & oculos. caussæ tam obscuræ non benè cognoscuntur de plano.

* An falleret deos iniuste sapiens: ne cogitans quidem.

CAPVT XVI.

Responsio ad obiectionem tertiam, de pœnis translatis. exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius caussa sit. Et plusscula alia satis curiosæ subtilitatis.

AT tertia etiam offusa à te Iustitiæ nebula abstergenda est, de Substitutis. Pœnas enim, inquit, parùm iustè deus transfert: & maiorum culpas malè luunt nepotes. Hem! itâne hoc nouum aut mirum? Imò miror ego mirari

mirari istos miriones : cum cottidie ipsi id faciant in suâ terrâ. Dic sodes, beneficia quæ ob virtutem à Principe maioribus data, nónne transeunt ad nepotes? transeunt. nec aliter in mulctis aut pœnis, opinor, quæ iisdẽ impositæ ob scelus. Ecce in perduellionis aut maiestatis crimine, nónne alij in culpâ, alij in pœnâ? adeò vt latæ leges sint, quæ innoxios liberos æterna egestate puniant, *vt mors sit eis solatium & vita supplicium.* Maligni vestri animi! regi alicui aut dynastæ licêre id vultis, non vultis deo. Cui tamen, si examinas, haud paullò iustior fueritatis huius caussa. Peccauimus enim & rebelles magno huic regi fuimus in vno omnes: & per tot stirpium traduces primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & cathena quædam hæc criminum coràm deo est: nec peccare, exempli causâ, pater meus aut tuus iam cœpit, sed patrum omnes patres. Quid ergo mirum si punit in posteris non propriè diuersa delicta, sed communiõne quâdam seminis iuncta, nec vñquam intermissa? Sed vt omittam hæc sublimia, & agam tecum magis populari quâdam rationum viâ: hoc scito. deum coniungere, quæ nos per imbecillitatem aut imperitiam dispãramus:

ramus: & familias, opida, regna, non vt varium quiddam intueri aut confusum, sed vt corpus naturamq. vnam. Scipionum illa aut Cæsarum familia, vnum illi est: Romana aut Attica vrbs, ab omni suo æuo, vnum: vnum item Romanum imperium. Iure. vinculum enim quoddam est & legum iurisq. societas, quæ magna corpora hæc ligat: efficitq. vt etiam inter æuo diuisos communio quædam sit præmiorum & pœnarum. Itaque Scipiones olim boni? apud cælestem illum iudicem posteris id quoque profit. Mali? noceat. Belgæ ante annos aliquot lasciui, auari, impij? nos luamus. quia in externâ omni punitione deus non præsentia solùm adspicit, sed præterita etiam respicit: & duùm horum temporum momentis temperat æquabiliter iustitiæ suæ lancem. Dixi, * externâ punitione. & velim notes. Non enim culpæ ipsæ transferuntur, aut criminum quædam confusio fit: abest: sed pœnæ dumtaxat siue castigationes quædam externæ istæ sunt, & corporum aut opum, non animorum. Id ipsum nonne iure? Heredes enim certè commodorum præmiorumque, si qua maioribus debita sunt, esse volumus: cur onera recusemus & pœnas?

* Quæ videlicet castigatio prouida & instar medicinæ est: at in pœnis, vt cum vulgo dicam, spiritalibus, aliud est: nec ea personam excidunt.

R

Delicta

Delicta maiorum immeritus lues

Romane.

canit Romanus ille vates: verè, nisi quod addit *Immeritus*. Meritissimò enim, quia meruere maiores. Sed effectum videre poëta potuit, non adfurrexit ad causam. Ut autem in vno eodemque homine, iure in senectâ ætate delictum aliquod punimus admissum in iuuentâ: sic in imperiis aut regnis, quæ externæ communionis ratione vnum quiddam deo sunt & coniunctum. Interualla hæc temporum apud illum nos non diuidunt, qui omnem æternitatem clausam habet in capaci suâ mente. An verò Martiales illi lupi olim tot vrbes euertirint, tot scepra fregerint impunè: tantum cædium sanguinisque hauserint, ipsi semper incruenti? Tum denique fatear vindicem nullum deum esse, * *qui que nos gerimus audit & videt*. Sed non est ita. pœnas vel in posteris suis pendant aliquando necessum est, tardas sed non seras. Nec temporum solùm hæc coniunctio apud deum est: sed & Partium. Hoc volo dicere. sicut in homine cum * manus, penis, venter peccauit, totum corpus id luit: sic in communi aliquo cœtu, paucorum delictum expetere saepe in omnes. præsertim si ij
qui

*Plauti est
in Captiu.

*Furto, li-
bidine, in-
gluuiæ.

qui peccant velut digniora quædam membra
sint, vt reges, principes, magistratus. Verè He-
siodus & ex ipso Sapientiæ penetrali:

Πόλλακι ἔξυμπασα πόλις κακῶ ἀνδρῶς ἐπιδυρεῖ:
Ὅσις ἀλιτρεῖναι καὶ ἀτάσθαλα μηχανάσται.
Τοῖσι δ' ἔρανόθεν μεγ' ἐπήγαγε πῆμα Κροῖων
Λιμὸν ὄμβ' καὶ λοιμὸν.

*Unius ob crimen pœnas vrbs tota rependit,
Siquis sacrilegè sese gerat aut iniuste.
Jupiter hinc cælo clades immisit ab alto
Pestem siue Famem.*

Ita classis Argiuorum tota periit

Unius ob noxam & furias Aiæcis Oilei:

ita in Iudæâ septuaginta millia hominum pe-
stis vna iustissimè abstulit, ob iniustam * libi-
dinem regis. Et interdum contrâ. vbi omnes
peccarunt, deus vnum paucosue seligit velut
piaculares publicæ noxæ. In quo si à * rigido
illo paritatis iure paulisper discedit, tamen ex
iniquitate ipsâ æquitas noua oritur: & clem-
ens quædam iustitia in multos est, quod sæ-
uitia videtur in paucos. Etiam pædagogi fe-
rula è numero lasciuiantis gregis nõnne vnum
aliquem cædit? imperator è fuso exercitu pau-
cos decumatione castigat? salubri tamen vter-
que consilio, quia paucorum ea punitio terret

* Davidis
adulteriũ.

* Rectè Ta-
citus: Su-
mit aliquid
ex iniquo
omne ma-
gnum exem-
plum, quod
aduersus sin-
gulos vtili-
tate publica
rependitur.

nihilominus & emendat omnes. Vidi medicos sæpe venam in pede aut brachio incidere, cum totum corpus doleret: quid scio an idem hîc sit? Arcana enim hæc arcana, Lipsi: & si sapimus, propius non tangemus sacrum illum ignem. cuius scintillas & stricturas quasdam videre homines fortasse possumus: non possumus ipsum. Vt ij qui in Solem acrius defigunt oculos, eos amittunt: sic mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abstineamus igitur censeo curiosæ & cum periculo quæstionis: & hoc saltem nobis stet, æstimari noxas humanitûs non posse, non debere. aliam apud superos trutinam esse, aliud tribunal. & quomodocumque se recondita illa iudicia habeant; non culpanda ea nobis, sed ferenda & verenda. Vnam hanc tibi sententiam ingero, quâ manum huic rei & simul Curionum omnium ori imponam, *Judicia dei multa occulta sunt: nulla iniusta.*

CAPVT XVII.

Transitus ad Locum vltimum factus, qui ab Exemplis. & ostensum utile interdum esse, seris medicina admisceri quaedam iucunda.

HÆC sunt Lipsi, quæ pro diuinâ Iustitiâ dicenda censui contra hos iniustos. quæ non planè ex re meâ esse fateor, nec tamen præter illam: quoniam non dubiè æquius libentiusque Clades has feremus, persuasi eas non iniquas. Et interuallo hîc aliquo sermonis, subito iterum erupit Langius, Benè habet, inquitens. respiravi. Superavi omnes quæstionum illos scopulos, & plenis iam velis inuehi mihi posse videor in portum. Quartum vltimumque meum agmen conspicio: quod producam sanè libens. Et vt nauæ, cum in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt: sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim prisco ritu eam ita dicere: quia biceps, & duo per eam mihi vincenda, Nec grauia hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec noua. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi, volentem attentumque te mihi da. Numquam magis Langi, inquam ego. Nam me

R 3

quoque

quoque iuuat euasisse illa aspera: & à seriâ & feuerâ illâ medicinâ, auidè adspiro ad hanc lenem & popularem. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam vt medici postquàm vsserunt & secuerunt fatis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis: sic in te ego. quem quoniam ferro & igne Sapientix purgasse fatis videor, lenibus nunc quibusdam alloquiis fouebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo philosophix arduo colle, & deducam te paullisper in amœnos Philologiæ tuæ campos. Id ipsum tamen non recreando magis tibi, quàm sanando. Vt Democharem medicum aiunt Confidiæ cuidam mulieri nobili, quæ omnem asperiores medicinam abhorrebat, lac caprarum callidè propinasse, sed quas mero cythiso pascebat: sic ego historica quædam & oblectantia tibi infundam, sed occulto quodam Sapientix succo tincta. Quid refert quâ viâ sanemus ægrum, dum per sanemus?

CAPVT XVIII.

Non tam graua esse Mala publica, quàm videntur. Idque primò, sed breuiter, Ratione ostensum. Circumiecta enim rebus plerumque vanè timeri, non ipsas.

SED ades iam mea Legio. & tu ante omnes cohors prima, quâ pugnamus Non esse graua hæc mala. Id duplici telo effectum volumus, Rationis & Comparationis. Rationis: quia illam si respicis, reuera nec graua aut magna hæc omnia quæ adsunt quæq. imminent; sed videntur tantum. Opinio est quæ attollit ea & exaggerat, & velut cothurnis quibusdam auget. Sed deme, si sapias, circumfusam eam nubem, & vide res in clarâ luce. Paupertatem exempli causâ in his Cladibus publicis times, Exsiliium, Mortem. Ea igitur si rectis firmisque oculis inspicis, quantula sunt? si suis ponderibus examinas, quàm leuia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? eris igitur pauper. Natura nonne talem te dedit, talem rapiet? Quod si triste & infame nomen tibi displicet, commuta. eris expeditus. Subleuauit enim te Fortuna, si nescis, & tutiore iam loco reposuit.

Nemo

Nemo vltra exhauriet. Quod damnatum tu putas, remedium est. At exsul etiam ero. Imò, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sapiens vbiicumque est, peregrinatur: fatuus semper exsulat. Sed mors mihi à Tyranno imminet. Quasi non cotidie à naturâ. Sed infamis illa, quæ per gladium aut per laqueum. O stulte, non illa aut vlla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe condito optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipsi, rebus omnibus (gustum enim tantum tibi do) adhibendum, quæ terribiles videntur: & inspiciendæ eæ nudæ, sine Opinionum vllâ veste aut personâ. At nos miseri ad vana & externa conuertimur: nec res ipsas timemus, sed circumposita rebus. Ecce si mare nauiges, & magnum illud fiat: mens tibi abit, & contremiscis. non aliter quàm, si naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi sit. at sextarius vnus aut alter tibi suffecerint. Si terræ motus subitò exortus, qui clamor & metus? censes totum opidum, si ruat, in te casurum, aut certè domum. & nescis quàm ad cerebrum tuum elidendum satis sit vnus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus istis fit: in quibus stre-

pitus

pitus præcipuè nos terret & vanissima imago rerum. En satellitium illud! en gladios! Quid isti satellites, quid gladij? quid facient? Occident. Quid occisio? simplex mors. & ne nomen ipsum te terreat, animæ à corpore abscissus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladij, facient idem quod vna febris, quod vnus acinus, quod vnus vermis. Sed enim durius. Imò non paullo lenius: siquidem febris illa quam præoptas, toto anno hominem sæpe torqueat; ictu hîc & momento transigitur. Benè igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quàm *μορμολύκεια*, siue laruas. Quas si fumis, vidèſne quomodo pueri te fugiant? sed pone eadem & verâ facie te ostende, accedent iterum & amplectentur. Idem in istis: quæ si detrahis personis & sine pompâ videas, timuisse te fatearis timorem puerilem. Ut grando tectis magno strepitu illisa, ipsa tamen dissilit: sic ista in firmum animum si accidant, franguntur non frangunt.

*Plura nos
huius rei,
in Thrasea
nostro siue
De cõtem-
ptu mor-
tis.

S

CAPVT

CAPVT XIX.

Ad Comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & huius cui mala. eaque opinio communiter refutata: & ostensum ingenium humanum pronum ad augendos suos luctus.

NON ex spe aut opinione meâ tam ferius Langij sermo. Itaque abrumpens, Quò abis? inquam. hocne pollicitus? Mella & mulla historiarum expectabam: tu acre mihi promissis, & quo nihil meracius in Sapientiâ penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paullò magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, iure culpas, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse Publicâ viâ me video, & furtim relapsum in Sapientiâ callem. Sed iam emendo: & gradum figo in limite magis noto. Displicet Falerni illius austeritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad Comparationem ecce venio: & ostendam clarè nihil graue aut magnum esse in his, quæ vndique circumfusa, malis, si ea confers cum antiquis.

Maiores

Maiora enim multis partibus & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidem impatienti gestu, interpellans: Hoc ais? inquam.

--* Καὶ τὸν ἀποδοκῆς πείσειν ἐμέ;

Numquam Langi, quamdiu caput hoc sentit. Quod enim retrò æuum tam calamitosum fuit quàm hoc nostrum est: aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit

* & persuasurum, mi hoc putas? Ex Aristophane est.

Tam multa dictu grauia, perpessu aspera,
quàm hodie nos? Bello ecce iactamur, nec externo solùm, sed ciuili; nec hoc, sed intestino. Non enim partes solùm inter nos sunt: sed partium (ô patria quæ Salus te seruet?) nouæ partes. Adde Pestem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, cædes. & ἐξάτην ἐξάτην tyrannidem, oppressionesq. non corporum solùm, sed animorum. Iam in Europâ aliâ quid? aut bellum, aut belli metus. aut si pax, cum fœdâ seruitute sub minutis dominis coniuncta, & non latior quouis bello. Quocumque oculos mentemque conuertas, suspensa omnia & suspecta: & vt in domo malè fultâ, signa plura ruinæ. Ad summam Langi, vt amnium omnium confluxus in Oceanum: sic cladium videtur in hoc æuum. Atque hæc in manibus iam, & adsunt. quid ea quæ imminet?

de quibus verè illud Euripidæum canam,

*Pelagus
malorum cõ-
tinor Tam
magnum, vt
enatare fa-
cile non fiet.

Κακῶν ὁ τάλανος πέλαγος εἰσορῶν

Τοσῆτον, ὥστε μὴ πῶτ' ἐκνεύσαι πάλιν.

Langius ad me feueré & in modum coërcen-
tis, Iterúmne te per querèlas istas deiicis? in-
quit. Stare firmum te iam putabain: & cadis.
vulnera tua coiisse: retractas. Atqui animi
quadam quiete tibi opus est, si sanesces. Infe-
licissimum, ais, hoc æuum. Vetus mihi ista
cantio. scio auum tuum idem dixisse, scio pa-
trem: scio posteros dicturos & nepotes. Insi-
tum hoc à naturâ humano ingenio, ad tristia
acriter flectere oculos, præterire quæ læta. Ut
muscæ & eiusmodi insecta læuibus politif-
que locis non diu insident, scabris adhæref-
cunt: sic querula ista mens meliorem sortem
leuiter transuolat, asperam non dimittit. Tra-
ctat, inspicit, & ingeniosè plerumque auget.
Atque vt amantes in Dominâ suâ numquam
non inueniunt, cur eximia ea ante omnes: sic
dolentes, in suo luctu. Fingimus imò vana,
nec præsentia solùm dolemus, sed futura.
Quo tam sagacis ingenij pretio? Non alio,
quàm vt quosdam exercitus motus procul
pulis castris interdum exuit: sic nos deiiciat
futuri discriminis falsa sæpe vmbra.

CAPVT XX.

*Magis deinde propriè & pressè id refutatum
ex Comparatione cum veteribus malis. Pri-
mò de bellis. & de clade mirabili Iudeorum.*

AT tu, Lipsi, plebcia hæc mitte: & ad Com-
parationem me sequere, quam deposcis.
Per eam tibi clarum, non paria solùm in omni
genere cladum olim euenisse, sed maiora: &
gratandi materiam huic æuo esse, quàm que-
rendi. Bello, inquis, iactamur. Quid? ergo
bella nulla. apud priscos? Imò nata ea, Lipsi,
cum orbe nato: nec desitura, nisi cum illo. At
non tam grandia fortasse aut tam graua quàm
ista. Adeò cõtrà est, vt ludus hæc omnia sint &
iocus (seriò loquor) si conferantur cum priscis.
Non aditum non exitum facilè reperiò, si se-
mel me penetro in profundum hoc exemplo-
rum: sed tamen vísne paullùm peregrinemur
per orbis partes? Eamus. A Iudæâ ordiamur,
id est à regione & gente sacrâ. Omitto quæ in
Ægypto passi, quæ post excessum ab Ægypto:
tradita enim hæc & prompta in diuinis libris:
ad extrema venio, & quæ cum funere eorum
coniuncta. Quæ operæ mihi est, vt* exponam
velut per indicem, singillatim. Passi igitur

*Sumpsit
autem &
collegi è
Iosepho.

ciuili externoque bello, non totis septem annis, ista.

Hierosolymis primùm interfecti, iussu Flori,
sexcenti triginta.

Cæsareæ ab incolis, odio gentis & religionis,
vno tempore ——— *viginti millia.*

Scythopoli (Cœlæ Syriæ vrbs est) *tredecim millia.*

Ascalone in Palæstinâ, item ab incolis, *duo millia, quingenti.*

Ptolemaide pariter ——— *duo millia.*

Alexandriæ in Ægypto, sub Tib. Alexandro
Præside ——— *quingenta millia.*

Damasci ——— ——— *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut tumultum gesta: legitimo deinde & aperto à Romanis bello,

Ioppe captâ à Cæsio Floro cæsi *octo millia*
‡ cccc.

In monte quodam Cabulone *duo millia.*

In pugnâ ad Ascalonem *decem millia.*

Per insidias iterùm ——— *octo millia.*

Aphacæ, cum capta esset, *quindecim millia.*

In monte Garizim cæsi *undecim millia* ‡ dc.

Iotapæ, in quâ ipse Iosephus, circiter *triginta millia.*

Ioppe iterùm captâ submersi *quattuor millia* C C.

In Tarichæis cæsi *sex millia* & D.

Gamalæ, tam interfecti, quàm sponte præcipitati, *novem millia*. nec quisquam homo natus ex eâ vrbe saluus, præter duas mulieres, sorores.

Giscalâ desertâ, in fugâ trucidati *bis mille*.

& sæminarum ac puerorum capti *tria millia*.

Gadarensium cæsa *tredecim millia*.

capti *duo millia* & *ducenti*. Præter eos qui in flumen desiliere infiniti.

In Idumææ vicis cæsi *decem millia*.

Gerasij ————— *mille*.

Machærunte ————— *mille* D C C.

In silua Iardes ————— *tria millia*.

In Massadâ castello, suâ manu perempti *non-genti* & LX.

In Cyrenæ à Catulo Præside cæsi *tria millia*.

At in ipsa Hierosolymorum vrbe, per omne tempus obsidionis mortui aut cæsi, *decies centena millia*.

capti, *nonagintaseptem millia*.

Summa hæc colligit (præter innumeros qui omissi) *duodecies centena* & *quadraginta millia*. Quid ais Lipsi? deiicis ad hæc oculos? attolle

attolle potius: & aude mihi comparare cum vnus gentis clade, aliquot annorum in orbe Christiano bella. At quantula tamen illa hominum terrarumque pars, si conferatur cum Europâ?

CAPVT XXI.

De Græcorum item Romanorumque Cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio noui orbis. & miseria captiuitatis.

NEC hîc insisto. ad Græciam me confero. In quâ digerere ordine omnia bella, siue inter ipsos siue cum externis gesta, longum nec cum fructu. hoc dico. ita exhaustam & attonsam eam continuo cladium isto ferro, vt * Plutarchus tradat (numquam mihi sine irâ & admiratione lectum) eam vniuersam non fuisse, suo æuo, conficiendis *tribus millibus militum*: quot tamen, inquit, olim bello Persico, vnum Megarensium opidulum confecerat. Heu, quò cecidisti flos ille terrarum, sol & sal gentium! Vix opidum hodie alicuius quidem nominis in hac ipsâ attritâ Belgicâ est, quod numerum eum non adæquet idonei ad bellum sexus. Iam Romanos & Italiam perlustramus? le-

*De defectu oraculorum.

mus? leuarunt me pridem hoc fasce recensio-
 num Augustinus & Orosius. eos vide, & in
 iis maria malorum. Vnum bellum Punicum
 secundum, in solis Italiâ, Hispaniâ, Sici-
 liâ, suprâ *quindecies centena millia* hominum
 (quæsiui enim curiosè) non totis annis se-
 ptemdecim consumpsit. Bellum ciuile Cæsa-
 ris & Pompeij, ad *millia trecenta*. & largius,
 Bruti, Cassij, Sex. Pompeij arma. Et quid bel-
 la recenseo plurium auspicio gesta aut ductu?
 Vnus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemque
 generis hūmani?) fatetur & quidem glorians,
 **undecies centena & nonaginta duo millia ho-*
minum præliis à se occisa. atque ita, vt non ve-
 niat in hanc rationem strages ciuiliū bello-
 rum. Pauculis annis quibus ille Hispaniæ aut
 Galliæ præfuit, in externos editæ istæ cædes.
 Quo tamen maior etiam hac parte ille Ma-
 gnus, qui in delubro Mineruæ inscripsit *fusa*
à se, fugata, occisa, in deditiōnem accepta, ho-
minum vices semel centena LXXXIII. millia.
 Quibus velut in numerum, si vis, adde, Q. Fa-
 bium, qui *centum decem Gallorum millia*:
 C. Marium, qui *ducenta Cimbrorum*: poste-
 riori æuo Aëtium, qui memorabili Catalau-
 nico prælio *centum sexaginta duo millia Hun-*
 T norum

* Plinio
 hæc tradi-
 ta, lib. VII.

*Apud Plu-
tarchum.
*Ad qua-
dringenta.
vt tradunt
Plur. & Ap-
pian.

norum occidit. Et ne bellis illis hominum
cadauera tantum fuisse censeas: fuere etiam
opidorum. Cato ille Cenforius* gloriatur plu-
ra* opida se in Hispania cepisse, quam dies in
ea egerit Sempronius Gracchus, si Polybio fi-
des, *trecenta* in eadem deleuit. Nec habet om-
ne æuum, opinor, quod adstruat his exemplis,
præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Ibe-
ri ante annos octoginta in vastas illas & no-
uas terras delati, quæ funera, deus bone, edi-
derunt? quas strages? Nec de caussis aut iure
belli differo, tantum de euentis. Cerno ingens
illud terrarum spatium, quod vidisse magnum
sit non dicam vicisse, à vicenis tricenisq. mi-
litibus peruadi: & passim inermes illos greges
sterni, vt segetem à falce. Vbi tu es insularum
maxima Cuba? tu Hayti? vos Lucayæ? quæ
olim quingentis aut sexcentis hominum mil-
libus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis re-
tinuistis in semen. Ostende etiam te paullum
tu Peruana, tu Mexicana ora. Heu miram
miseramque faciem! immensus ille tractus &
verè alter Orbis, vastus attritusque* apparet,
nō aliter quàm si cælesti quodam igne subito
deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit Lipsi,
dum hæc memoro: & video nostra omnia præ
istis

*Centè sub
initia. Nā
nunc habi-
tari iterum
scio, & me-
lius coli.

Istis non aliud quàm palearum cassa esse, vt Comicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamen legem illam mancipiorum adhuc refero: quâ nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos, nobiles, pueros, fæminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam seruitutem? Certè seruitutem. cuius vestigium iure gratulor non fuisse, non esse adhuc, in Christiano orbe. Turcæ fanè vsurpant. nec aliud est quod magis inuisum & terribilem nobis reddat Scythicum illum dominaturam.

CAPVT XXII.

Pestis Famisque prisca insignia maximè exempli. item Tributorum magnitudo quæ olim. & rapinarum.

AT tu pergis in querela. & Pestem etiam adtexis Famemque: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula comparemus? sed breuiter. Dic mihi quot millia Pestis in totâ Belgicâ abstulit, his quinque aut sex annis? Opinor quinquaginta, aut vt largiter, millia centum. At vna in Iudæâ pestis sub Dauide rege, septuaginta millia absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Volusiano Imperatoribus,* pestis ab

*Zonaras
Tom. 2.

Æthiopiâ exoriens omnes Romanas prouin-
 cias peruasit, & per quindecim continuos an-
 nos incredibiliter exhaustit. Nec alia vniquam
 maior lues mihi lecta, spatio temporum, siue
 terrarum. Sæuitiâ tamen & impetu insignior
 illa quæ Byzantij finitimisque locis grassata,
 Iustiniano Principe: cuius vis tanta, vt in sin-
 gulos dies *quinque millia* funerum daret, in-
 terdum etiam *decem*. Timidè hoc dicerem &
 ambiguus fidei: nisi fidissimi huic rei ab illo
 ipso æuo *testes. Nec minus miranda Africa-
 na pestis, quæ euersâ Carthagine orta, in solâ
 Numidiâ **octingenta hominum millia* deleuit:
 in maritimâ Africâ, *ducenta*. & apud Vticam
triginta millia militum, qui ad oræ eius præ-
 sidium relictî. Iterumq; in Græciâ, Michaëlis
 Ducæ imperio, tam sæua: ὥς εἰ ἀδυνατέιν (Zo-
 naræ verba sunt) τῆς ζῶντας ἑαυτῆ παραδίδοναι
 τῆς θνήσκοντες, *ut viui prorsus pares non essent*
mortuis sepeliendis. Denique *Petrouchæ æuo,
 vt ipse refert, tam valida in Italiam incubuit,
 vt ex millenis quibusque hominibus vix de-
 cem superessent. Iam de Fame, nihil pro-
 fectò nos aut ætas nostra vidimus, si videmus
 antiqua. Sub Honorio Imperatore *Romæ
 tanta caritas & raritas omnis annonæ, vt ho-
 mines

* Proco-
 pius lib. II
 de Bello
 Persico.
 Agathias
 lib. v. Hist.
 * Orosius
 lib. v. cap.
 VIII.

* Sub an-
 nū à Chri-
 sto ∞. IC.
 LIX.

* Zosimus
 VI. Annual.

mines hominibus iam imminerent, & in Circo palàm audita sit illa vox. PONE PRE-
TIVM HVMANÆ CARNI. In totâ * Ita-
liâ vastantibus eam Gothis, sub Iustiniano,
iterum tanta; vt in solo Piceno *quinquaginta*
hominum millia fame interierint: & passim in
vsum ciborum versæ sint non carnes solùm
humanæ, sed humana excrementa. Duæ mu-
lieres (narrare exhorresco) septemdecim viros
per insidias noctu interfecerant, & comedera-
nt: ipsæ à decimo octavo, qui id agi senserat,
cæsæ. Nec refero in Sacrà vrbe famem, & ex-
empla iam protrita.

Quod si de Tributis
etiam aliquid dicendum est: non nego graua
esse quibus premimur, sed ita si sola & per se
ea videas, non si componas cum priscis. Ple-
ræq. omnes prouinciæ sub Romano imperio,
fructuum ex * agro pascuo *Quintam* quot-
annis persoluere, *Decimam* ex agro aruo. Nec
defuere Antonius & Cæsar nouem decemque
annorum tributa exigere in vnum annum.

Iulio Cæsare interfecto, cum arma sumpta
pro libertate, singuli ciues *vigesimam quintam*
omnium bonorum dependere iussi: & hoc
amplius, Senatorij ordinis omnes, in singulas
ædium suarum * tegulas, *sex asses*. Quæ im-

* Procop.
de bello
Goth. lib.
11. apud
quem plu-
ra vide.

* Appianus
fatis clarè
innuit li. 1.
ἐμφοι.

* Dio aper-
tè lib. XLVI
οἱ δὲ βε-
λευταὶ τέσ-
σερας ἑξά-
λυσ καὶ
ἐκάστην κε-
ραμίδαν τῶν
ἐν τῇ πό-
λει οἰκίων.

*Dio lib. I.

mensa contributio, nostrisque sensibus nec
 credenda nec reddenda. At* Octavianus Cæ-
 sar, (credo ratione nominis sui habitâ) *octa-*
nam omnium bonorum partem à libertis ex-
 egit, & accepit. Et omitto quæ Triumviri, quæ
 alij Tyranni patrauerunt: ne nostros doceam,
 recitando. Vnum tibi instar omnium exactio-
 num rapinarumque sit, de Coloniis. Quo in-
 uento vt nihil ad vim imperij firmitus, ita ni-
 hil in subditos cogitari potuit tristius. Dedu-
 cebantur passim legiones cohortesque vete-
 ranæ in agros & opida: miserique Prouincia-
 les momento temporis bonis & fortunis om-
 nibus prouoluebantur. idque nihil ausi, nihil
 meriti: sed pro crimine omni, opes aut opimi
 agri. In quo profectò gurges quidam calami-
 tatum omnium elucet. Miserum est nummis
 spoliari: quid etiam agris tectisque? Graue
 istis pelli: quid totâ patriâ? quid templis arif-
 que? Distrahebantur aliquot millia homi-
 num, liberi à parentibus, domini à familiari-
 bus, vxores à viris; & in varias terras, vt cui-
 que fors sua fuit, spargebantur: alij in *sitientes*
Afros, vt poëta in hac ipsâ re ait, *Pars Scy-*
thiam, aut toto diuisos orbe Britannos. Solus
 Octavianus Cæsar in solâ Italiâ *duodetriginta*
 colo-

colonias collocavit. in prouinciis quot libuit.
Nec alia res magis, vt ego scio, exitio fuit Gal-
lis nobis Hispanisque.

CAPVT XXIII.

*Crudelitatis & Cædium narrationes aliquot,
mira, & suprâ omnia scelera huius sui.*

SED sæuitia tamen hodie, inquis, & cædes
inauditæ. Scio quid innuas, & quod nu-
perum factum. Sed tuam fidem, Lipsi: tale
nihil apud antiquos? O imperitum te, si nes-
cis: malum, si dissimulas! Exempla enim ad-
eò prompta & multa, vt laboremus in eli-
gendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo
& proscriptionem eius infamem & imma-
nem, quâ * *millia quattuor & septingentos* *Valerius
lib. 11. ci-
ues abstulit vni vrbi. Et ne vilia quædam ca-
pita aut è plebe censeas, *centum quadraginta*
in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras,
quæ vulgo factæ permisso eius siue iussu. vt
non immeritò vox illa Q. Catulo expressa sit,
*Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello
armatos, in pace inermes occidimus?* At Sullam
eundem haut multò post imitati tres disci-
puli (Triumuiros intellego) pariter proscripsê-
re * *tre-*

*Appianus
ita nunc-
rat.

re **trecentos Senatores*. equites Romanos supra
bis mille. Heu scelera, quibus nihil acerbius
Sol ille vidit visurusque est, ab ortu omni ad
occasum! Appianum, si voles, lege, & in eo
variam scdamque imaginem latitantium, fu-
gientium; sistentium, extrahentium; libero-
rum circa eiulantium, & coniugum: peream
ego, nisi humanitatem ipsam periisse dices fe-
ro & ferino illo ævo. Atque hæc in Senatori-
bus equitibusque gesta: id est, totidem pænè
regibus aut dynastis: sed in multitudinem for-
tasse non scuitum. Imò vide mihi eundem

*Ita Vale-
rius lib. ix.
idq. effice-
ret xxiiii.
millia ho-
minum. At
Seneca tã-
tùm de se-
ptem mil-
libus, De
Ira.

Sullam qui **quattuor legiones contraria partis,*
fidem eius secutas, in publica Villa, nequiquam
fallacis dextræ misericordiam implorantes, ob-
truncari iussit. Quorum cum morientium ge-
mitus Curiam quoque attigisset, attonito &
conuerso Senatu: *Hoc agamus*, inquit, *Patres*
conscripti. pauculi seditiosi iussu meo puniuntur.

*Valerius.

Nec scio quid magis hîc mirer: hominem id
facere potuisse, an dicere. Et plurane poscis
scuitiæ exempla? cape. * Seruius Galba in
Hispaniâ trium ciuitatum conuocato popu-
lo, quasi de commodis earum acturus, *septem*
millia in quibus flos iuuentutis consistebat, re-

*Appianus.

pentè trucidauit. In eadem regione *L. Licinius

Lucul-

Lucullus consul, Caucaëorum *viginti millia* contrà deditiōnis stipulatæ fidem immiffis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus Perusiâ captâ, **trecentos è dediticiis, electos utriusque ordinis, ad aram D. Julio exstructam hostiarum more mactauit.* * Antoninus Caracalla, nescio ob quos iocos infensus Alexandrinis, pacis specie in urbem eam veniens, vniuersam iuuentutem in campum conuocatam, milite circumdedit, & signo dato ad vnum omnes occidit. pari que sæuitiâ in reliquam multitudinem vsus, frequentissimam urbem prorsus exhaustit. * Mithradates rex vnâ epistolâ *octoginta millia* ciuium Romanorum negotiandi causâ per Asiam dispersa interêmit. * Volesus Messalla proconsul Asiæ *trecentos* vnâ die securi percussit, & inter cadauera reiectis manibus superbè inambulans, quasi rem magnificam fecisset, proclamauit, * *ὃ πρᾶγμα βασιλικόν.* Et profanos adhuc loquor impiosque. sed ecce tibi etiam inter deo vero deuota nomina Theodosium Principem, qui Thessalonicæ per summum scelus & fraudem *septem millia* innoxiorum capitum in theatrum quasi ad ludos conuocatos, immisso milite necauit. Quo facto nihil

* Suetonij
verba.

* Xiphili-
nus & He-
rodian.

* Valer. a-
liique.

* Seneca
11. De Ira.

* ὃ rem reo
giam!

magis impium vetus omnis impietas habet. Ite post hæc mei Belgæ, & sæuitiam siue perfidiam Principum accusate in hoc æuo.

CAPVT XXIII.

Tyrannis etiam nostra eleuata. ostensa ea à naturâ siue malitiâ humanâ esse. Et externas internâsque oppressiones fuisse olim.

DENIQUE Tyrannidem etiam hodiè culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambitiosè mihi nunc decretum attollere æuum nostrum, vel adfligere. cui enim bono? hoc quod ad Comparationem nostram facit, dicam. Quando mala ista non? & vbi non? Cedò mihi sæclum aliquod sine insigni tyrannide, cedò gentem. Si potes: (subibo enim discrimen huius aelæ:) ego quoque confitebor miserrimos nos miserorum. Quid taces? Verum est, vt video, illud diasyrcticum vetus, *Omnes bonos Principes in vno annulo posse perscribi*. Infitum nimirum humanis ingeniis, imperio insolenter vti: nec facilè modum seruare in eâ re, quæ suprâ modum. Nos illi ipsi qui de tyrannide querimur, femina tyrannidis inclusa in pectore gestamus: nec voluntas

luntas plerisque ea efferendi deest, sed facultas. Serpens cum frigore torpet, venenum nihilominus habet, sed non exerit: simile in nobis, quos sola imbecillitas arcet à nocendo & Fortunæ quoddam frigus. Da vires, da instrumenta: vereor vt vel impotentissimi plerique istorum sint, qui nunc tam iniqui in potentes. Exemplum in cottidianâ istâ vitâ. Vide mihi patrem illum sæuientem in filios, dominum in seruos, præceptorem in discipulos. Phalarides in suo genere omnes isti sunt: & fluctus eisdem in flumine excitant, quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura. è quibus pleraq. sæuiunt in congeneras sibi species, in aëre, terrâ, aquâ.

— *pisces sic sæpe minutos*

Magnus comest, sic aues enecat accipiter.

ait rectè Varro. Sed corporum istæ oppressiones sunt, inquires: hodiè hoc eximium, quod etiam animorum. Itane, animorum? vide ne inuidiosè hoc potius, quàm verè. Ignorare mihi sese & naturam illam cælestem videtur, quisquis premi eam putat posse aut cogi. Nulla enim externa vis vñquam faciet, vt velis quod nolis; sentias quod non sentis. Ius aliquis in vinculum hoc animi habet siue nexum:

nemo in ipsum. Soluere eum à corpore tyrannus potest, non naturam eius dissoluere. quæ pura, æterna, ignea, spernit externum & violentum omnem tactum. At sensum tamen animi non licet exprimere. Esto. sed linguæ tuæ igitur fræna ponuntur, non animo: nec iudiciis, sed factis. Sed nouum hoc ipsum & inauditum. O bone, quàm erras? Quot tibi possim dicere qui sub tyrannis sensuum suorum pœnas luerunt, propter incautam linguam? Quàm multi ex iisdem vim adferre iudiciis conati? & iudiciis dico in repietatis. Persarum & Orientis reges adorari, tralaticium fuit. & Alexandrum, eundem diuinitatis cultum sibi adseruisse scimus, rusticâ Macedoniâ suâ non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, flamines & sacerdotes in prouinciis imò in domibus singulis habuit, vt deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suum imponi iussit, ridiculâ impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi ciuium interfecti, hac præscriptione, * quòd nunquam pro cælesti uoce immolassent. Iam Domitianus, *Deus dominusque noster,*

* Idq. inter
alios Thra-
sar obic-
sum.

noster, palàm audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in vllò regum, Lipsi, quid diceres? Nec adnauigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me vlli ambitionum venti.

* *Αὐτῶν γὰρ ἐστὶ τὸ αἰγῆς γέρας.*

* Periculo
racet silenti
premium.

Vnum tantùm in totam hanc rem prisçæ feruitutis testimonium adferam, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani æuo: *Legimus cum Aruleno Rustico Patris Thræsea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoq. eorum seruitum, delegato Triumuiris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: *expulsis insuper Sapientiæ professoribus, & omni bonâ arte in exsilium actâ, nequid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus atas vidit quid vltimum in libertate esset, ita nos quid in seruitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce*

* Velim
notes veræ
tyrannidis
inotes.

perdidissemus, si tam in potestate nostra esset obliuisci, quàm tacere.

CAPVT XXV.

Postremò doctum non mira aut noua esse hæc Mala: hominibus gentibusque omnibus semper communia. & solatium in eâ re quaesitum.

NEC adtexo plura de Comparatione. ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Nouitatem. sed breuiter & contemptim. Spolia enim potius leget ex deuicto iam hoste, quàm vt consertâ manu acriter cum eo pugnet. Reuera autem quid hîc homini nouum esse potest, nisi qui ipse nouus nouitius in humanis rebus? Crantor egregiè & prudenter, qui versum hunc semper habebat in ore

*Heu me!
quid heu
me? humana
perpessi sumus.

*Non te omnia ad leta genuit O

Agamemnon Atreus. O-
pus tibi gaudere & dolere. Mortalis enim natus es: & vt recuses, Superis ita uolentibus erit.

*Οἴμοι, τί δ' οἴμοι; θνητὰ τοῖ πεπόνθα μῦρ.

Circulantur enim cottidiè hæc clades, & orbe quodam eunt per hunc Orbem. Quid tristitia hæc euenire ingemiscis? quid admirare?

*Οὐκ ἴπῃ πᾶσί σ' ἐφύθουσ' αἰαθοῖς

Αγάμεμνον Ατρεῖς.

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.

Θνητὸς γὰρ ἔφυς. καὶ μὴ σὺ θελήεις,
 Τῶν θεῶν ἔγω βελομύρων ἔσαι.

Illud potius mirum, si exlex quisquam ab hac communi lege, nec onus ferat quod ferunt omnes. Solon amicum quemdam Athenis grauiter lugentem in arcem deduxit, & subiectas omnes in magnâ vrbe ædes ostendit: Cogita, inquit, quàm multi luctus sub his tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incommoda tamquam propria deflere. Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mundo. Sed quoniam re non potest, age, fiat paullisper cogitatione. Sisto te in alto illo, si vis, Olympo. despice mihi omnes vrbes, prouincias, regna: & cense totidem consèpta te videre cladium humanarum. Amphitheatra hæc quædam sunt & velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longè oculos mitte. Italianam vides? nondum triginta anni sunt, cum à sæuis asperisq. ab vtroque latere bellis conquieuit. Latam illam Germaniam? validæ in eâ scintillæ nuper discidij ciuilis. quæ iterum exardescunt, & nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in eâ bella cædesq. & quod nunc paullisper in pace est, im-

est, imperio debet pacati sexus. Galliam? vide & miserere. etiam nunc per omnes eius articulos gangræna serpit sanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi; & communiõne hac miseriarum, tuas leua. Atque vt triumphantibus à tergo destitui feruus solet, qui in medio triumphi gaudio idemtidem interclamaret, Homo es: sic tibi monitor iste semper adsistat, Esse hæc humana. Vt enim labor cum pluribus communicatus leuior fit: sic item dolor.

C A P V T X X V I.

Sermonis totius Conclusio. Et ad repetendum eum ruminandumque breuis admonitio.

EXPLICVI copias meas omnes & sermonem, Lipsi: & habes quæ pro Constantiâ dicenda mihi censui in Dolorem. Quæ vtinam non grata tibi solùm, sed salubria: nec delectent, sed magis iuuent! Iuuabunt autem, si non in aures solùm, sed in animum demittes: nec audita iacere & inarescere ea patiêre, vt semina sparsa summo solo. Denique si repetes seridò & ruminabere. quia vt
ignis

ignis è filice non vno concussu elicitur: sic in frigido isto pectore, non primo admonitionum ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti. Quæ vt verè aliquando in te ardeat, nec verbis aut specie sed re & factis, supplex quæso venerorq̃ue æternum & diuinum illum ignem.

Cùm dixisset, surrexit properè, & Eo Lipsi, inquit. Sol hic meridies prandij mihi index. tu sequere. Ego alacer ac libens, inquam: quodq̃ in mysteriis solet, iure nunc acclamem

--*ἐφυγον κακόν, δὲ εἶρον ἀγαθόν.

* Effugi malū, reperi bonum.

F I N I S.

X

AD DEVM

AD DEVM

Pro Constantiâ

P R E C E S.

Fusæ in graui & diuturno meo morbo, anno
∞. 10. LXXIX. Ætatis meæ XXXII.

CVI mare cui tellus famulatur, & ignea cali
Sidera: quem metuunt mortalia sæcla ani-
mantum:

Alme Deus, sine quo diâs in luminis oras
Nil venit, & sine quo nil exit luminis oras:
Aspice me quẽ languor habet, quẽ tabida vexat
Febris, & exiguam suadet sperare salutem.
Annue ne pariter cum corpore mens brutescat,
Neu timefacta meũ fugiat Constantia pectus.
Certa etenim vitæ finis mortalibus instat,
Et cuncti properamus eundem adpellere portum:
Non cursus tamen omnibus vnus. ô ille beatus
Qui vitæ infames scopulos & naufraga saxa
Festinâ potuit præteruexisse carinâ!
Quando voles mea Parca, sequar. nõ hic terrenis
Impedier curis: nec me fucata veneno
Vellera, nec rutilo splendor perstrinxit ab auro.
Sola mihi doctæ arrisit pellacia Musa.
Hanc quoq. sperno libens. tu tantum diæ deorum
Mundi mens æterna & inenarrabile numen,
Suscipe me, & latum meliori in sede repone.

INDEX

INDEX CAPITVM.

Quem subiecinus vt Lector in vno aspectu habeat filum totius operis & contextum.

LIBRI PRIMI

CAPVT I.

Prefatio & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

CAP. II. *Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si forte in leui quodam & primo adfectuum motu.*

CAP. III. *At veros animi morbos non tolli eâ, non minui: imò per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis agrotet: eique remedium à Sapièntia & Constantia petendum.*

CAP. IIII. *Definitiones Constantia, Patientia, Recte rationis, Opinioni. Item Peruicacia quid à Constantia differat & abeat: & à Patientia, Abiectio.*

CAP. V. *Ratio & opinio vnde originem habeant. vtriusque vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Leuitatem.*

CAP. VI. *Constantia laus, & seria ad eam adhortatio.*

CAP. VII. *Quid sit & quotuplex quod Constantiam turbet. Bona & Mala externa esse. Mala autem duplicia, Publica & Priuata. ex iis grania & periculosa maxime videri Publica.*

CAP. VIII. *Mala publica oppugnata. sed antè omnia tres adfectus coerciti. eaque iis hoc Capite ambitiosa quadam Simulatio. qua homines Mala propria, vt Publica lugent.*

CAP. IX. *Simulatio ea clarius*

resecta, & ab exemplis. obiter de vera Patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extrâ ea.

CAP. X. *Querela mea de increpatione Langij tam libera. sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.*

CAP. XI. *Refutatus secundus Adfectus nimij amoris in patriam. quem Pietatem falsò vocant. idq. ostensum. Item vnde origo illi Adfectui. & quid Patria propriè ac verè.*

CAP. XII. *Tertius Adfectus temperatus, qui Miseratio. eam in vitio esse. discriminata, lucis causa, à Misericordia. quomodo, & quatenus ea vitè dum.*

CAP. XIII. *Remotis obstaculis, ventum seridè ad eleuanda aut tolleuda ipsa Publica mala. quattuor ea precipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primò hic de Prouidentia dictum. eaque probata inesse & praesse rebus humanis.*

CAP. XIII. *Nihil hic geri, nisi Prouidentia eius nutu. ab ea clades in populos aut vrbes immitti. idèd parum piè super iis queri nos aut flere. Deniq. adhortatio ad parendum deo. cum quo temerè & frustra pugnatur.*

CAP. XV. *Ad secundum pro Constantia argumentum transitum, quod à Necessitate. Vis eius & impetus. Dupliciter ea Necessitas considerata: & primò in Rebus ipsis.*

INDEX CAPITVM.

CAP. XVI. *Exempla necessaria mutationis aut mortis in toto Orbe. Caelum & elementa conuerti, aliquando interitura. Idem in opidis spectari, in prouincijs, & regnis. Denique gyrare hic omnia, nec quidquã stabile aut firmũ.*

CAP. XVII. *Ventum ad Necessitatem quæ è Fato. Fatum ipsum primò adsertum. Vulgi in eo & sapientum vniuersum quendam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quotuplex priscis Fatum.*

CAP. XVIII. *Tria prima genera Fati explicata breuiter. omnium definitio siue descriptio. Stoici leuiter & breuiter descusi.*

CAP. XIX. *Quantum siue Verum Fatum explicatum. De nomine ipso dictum breuiter. Id definitam te-*

nuiore filo: & ostensum à Prouidentia differre.

CAP. XX. *Distinctum & diuulsum id à Stoico fato quattuor terminis. Ostensum accuratius, quo modo vim non inferat voluntati. itẽmque deum nec *συνεργῶν* mali nec auctorem esse.*

CAP. XXI. *Conclusio tractationis de Fato. monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse. non curiosè indagandam. deniq. adhortatio seria vt vires animo imprimantur à Necessitate.*

CAP. XXII. *Ignauia latibulum aliquod queri solere in Fato. sed id detectum. Fatum agere per causas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patria, quatenus non oporteat. Firis impositus primo libro & sermoni.*

LIBRI SECVNDI

CAP. I. *Occasio repetiti sermonis. itio ad Langij amœnum hortum; eiusque laudatio.*

CAP. II. *Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum esse, & à natura. Reges & viros magnos vsurpassẽ. Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non improbum meum vorum.*

CAP. III. *Contrà curiosos quosdam disertum, qui hortis ad vanitatem & ignauiam abutuntur. Quis verus eorum vsus. Sapientibus & doctis idoneos esse. & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.*

CAP. IIII. *Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Constantiam veniri. & seridè monita iuuentus vt serias Philosophia litteras cum amœnioribus illis & liberilibus coniungat.*

CAP. V. *Sapientiam non venen-*

do, sed conando acquiri. Reditum in sermonem de Constantiã. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentia signum.

CAP. VI. *Pro Constantia tertium argumentum ab Vili. Clades bonas esse, Originem intueare siue Finem. Originem enim à deo sumere. qui æternam & immutabiliter bonus. ideoque causa nullius mali.*

CAP. VII. *Firẽ item cladum semper dirigi in bonum. etsi persape ea per noxios homines, & noxa causã administrata. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia in nostrum vsam. obitẽrque dictum cur Malorẽ operã in iis deus vtatur.*

CAP. VIII. *Magis distinctè de finibus ipsis. eos triplices esse: & qui, quibus conueniant. Mox pauld susus de Exercitio, quod Bonis non vno modo prodest,*

prodest, firmando, probando, præcundo.

CAP. IX. De castigatione, qui secundus finis. eam quoque ostensum ex usu nostro esse, dupliciter.

CAP. X. Denique Punitiorem ipsam bonam & salubrem esse. dei respectu, hominum, & eius qui punitur.

CAP. XI. De Fine quarto, qui homini ambiguus est. eam pertinere vel ad Conseruationem tutelamq. vniuersi, vel ad Cultum. Singula vberius explicata.

CAP. XII. Contra iustitiam diuinam veteris & vulgata obiectio: cur impares pœnae. ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CAP. XIII. Tamèn vt curiosi satisfiat, separatim ad tres veteres obiectiones responsam. & primò ad eam de Malis non punitis. quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum causâ: vel naturâ quâdam dei, qua ad supplicium lenta.

CAP. XIII. Deinde ostensum plures esse Pœnas: & quasdam occultas internâsq. que scelus ipsum comitentur, & quas improbi effugiunt numquam. Item Postumas, qua post hanc vitam. Tertiò Externas etiam: qua exemplis aliquot illustribus adfirmatae.

CAP. XV. Responso ad alteram obiectiorem, de Immeritis. ostensum omnes meruisse pœnam, quia omnes inculpâ. & qui magis aut minus, agrè imò nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clarè videat, ideòque iustissimè puniat.

CAP. XVI. Responso ad obiectiorem tertiam, de pœnis translatis. exemplis monstratum id etiam apud homines fieri. Quæ deo translationis huius causa sit. & pluscula alia satis curiosa subtilitatis.

CAP. XVII. Transitus ad Locum vltimum factus, qui ab Exemplis. & ostensum vile interdum esse, serice medicina admisceri quaedam incunda.

CAP. XVIII. Non tam grauia esse Mala publica, quam videntur. idq. primò, sed breuiter, Ratione ostensum. Circumiecta enim rebus plerumq. vane timeri, non ipsas.

CAP. XIX. Ad Comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & huius aui mala. eaque opinio communiter refutata: & ostensum ingenium humanum pronum ad augendos suos luctus.

CAP. XX. Magis deinde propriè & pressè id refutatum ex Comparatione cum veteribus malis. Primò de bellis. & de clade mirabili Indæorum.

CAP. XXI. De Græcorum item Romanorumq. Cladibus ex bello. Magnus intersectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio noui orbis. & miseria captiuitatis.

CAP. XXII. Pestis Famisq. prisca insignia maxime exempli. item Tributorum magnitudo quæ olim. & rapinarum.

CAP. XXIII. Crudelitatis & Cedium narrationes aliquot, miræ, & supra omnia scelera huius aui.

CAP. XIII. Tyrannis etiam nostra eleuata. ostensa ea à naturâ suæ malitiâ humanâ esse. & externas internâsq. que oppresiones fuisse olim.

CAP. XXV. Postremò doctum non mira aut noua esse hæc Mala. hominibus gentibusq. omnibus semper communia. & solatium in eâ re questum.

CAP. XXVI. Sermonis totius Conclusio. & ad repetendum cum ruminandumque breuis admonitio.

IN CONSTANTIAM

V. C. IVSTI LIPSI.

DVM patriã exercet plus quam ciuilibus armis
 Triste inter Reges discidium & populos,
 (Ab quantum lis illa dedit quantumq. datura est
 Sanguinis! at vos Ô DI meliora date.)
 Non iisdem castris, auibus non militat iisdem
 Belgica, & heu ciues perditum it ipsa suos.
 Tantorumque diu sperata fine laborum
 Decipimur. mendax spes ea abît miseris.
 An mirum aduersa rerum succumbere mole
 Déque gradu tantum-non animum excidere?
 Ceu nauem inuitus Rector pugnantibus Austris
 Deserit, & pelago ludibrium ire sinit.
 Id verò prohibet IVSTVS (nihil addimus ultra)
 Per quem degeneri non licet esse animo.
 Ille ipsi bellum Dux non inglorius infert
 Fortuna, en viso vt tota stupet titulo.
 Ille addit vires animoso: turpè labantem
 Sustinet, & mente stare facit solida
 Omneis inpauidum contra casusque minasque
 Geu contra fluctus stare solent Scopuli.
 Vt iam, Socraticos quamuis scrutere magistros,
 Quantum vsquã est, melius nil alibi inuenias.

F. Duicius I. C.

AD IVSTVM LIPSIUM

V. C. DE CONSTANTIA

SCRIBENTEM CAROLI

R. & T. CÆSI I. C.

EPIGRAMMA.

C Allide, si quisquam mort aliū, utramq. tueri
Fortunam & forti pectore despicere:
Atque etiam in nobis animos animare perenni
Clade fatiscentes, & stabilire potens:
Vis dicam ingenuè quid de te sentio Lipsi,
Nec personata me simulare fide?
Qui stabilit nos, & stabilis cluet ipse reapse,
Virtutis iustum iure mihi est stabulum.

Aliud ad eundem.

Ex quo sic turbis turbarunt omnia, & ex quo
Excessere aditis numina queque suis.
Sic tua diuinum spirarunt omnia, ut omnes
Lipsi exinde rear tecum habuisse Deos.

ELEGIA AD EV MDEM.

E T si mens variis Fortuna quassa ruinis
Horret adhuc dubio non benè fulta pede.
At beat in tanto, heu! mærorum turbine Lipsi
Quod vester mihi sit conciliatus Amor.

Quo

Quo duce carnifices possim proscribere curas,
Priusâque constanti damna leuare animo.
Atque (ita Douziadi placeam, cui militat ipse
Phæbus, Amor, Venus & triga simul Cha-
ritum)

Non te vel rubri spoliū maris omne vel auri
Quicquid & Eous condit & Hesperius.

Permutem, non si Diuum Rex Juppiter ipsus
Me raptum athereis inserat ordinibus.

Te nascente polo Titan nouus affulsisse
Et radios toto differere orbe suos

Visus. Doctrinæ facem ut omnibus alluceres,
Templâq. monstrares MENTIS adire BONÆ.

Qualis ab aërii fons montis valle volutus
Communes multis diuidit unus aquas.

Per te magnanimo prodit Constantia vultu
Ab nimiū nostris commoda temporibus.

Quâ Dis inuitis etiam licet esse beatos
Quâ patriam in patria querere desinimus.

Eiagedum lux Historia Iustissime Lipsi.
Oppressis propera consulere ingeniis

Jâmque trucis crepera Fati sublimior aura,
Aut Helice tu sis, aut Cynosura mihi.

Adr. Blyenborg. Scobb.

AD EVM.

AD EVMDEM ODE.

O Phœbe montes qui colis Aonas,
Dulcēsque Musæ (quarum ope post rogam,
Famâ superstitēs perenni
 Damna brevis reparamus aui:)

Quemnam virum nunc laudis adorea
Mactare porrò sumitis, & pio
 Sacrare cantu? cui recentem

 Nectitis ex hedera coronam?

Non sol renascens, non videt occidens

Quicquam venustum Lipsiada magis,

 Cui Suada, certatimque Pallas

 Imbuit hæc animum, illa linguam.

Nil est venustum Lipsiada magis,

Sive efficaci concitus alite

 Seuera pangit, seu remisso

 Difficilis studio Mineræ

Mutat vicissim grandia lenibus,

Amâtque amœnam visere Castalim

 Sic utili incunda miscens

 Certet ut alterutrumque utrique.

Sive eruditi pectoris è penu

Promit laboris plenum opus ardui,

 Plenum ingeniq; posthumorum

 Secula quod stupeant nepotum.

Sublime pectus, mens homine altior,
Qua lingua fando, quis poterit tuas
 Equare laudes siue versu,
 Seu Cytharæ fidibus canore?
Mitto illa quæ annis scripta prioribus
Iniurioso nulla silentio
 Delebit ætas, nec maligno
 Tabificus petet ore liuor.
Jure illa mitto: nam quid opus facem
Lucere Phœbo? quin sine te foret
 Numquam per immensum hoc profundum
 Vela darem; tua me voluntas
Huc traxit audacem auspiciis tuis,
Victusque parendi studio metus
 Maiora conari laborat
 Viribus, ac modulo Iuuenta.
Tu das Camœnis materiem meis,
Ignauitati tu stimulum admoues
 Facunde Lipsi; dum recente
 Condecorans tua ferta lauro
Constantem, & alta mente animi virum
Sublime sedes tollis in arduas,
 Qua suda tempestas, nec atris
 Imbricitor furit Auster alis.
Hac arte nixus Amphitruonides
Cælestis auget concilium chori,

Hac

*Hac Liber, & cum fratre Pollux
Sydereo radiant Olympo.
Virtutis huius praesidio potens
Quicquid vel usquam est terribile ac minax
Nullus perhorresces inertis
Altior ingenii popelli.
Quin ut trisulco fulmine Rex poli
Piare certet terrigenum nefas
Spectabis obtutu irretorto
Flagitiis comitem ruinam.
Intaminata mens sibi conscia
Vita, nec ullo querquera crimine
Munimen est quamvis frequenti
Tutius armituum coronâ.
At siste cursum, & protinus arripe
Thalia portum, neu scaphulam mari
Committe tanto, ni procellis
Ludibrium, Boreâq; debes.
Ne littus ultra sit tibi tendere
Cupido tanti, desine turgidum
Sonare, pralustrésque laudes
Ingenij tenuare culpâ.*

D. Baudius Insulensis.

EIVSDEM AD EVMDEM
TETRASTICHON.

Κληΐζειν τε λόγοις δρετῶ, ἔργοις τε διώκειν
 Τῶν μὲν ἠϋφῦες, τοῦτο ᾧ πελυμαθεΐς.
 Λίψις αὐμότερον μόνος ἔλλαχε· μαρτυρές εἰσιν
 Ἡυφῦς τε βίος, πελυμαθεΐς τε βίβλοι.

IN I. LIPSII DE CONSTAN-
 TIA PRIMVM OPVS PHI-
 LOSOPHICVM

O DE Dicolos Distrophos.

QVVM, tu LIPSI, animi SENIS
 Terconstantis opes, aurea LANGII
 Laudas dogmata; cor meum
 Effervens solidis intumet ignibus:
 Tunc, & mens adamantinum
 Robur concipit, & gymnicus inficit
 Constans os rubor; arguens
 Quam certâ caleam, summâ petens, face.
 Firmor; seu timidam vago
 Non vanè excutiat pectori inertiam:
 Seu Constantia inobrutas
 Verè voce notas LANGIVS imprimat.
 An, si vos satis audiam
 Expectem sine Constantia olympicam
 Laurum?

*Laurum? quem Clarius Deus
Magna parte sui luminis imbuat?
Felices ter, & amplius,
Qui seruant facilem rebus in asperis
Mentem, non secus in bonis;
Quos mundi interitus impavidos ferit.*

I. ESYCHIVS.

I A N V S G R V T E R V S I N O P E R I S
E D I T O R I S Q. C O M M E N D A T I O N E M.

Ecce quid hoc? Martis propè nant in sanguine currus,
Quos circum effuso Mors volat vda gradu;
Extenduntque sui Eumenides pomæria regni
Longè ultra Hesperidum Memnonidumque plagas:
Et tamen inter agit Bellonæ Pax placidè enseis,
Anguium & impositus colla premit pedibus;
Non mentita equidem sub imagine, Mater Amorum
Spartano quali visitur in populo;
Laureola sed nupta comas; ramum hac manu oliuæ
Pratendens, illa semini omne genus.
Quin & ei se dat comitem: flor ille Dearum
Quem scelerata hominum vira fugavit humo.
Fallor? an hac accepta tibi miracia feruntur,
Delitium humani ô Lipsiade generis?
Non fallor. patrare bonâ, tibi & vni & vni,
Persica aue, insigne tale dedit facinus.
Dic sed age (Inuidia nec enim fert ora Minerva, ac
Fata vetant Cererem claustra subire Famis)
Qua tibi, qua arte Erebi Furias, cuneosque Gradini,
Est datum inexplicito sic tenuisse lupo?
Fors an, ut Æsonides Tauros, vigilemque Draconem
Cantati exarmat graminis obsequio;

*Sic, inimicorum scelera impia, carminis alto
 Compscis magici ritè magisterio?
 Aut, veluti Tethis Æacidem lymphæ Styge inundat;
 Sic tibi, ita intacto largius amne Dea
 Sunt merse; ut quamuis dare damna libido stet hosti,
 Parte tamen nulla, sit dare damna potis?
 Certè siue hæ sunt, alia est seu caussa; Mene I
 Tu mihi tu tantò maior eris Genio,
 Quantò onerosus est contraria Numina; inertii
 Quam dubios Populo conciliare Patres.*

IN LIBROS DOCTISSIMI VIRI

D. I. L. DE CONSTANTIA.

CERTABANT *Ajax quondam, & Lærtia proles
 Pellæi inuictas ob Ducis exunias.
 Scilicet his armis occulta latere putabant
 Robora, quæ alter surgeret Æacides.
 Iam Batavi victor Martis noua suggerit arma
 Iustus, Achilleis apta mage exuuiis.
 Quæ sint illa, rogas? est constans robore pectus.
 Quod, peream, si vnquam Marte perire potest.
 Non eget hic clypeo Veneris, non Tethyos armis,
 Quæ dedit Ætnæo Lemnius igne pater.
 Hunc Phrygius gerat Æneas, hæc Phthius Achilles.
 Ipse armis didicit vincere posse suis.
 Huius ob exunias certa, qui vincere certas.
 Sic aut nulla feres, aut mala sponte feres.*

Alud eiusdem.

*Dum canit Historias humano Lipsius ore,
 Maiorem Pythio se facit arte Deo.
 Seu contrà Martem generoso pectore tendit,
 Morte premit Martem, nescius ipse mori.
 Belgica quin dignos statuis victore triumphos?
 Nónne vides binos succubuisse Deos?
 Ingenio Phæbum superauit, pectore Martem.
 O non tam magno secula digna viro!*

G. B. Harl.

EPIGRAMMA IN CONSTAN-
TIA M I. L I P S I I.

PRODIT iam in dias CONSTANTIA luminis oras,
Et nota hac LIPSII munere fit BATAVIS,
Narrantis nobis, quantum PRUDENTIA, quantum
Possit in humanis pectoribus RATIO.
Cedite ROMANI SAPIENTES, cedite GRAII:
Anne aliquid maius SOL videt hoc Opere?

Ianus Douza Filius.

IN I. LIPSII V. C. LIBROS
DE CONTANTIA CARMEN.

NIL mirum subito mortales rebus in arctis
Abiicere audaces ex animis animos.
Ipsa ignota diu latuit CONSTANTIA, nostris
Robora qua solita est indere pectoribus.
At nunc fortuna ludibria ludicra, & eius
Vires atque vices discite ferre homines.
Sit vobis doctor non vanus LIPSIVS, ille
Flos populi, atque oculus Pieridum & Charitum.
Ipsa à quo didicit CONSTANTIA stare, librisque
Illius erectum tollere in astra caput.
Libris, quos LIPSII si doctum nomen abesset,
Aethereos dicam composuisse Deos.
Nec minus adposito titulo: nam LIPSIVS idem
Ingenium aethereis maius habet Genis.

Franciscus Raphelengius Filius.

AD LIBRVM
DE CONSTANTIA

I. LIPSI V. C.

THEODORVS ESYCHIVS

BREMANS.

DVM culta varias Sophiæ deductus in herbas,
Inter odoratos flores, fragrantia mella
Versor, Lipsiacos deueni latus in hortos.
Hic patulas subito nares diuinus odorum
Halitus incurSAT, perstringit lumina splendor:
Hic caelestis honos, varioque nitore cornescans
Permulcet sensus odor. ô diuina voluptas!
Hic nemus antiquum, & canis radicibus herba
Fronde nouâ floret, frugumque, & odora comæ vis,
Singula quæ prisca coluerunt mœnia Romæ.
Inscripti hic veterum effigies, decora alta parentum,
Mores, ac studia, & gentis, miranda, togata,
Et belli, & pacis, nascuntur, ludicra, flores.
Verum aui hic ne prius mirer decus omne vetusti?
An quos ipse nouos Heliconis vertice flores
Et tulit, & coluit IUSTVS, latisque rigauit
Amnibus, Aoniis sollers quos fontibus hausit?
Hoc opus, hic labor est, tanta, noua querere, cura,
Quæ venturo ætas miretur, germina, sacro.
Ecquis iam attonitis animis non hæreat? ecquis
Non admiretur, planta succensus amore
Tam rare, & mirè Constanti fronde vigentis,
Et spinas inter cali ducentis honorem?
Verum illam quis saua inter vepreta, rubosque
Herbam, adeo ignotam posuit, florémque sacratum?
Tu LIPSI: ex cuius primas texere coronas
Pierides plantis: vnde hac PLANTINVS amœnâ
Excepit tua vina, suâ, plantaria, terrâ.

Scilicet

Scilicet illum etiam decorarunt fronde labores
Constanti, & planta super astra tulere nitela.

Hæc, quia non cedit, variis agitata procellis,
Sentibus hirsutis, Solisque calore perusta,
Non languet moriens, violento aut frigore torpet;
Sed stat constanter contra; CONSTANTIA dicta est.
Sæque virens semper diâs in luminis oras
Tollit, & ad calum ramis felicibus exit.

Huic vis ætherei flatus, cælestis origo.
Hanc Mens Sana, Deo ratio permixta, in eoque
Semper firma manens, tamquam Marpesia cautes,
Altius ac penitus terræ defigit, ad auras
Ut quantum æthereas immotâ fronde coruscat:
Tantum etiam radice sub infima tartara tendat;
Ne dum, aut ventus turbet, ne Sirius æstu,
Aut hiemis sævæ penetrabile frigus adurat.

Sufficiunt vires Illi de vertice celi
Delapsi Fidei rores. ô gratia larga!
Addit magnanimum victrix Patientia robur,
Ut ferat, obdurans acris sua vulnera spine.
Fonte rigata Spei, variè redolentibus halat
Floribus, & latè diuinum spirat odorem,
Pungentésque rubos, inter fera spicula acuta
Silvæ fert dulces succos, diûmque saporem,
Quo non ærumnis quicquam præsentius illum
Auxilium venit, & rursus sentire vigorem
Iam fractos animos facit, attollitque medendo:
Quando animis sese obiiciunt discrimina mille;
Et iam, fumi inâstar tenues cedentis in auras,
Membra vigor linquit, mors unguibus imminet, ægra
Mens, & sorpta malis totum iam diffluit ætas.
O decus! ô vita meritò pars maxima nostræ!
O diuina, Deoque potens medicina malorum!
Quantus honor formæ est, & quanta potentia odoris!

Hic ver purpureum, fecunda hic sentibus vire
Incultis pendent, sudatque hic roscida mella
Quercus, & in spinis flores dominantur acutis.

*Non poma Alcinoi, celebres nec Adoniadis horti
Laudibus hic certent, quæ nil nisi nausea, nux,
Lappæq, & tribuli, præ tam redolentibus, herbar,
Cælestes succos, Constantis, odoribus. Ergo
Aura tonet, ruat vnda æstu, fremat orbis & Orcus,
Semper odoratos fundet CONSTANTIA flores,
Semper inexhaustum cali spirabit odorem.
Vnde piæ libetis apes, vnde inclita texat
Serta comis Bona Mens, cælesti plena vigore,
Quis calo grati, quis digni euadimus astris.*

F I N I S.

RARE 85-B
20975

Inv.#
26

